

MUSTA AURINKO

EINO HOSIA

MUSTA AURINKO

ROMAANI

H^ELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

KIRJOITETTU 1938—39

MAAILMAN PORTILLA

*Koko pitkän päivän istui
hän nurkassa yksinään.
Oli hänellä ruohonkorsi
ja varpu käsissään.*

Uno Kailas.

Ensimmäinen luku.

PIENI KOHTALO AJAN VIRRASSA.

Eräänä suvena puhkesi joessa kalarutto. Haaskojen lemu kohosi autioituvasta virrasta rantaheinässä kahlaavien eläinten sieraimiin. Rannoilla kulkevat ihmisetkin tuon kuuman, ellottavan tuoksun tunsivat. Joen molemmin puolin makasi sinertävässä mudassa veden heittämiä kuolleita kaloja, joiden suomusten hopea hohti silmiin niinkuin Tuonen kuun kylmä valo. Kylissä, aina kaupunkiin asti, ihmeteltiin tätä ilmiötä. Olipa niitäkin, jotka näkivät siinä huonojen aikojen, jopa viimeisten päivien, enteen. Jokivarrella kiertelevät lahkolaissaarnaajat saivat tuosta tapahtumasta sanoihinsa uutta kiihvautta ja voimaa, ja he pitivät nyt varmana, että Kristuksen toinen tuleminen olisi oleva pian käsillä. Kohta olisi aukeneva taivaan hehkuva portti, ja Herra sotajoukkoineen olisi näyttäytyvä kaikille kansoille valossa ja leimuavassa kirkkaudessa. Mutta virta jatkoi kulkuaan merta kohti, väljä, tumma

virta. Juhlallisena ja äänettömänä se virtasi, ikäänkuin välinpitämättömänä siitä, mitä sen hämärässä syvyydessä tapahtui, ja kuitenkin murheellisena niinkuin äiti, joka kohdussaan kantaa kuollutta lasta... Ehtoitten punertavanhaapeassa valossa, viiltävässä kajastuksessa, kahlailivat lypsynaikaa odottavat, suuriutareiset lehmät rannoilla ja tuntiesaan sieraimissaan mätänevien kalojen tuoksun, ne päästivät suustaan kummallisia, surullisia äännähdyksiä, jotka saattoivat muuttua kajahteleviksi, noitamaisiksi mylväisyiksi, yli kylien kuuluviksi. Säikkyvien nautojen kurkut kumisivat kuin torvet, jotka julistivat luomakunnalle perikadon koittoa. Ja joen yllä väreili ruttokesän sairas kuumuus, painostava helle ja iankaikkinen auringonvalo. Kuolleita kaloja... kuolleita kaloja... Ne rapisivat jaloissa kuin kuparirahat, ja niiden suomusten hopeinen hohto loisti silmiin niinkuin Tuonen kuun kylmä valo. Ihmisiä ja eläimiä kulki rannalla tuossa punertavassa valossa... ja mainen tuuli vei kauaksi, kauaksi haaskojen lemun...

Kalarutto oli Timon lapsuuden toinen suuri muisto. Ensimmäinen oli auringonpimennys, joka tapahtui vuosia sitten. Aurinko muuttui silloin kokonaan mustaksi, ja syvä hämärä sulki maailman piiriinsä, siniseltä hohtava hämärä, joka ei ollut valoa eikä pimeyttä. Ihmisiä kokoontui rantatöyräille katsomaan yli joen kohti aurinkoa, joka mustana kiekkona kellui taivaalla. Edempänä pellolla näkyi myös hevosten varjoja; nekin näyt-

tivät sinisiltä tässä kalman valossa. Sinisiä hevosia, jotka hirnuivat villisti päin sammuvaa aurinkoa... Talot ja kaivonvintit irtautuivat kuin omasta ympäristöstään ja huojuivat sinne tänne tässä pettävässä, väreilevässä valossa. Pieni Timo näki kauhistuneena tämän kaiken. Ja takertuen äitiinsä hän alkoi kiivaasti itkeä ja huutaa. Hän pelkäsi, että aurinko otettaisiin heiltä pois. Samoin kuin noina auringonpimennyksen outoina hetkinä hän meni näinä päivinä kuin sekaisin ja heittäessään joskus onkipahasensa kaloista tyhjenevään virtaan, hänen päätään oudosti huimasi. Ruttoisten kalojen äänetön murhe peitti harmaan rievun tavoin monet viikot Timon mielen. Mutta hänen äitinsä puolestaan näki tässä kaikessa jotain enteellistä, nimenomaan heitä koskevaa. Hän jäi ihan kuin ihmetellen odottamaan jotain.

He asuivat siihen aikaan nahkuri Grönqvistin talossa. Pihan perällä oli hotelo, rapistunut puurakennus, jonka kaksi huonetta oli heidän asuttavinaan; muu osa rakennuksesta oli vajana, jossa tuoreitten, vielä parkitsemattomien vuotien ohella säilytettiin kaikenlaista kamaa. Toinen rakennus, jossa nahkuri itse iäkkään äitinsä kanssa asui, oli tiilinen ja valkoiseksi maalattu. Se oli vanha talo jokirannassa, ja sitä ympäröi nahkojen ja kuivuneiden parkkien haju, joka kesäisin oudosti sekaantui läheisten viljapeltojen ja jokiveden tuoksuihin. Ei voitu sanoa Grönqvistin vanhan nahkuriliikkeen viimeksi kuluneina vuosina enää menneen hyvin; sen loisto-

aika oli auttamattomasti jo ollutta ja mennyttä. Pari lähiseudulle perustettua nahkatehdasta olivat tehneet tällaiset pienet nahkuriliikkeet tarpeettomiksi. Ukko Grönqvist jatkoi kuitenkin liikettään tästä huolimatta, pitipä vielä apumiestäkin, Jokelan Svantea, Timon isää. Hänellä oli jo kylliksi rahaa välittääkseen liikoja nahkuriliikkeensä tilasta. Kunnan jotain tehtävää oli vanhallaapojalla ajankuluksi, ja parkkitiinu oli siihen tarkoitukseen yhtä hyvä ja sopiva kuin jokin muukin. Työtä riitti aina kahdelle miehelle. Nahkuri Grönqvist oli hänkin jo vanha, joten hänen yhä elossa oleva äitinsä oli vallan ikäloppu, hampaaton mummo, lahonnut pötkelö. Silti Grönqvistin Tiina hoiti vielä poikansa taloutta.

Oltiin kaupungin ja meren läheisyydessä. Kaupungin etukylää jo näkyi — risteileviä, kapeita kujia, maalattuja ja maalaamattomia tönöjä ja talohökkeleitä. Jossakin tönössä oli navettakin, jossa ammui lehmä ja kiekui resuinen kukko. Näissä maaseudun rajalla olevissa vanhoissa taloissa ja hökkeleissä asui monenlaisten ammattien harjoittajia, joiden joukossa oli suutareita ja räätäleitä, nurkkakauppiaita ja sekatyöläisiä, seppiä, maalareita ja pontikannyyjiä. Aivan lähistöllä, jokivarrella, sijaitsi suuria sahoja loppumattomine lautatapuleineen. Sahojen humu ja monenlaiset äänet alhaalta joelta, lotjien ja proomujen meno, täyttivät tienoon laajalta alalta epämääräisellä, kumisevalla elämällään. Niin, edessä levittäytyi kaupunki, takana maaseutu — viljava ja heinäinen peltojen maailma, jossa siellä täällä

kohosi jokin mäki ja ikivanha, oman onnensa nojaan jätetty harmaa tuulimylly.

Tämä kaikki muodosti niinkuin Timon lapsuuden avaran kehyyksen, joka yhä väljeni ja väljeni kuta vanhemmaksi hän tuli. Merkillinen lapsenkohtalo näytti hänessä kehkiytyvän esiin alkukaaoksen syvyydestä. Kuten kitulias kukka hän hitaasti puhkesi ummusta. Ja hänen äitinsä seurasi tuskallisen tarkasti tuota poikkeuksellista kehitystä niinkuin valmiina puhaltamaan lapsensa sieraimiin kohta elävän hengen, jos tämä kesken raukeaisi.

Timon varhaislapsuus muodostuikin ratkaisevaksi koko hänen myöhemmälle elämälleen. Se oli ikäänkuin täynnä haihtumatonta usvaa, kulkemista toisesta eriskummallisesta taudinpuuskasta toiseen. Tässä yhtämittäisessä kamppailussa hän tuli vähitellen araksi, umpimieliseksi ja kovin herkäksi. Hänen pieni pojansielunsa paisui ihmeellisistä aistimuksista, joita hän otti vastaan maasta ja ilmasta, kaikkialta luonnosta. Kaukainen valkeus tunkeutui vähitellen sielun kaaoksen keskelle, liikkumaton usva alkoi oheta. Mutta jo hyvin varhain Timo alkoi uskoa, että yksinäisyys oli tämän ajoittaisen sisäisen valkeuden välttämätön edellytys; toisten joukossa hän menetti sen. Ikäistensä seuraa hän vältteli. Häntä pidätti siitä pelko joutua pilkan alaiseksi sekä omituinen himo yksinäisyyteen. Lapsuuden kajastavassa murheessa hän kehittyi nopeammin kuin toiset hänen ikäisensä lapset. Hänen läpikuultavat kasvonsa muuttuivat jo aikaisin ilmeiltään vanhah-

taviksi, kuihtuneiksi. Ukonkasvot hintelän pojanruumiin kannattamana. Kummallista naamiota kantava lapsi . . .

Monet yksinäiset hetkensä Timo vietti lukemalla niitä ihmeellisiä kirjoja, joita hän sai käsiinsä milloin mistäkin. Ne aivan kuin ottivat häntä kädestä ja kuljettivat syvälle sadunomaiseen elämäänsä. Merkillisiä mielikuvia lainehti alati hänen sielunsa usvassa; todellisuus sulautui uniin. Karvaiset meninkäiset harhailivat sinne tänne; lohikäärmeläivät kulkivat humisten virralla; etäiset, sinertävät mäet kääriytyivät outoon noitaverhoon; sadun soihtuja syttyi ja sammui . . . Hän puheli puille, kukille, eläimille ja auringolle. Pieni, keltainen oljenkorsi jossakin kujalla oli hänen ystävänsä, jolle hän kuis-
katen kertoi kaikki salaisuutensa . . .

Niinpä sairaudesta tuli vähitellen hänen voimansa, salaperäinen ja pettämätön. Sen syvässä valossa hän näki elämän ja kuoleman, ihmiset ja eläimet, maan ja taivaan . . . Se oli kuin jokin ihmeellinen särmiö, johon taittui itse auringonkin valo. Muiden maailma ei ollut hänen maailmansa. Hänellä oli oma pieni maailmansa, jossa hän eli, ja se oli hänen ajatustensa ja kuvittelujensa maailma, pienuudessaankin väljä ja rikas, hänen ainoa turvapaikkansa. Siinäkin maailmassa oli taivas, auringon kultaista hohtoa, puiden lehtien kimallusta ja kukkien autuasta satusiintoa. Päivät ja yöt vaihtuivat siellä ilman tuskaa, haaveen ohuina, ja sininen avaruus kaikui rannasta rantaan suurien tähtien soi-

tosta. Hänen oli siinä maailmassa hyvä olla. Parasta oli sulkeutua kokonaan sinne niinkuin simpukka kuoreensa, jota valtameren aallokko keinuttaa helmassaan.

Ja siinä maailmassa Timo todellisuudesta poissaolevana elikin. Suviseen aikaan hän mielellään usein viipyi hiljaa suhisevalla peltoaukealla, jossa siellä täällä mäkien yksinäisyydessä törrötti jokin maatuva tuulimylly tai hitaasti käyskenteli kirjavia lehmiä. Myös joki oli hänelle rakas, sen viileässä uomassa hän viihtyi, loputtomasti ihmetellen veden kummaa kajastusta ja välkettä, joka vitkaan sammui sinertävässä kaukaisuudessa, häipyi pois kuin kangastus... Ja hän tunsu itsensä onnelliseksi, vaikka hän olikin pienimmistä pienin ja aina yksin.

Toisinaan Hilja, Timon äiti, katsoi lastaan ikäänkuin ihmetellen, hän ei puhunut mitään, katsoi vain ja ihmetteli. Hän ei tahtonut rikkoa poikansa ympärille kasvanutta hiljaisuutta, joka niinkuin tuleentunut vilja alati suhisi tämän läheisyydessä; aivan kuin vaistomaisesti hän varoi sitä tekemästä. Mutta joskus hän kuitenkin saattoi viedä Timon mukanaan kirkkoon lähtiessään sitä siivoamaan. Kirkonsiivooja oli Timon äiti ollut jo monta vuotta.

Nämä käynnit muodostuivat Timolle aina tavallisuudesta poikkeaviksi elämysten sarjaksi. Äidin tehdessä työtään hän kuljeskeli sillä aikaa ypyöksin kirkon käytävillä, katseli kummastellen seinillä olevia pyhimysten ja suuripartaisten profettojen kuvia, nousi urkuparvelle ja sieltä tapulin vilpoisaan kor-

keuteen, suurten kellojen vaiheille, lähelle naakkojen pesiä. Avara, päätähuimaava maailma paljastui hänelle täällä, äänettöminä riippuvien kellojen alla.

Tapulin luukusta hän katsoi ulos, kuvitellen ilman ympärillään olevan täynnä kellojen pauhua, jyliä kumahduksia. Maailma levittäytyi alhaalla kumman outona, peloittavan suurena. Peltoja, peltoja ja kyliä . . . joki, joka hitaasti virtasi ikäänkuin taivaan kasvoille . . . kaupunki . . . himmeä, unenomainen häivähdys merestä . . . Kaikki tämä tulvahti hänen pojansilmiinsä jonkinlaisena maailman näkynä, jota hän ei vielä jaksanut täysin tajuta eikä ymmärtää. Se oli niinkuin villi, salaperäinen noita-piiri, jossa tapahtui paljon hänelle käsittämätöntä. Ja ollessaan tapulissa, hiljaisten kellojen alla, hän katsoi tätä kaikkea kuin pilvien tasalta, Jumalan tyköä. Jossakin kirkon syvyydessä, alhaalla, missä oli pyhimysten ja profeettojen kuvia ja askeleitten kuluttamia, jymähteleviä palkkeja, siellä oli äiti pienenä ja kumaraisena, luuta tai tomuriepu kädessä. Äiti ja poika jollakin tavoin välttelivät toisiaan kohdatessaan joskus kirkon käytävissä ja portaissa. Selittämätön, ylimaallinen paino tuntui väliin laskeutuvan vanhan, tyhjyyttään kumisevan kirkon yli, jota arkipäivän raskas rauha ympäröi.

Kummallisia tarinoita Timo usein kuuli äitinsä kertovan tästä kirkosta, varsinkin sen moneen kertaan korjatusta porstuahuoneesta, jossa kerran oli ollut jalkapuu ja huoranpenkki. Unessa oli Hilja ollut istuvinaan tuolla rosoisella, ammuin sitten jo

pois viedyllä huoranrahilla, ja häntä oli syljetty niin kuin ainoastaan syntistä vaimoa voidaan sylkeä, olentoa, jota saatana oli koskettanut hännällään . . . Hän oli silloin aina havahtunut oman syvän kärsimyksensä ja häpeänsä tuntoon. Ja puhdistaaessaan pyhäkköä sunnuntaita varten Hilja joskus kuvitteli Kristuksen seisovan jossakin läheisyydessä, saman Kristuksen, jonka ristinpuun juureen eräs toinen nainen oli kerran kumartunut tuona pimeänä, kohotalokkaana hetkenä, jolloin maa järisi, kalliot halkeisivat, haudat aukenivat ja tempelin esivaate repesi humahtaen kahtia. Timon äiti heittäytyi toisinaan omituisen kiivaasti tuon maailmanhetken syvyyteen, maailmanhetken, joka huokui hänen ylitseen lohtua ja lunastuksen jylhää riemua.

Hiljalla oli taipumusta uskonnollisiin pohdiskeluihin. Monet yksinäiset hetket tyhjässä kirkossa olivat ikäänkuin kasvattaneet hänet siihen. Tämä pieni nainen, joka päivät päästään liikkui askareissaan, saattoi omissa kuvitelmissaan elää aivan kuin toista, kuumempaa elämää kuin muuten todellisuudessa. Unia hän näki valveillaankin, keskellä päivää, puhumattakaan yöstä, jolloin hänen sielussaan humisi kokonainen villi unien tarha. Hän saattoi toisinaan kuvitella joen rannalla kasvavia lehtipuitakin Libanonin seetripuiksi, joiden latvat ulottuivat pyörryttävän ylös, syöksyen syvälle pilvien ihanaan, virvoittavaan multaan . . . Niiden autuas humina kantautui taivaan rannasta toiseen ja toi lohtua hänen mieleensä. Nuo vanhat puut odottivat kerran jou-

tuvansa suuren, Herralle pyhitetyn Tempppelin rakennuspuiksi. Mutta öisin taas helvetin seitsemän tulivirtaa painoivat monasti auki hänen hätääntyneen sielunsa luukut, polttaen karrelle kaiken... Kunnes jälleen Uuden Siionin näyt kantoivat hänet takaisin unen helmaan.

Arkipäivät kuitenkin usein hävittivät nämä hänen kuvitelmansa, vasta hiljaiset puhdistushetket kirkossa, jossa ei ollut ketään muita, palauttivat ne tyhjiin holvien alla jälleen hänen mieleensä uudistuneella voimalla. Miehelleen hän ei näitä kuvitelmiaan ja uniaan kertonut, vaan vaistomaisesti hän varoi sitä tekemästä. Hän tiesi, että Svante olisi nauranut ja ehkä suuttunut, jos hän olisi niistä puhunut. Ei, parempi oli olla kokonaan kertomatta.

Svantea itseään ajoivat omat kuvitelmansa, mutta aivan toisenlaiset, jyrkästi vastakkaiset. Päivän häärittyään työssään nahkurin apumiehenä milloin nahkojen kimpussa, milloin taas parkkitiinujen ääressä, hän illan tullen aina kulkeutui kaupunkiin, jonka etukylissä hän viipyi myöhäiseen yöhön. Näinä aikoina, jolloin elettiin maailmansodan loppuvaihetta ja lähestyvän vallankumouksen merkeissä, Timon isässä kasvoi esiin hämärä usko suurista mullistuksista ja köyhälistön tulevasta vallasta. Hän näki olevansa kaikessa tässä mukana, näki jo ikäänkuin perustusten horjuvan ja maailman muuttavan muotoaan, näki köyhyyden vaihtuvan rikkaudeksi ja rikkauden taas valuvan kiliseväksi ja kalisevana kultavirtana tyhjyyteen... Vanha aurinko oli

painumassa mailleen samalla kun uusi nousi punaisena maailman ylle. Se oli köyhän aurinko, joka nyt teki nousuaan, häikäisten silmät verenkarvaisella hehkullaan. Sen ankarassa ja kuumassa valossa olisi palava poroksi kaikki vanha ja aikansa elänyt, niinkuin aroheinä se olisi palava, ja liekit kulkeutuisivat maasta maahan . . .

Timon isä oli tänä aikana todella omien näkyjensä, omien kuvitelmiensa riivaama. Ne juuri ajoivat hänet joka ehtoo kaupunkiin, missä elämällä oli toiset muodot kuin maaseudulla ja missä hän saattoi puhua samoin ajattelevien kanssa. Jotain oli tapahtumassa, mutta mitä, siitä ei mitään varmaa tiedetty. He istuivat käsipelin pauhussa savuisissa jokirantakuppiloissa ihmetellen ja odottaen. Pehmeä hämärä kietoi vanhat talot helmaansa; tuuliviirit niiden katoilla natisivat ja kitisivät pyöriessään tuulessa; lotjat ja proomut keinuivat joella; ja suurilta sahoilta kantautui yövuorojen humu. He vain istuivat myöhään yöhön, työvaatteensa riisuneet miehet, ja puhuivat, kuuntelivat ja kuiskailivat.

Kokonainen huhujen meri ikäänkuin vyöryi idästä länteen. Huhut olivat kuin villien naakkojen lauma, jonka kirkuna tunkeutui veitsen tavoin hermoihin. Toiset puhuivat jopa maailmanlopusta. Oli nähty kummallinen kehä kuun ympärillä öisin, ja lintujen suhiseva joukko oli peittänyt jonakin päivänä auringon niin, että se oli ollut kuin poriseva puuropata. Nousi esiin saarnamiehiä, muun muassa eräs seppä, joka oli aikansa takonut rautaa ja kengi-

tellyt juhtia. Mutta sitten hän oli kerran juovuksissa murskannut moukarilla toisen jalkansa ja satuttanut sitä paitsi päänsä. Tämä onnettomuus oli saanut hänet kokonaan hylkäämään ammattinsa. Ontuvana miehenä hän oli aloittanut uuden, ihmeellisemmän elämänjakson. Hänestä tuli maallikko-saarnaaja. Kylästä kylään kulkien hän julisti merkikillistä evankeliumia — evankeliumia, joka oli eriskummallista sekoitusta, kiihkoisan uskonnollisuuden ja aineellisuuden kaaosta. Tätä entistä seppää kutsuttiin tästä puolin Saarnaajaksi.

Mutta se suvi, jolloin virrassa oli puhjennut kalarutto, ei ollut vielä loppuun kulunut ja syksyksi vaihtunut, kun Saarnaaja joutui vankilaan. Miksi hänet teljettiin vankikoppiin, siitä ei päästy oikein selville, mutta yleisesti arveltiin sen olevan jossakin yhteydessä hänen saarnaajatoimensa kanssa. Sitä ennen oli Timo ehtinyt tutustua häneen. Ja se tapahtui kerran iltamyöhällä vanhojen haapojen alla jokirannassa, jossa saarnamieheksi heittäytynyt seppä istui Timon tullessa sinne.

Syvenevä, pehmeä hämärä levittäytyi silloin hitaasti peltojen yli. Sinertävää sumua häilyi joella. Veden mukana ajelehti lukemattomia kuolleita kaloja, jotka makasivat liikkumattomina kyljellään, eväkään värähtämättä. Niiden suomukset välkähtelivät joen tummalla pinnalla kuin sammumaisillaan olevat tähdet. Nuo kuolleet kalat ajelehtivat ja ajelehtivat pitkin iltaista virtaa, säihkyivät himmeinä, lyhtyjen tavoin, ja viimein sammuiivat, kuin

haihtuen ajattomuuteen. Entinen seppä ja Timo katselivat rannalta, haapojen alta, tuota kuoleman määrätöntä leikkiä. Se oli kuin unta, uutta todellisuutta, jossa kaikki muuttui, sai uuden värin ja hohteen, siirtyi lähelle suurta tuhoutumista ja kuolemaa. Sitten nousevan kuun ruumis viskautui äänettömästi, pitkin pituuttaan virtaan, jonka yltä usva vitkaan hälveni. Niin, kuun ruumis, alastomuudessaan aineeton, jonka lävitse kuolleet kalat uivat . . .

Timo heitti kuin painajaisuudessa onkensa virtaan, jonka välkehtivästä syvyydestä nousi mädänneen haju, kuvottava tuoksu. Jokin kuollut kala tölväisi ohiajelehtiessään ongensiiman kelluvaa korkkia, joka värähti niinkuin koukkuun olisi tarttunut kala. Äkillinen, selittämätön lapsenkauhu tarttui Timoon, ja hän pudotti kirkaisten onkensa jokeen. Silloin Saarnaaja nousi ja tuli hänen luokseen. Ja Timo tunsu itseään talutettavan jonnekin pois kuunkehän alta. Virta jäi jatkamaan loputonta matkaansa, tuhatvuotista matkaansa, kuljettaen mukanaan salaperäistä lastiaan.

Ontuva saarnamies, joka kerran maailmassa oli ollut seppä, nousi ruohoiselle rantatöyräälle Timoa kädestä taluttaen. Miehen musta partakuontalo hohti illan valossa. Timo oli lievässä kuumeessa ja aivan kuin kokonaan poissa tolalta. Hilja laittoi kotona pojan sänkyyn ja nosti peitteen hänen ylleen. Mutta Timon isä, Svante, joka ei tänä iltana ollut mennyt kaupungin puoleen, murisi jotain sen ta-

paista, ettei pitäisi aamusta ehtooseen maleksia joella auringonpaisteessa, kovassa helteessä. Sekapäiseksi se tekee ihmisen . . . Se on niin kummallinen . . . se aurinko, kirkas ja paahtava . . . Ei siihen saa katsoa . . . Ja se kalarutto sitten . . . löyhkä tuntuu rantatörmälle saakka . . .

Mutta Timo ei tätä kuullut; hänen päässään kohisi, ja levottomia mielikuvia uiskenteli tajunnan virrassa. Hän oli kulkevinaan pitkin joen pohjaa. Kaikkiällä hänen ympärillään oli vettä ja kuolleitten kalojen hitaasti eteenpäin ajelehtivia parvia. Toisinaan kuului autioituvalta virralta vieno, aavemainen kalina, kun elottomat kalat törmäilivät kuin kuparilantit toisiaan vastaan . . . Hänkin alkoi ajelehtia noiden kalojen mukana. Ja juuri hänen edessään, silmien tasalla, uiskenteli muuan vanha kala, jonka kaikki suomukset olivat karisseet pois; paljaana ja rutonsyömänä se liikkui eteenpäin veden kuljettamana. Timon valtasi vähitellen kauhu tämän eriskummallisen yhteisvaelluksen kestäessä, ja hän huusi läpi veden. Silloin hän näki, että hänen edellään joella kulkivat isä ja se kauhea, ontuva seppä, jonka musta parta liehui tuulessa. He kulkivat joella, ja vesi kannatti heidät. Timo ui kaikin voimin heitä kohti, saavuttaen heidät vihdoin. Isä huomasi hänet ja nosti ylös vedestä, heittäen hänet kuin säkin selkäänsä. Näin he vaelsivat pitkin virtaa kuolleitten kalojen kahistessa heidän jaloissaan niin kuin kankea suolaheinä. Ne liukuivat varjon tavoin heidän ohitse, kadoten vitkaan näkyvistä . . .

Pitkän aikaa jatkui tuota aavemaista liukumista ja veden salaperäistä loisketta. Kaikkeen tähän sekaantui isän ja Saarnaajan keskustelun katkelmia. He puhuivatkin myöhäiseen yöhön — Svanten kuitenkin enimmäkseen synkkänä kuunnellessa saarnamiehen kummallisia sanoja. He eivät päässeet yksimielisyyteen siitä, mitä oli tulossa: Timon isän mielestä oli tulossa köyhälistön vallankumous ja valtakausi; Saarnaajan mielestä taas ensin Antikristuksen aika, sitten tuhatvuotinen valtakunta. Ja hän selosti tätä maailman muuttumista laajasti, monin kääntein. Svante kyllästyi viimein auttamattomasti ja vaikenä kokonaan. Hetken päästä hän lähti ulos.

Siellä oli hiljaista. Jostakin jokivarrelta vain kuului lehmän ammumista; siellä päin oli karjaa kahlailemassa ruohoisilla rantatöyräillä. Joki virtaili hitaasti; se välkkyi öisesti, raskasmielisesti. Oli elokuu, väkevä viljanleikkuun kuukausi. Taivaan väri oli ohuesti sininen, siinä oli jo ikäänkuin etäisen kajahdus syksystä. Jotain salaisesti uhkaavaakin siinä oli, aivan kuin taivas olisi ollut raskas tulikivien painosta. Svanten mieleen tulivat entisen sepän puheet maailmanlopusta ja tuhatvuotisesta valtakunnasta. Mutta sitten hän oli näkevinään jossakin punaisen lipun liehuvan, kuuli joukkojen humun ja näki oudon auringon nousevan . . . köyhän auringon . . .

Saarnaaja, joka oli jäänyt yöksi, oli vielä valveilla Svanten palatessa takaisin sisälle. Silmät

avoinna hän tuijotti seinään, suuret, kiihkomieliset silmät selkosen selällään. Svantekaan ei saanut unta. Hän oli kuulevinaan niinkuin maanalaista jyminää. Pää oli raskas. Hän oli istuvinaan taas jossakin jokirantakuppilassa, joka oli täynnä miehiä, työvaatteensa riisuneita, ihan kuin juhlaan valmistuneita. Köyhien sadonkorjuu olisi kohta lähestyvä. Kaikkeen tähän liittyi eräänlaista tuhon aavisteluakin. Jokivarren entisen sepän tulikivenkatkuiset sanat kaikuivat vielä hänen korvissaan. Ei ollut mitään varmuutta mistään. Jokikin löyhkäsi, kalat kuolivat ja mätänivät... Kuumuus, mätäkuun uuvuttava paahde ahdisti. Svante heitti peiton päältään ja makasi alasti vaimonsa vieressä. Ja vihdoin uni valtasi hänet kuin raskas päihtymys. Hänen paljas ruumiinsa erottui hämärästä ikäänkuin venyneenä.

Pian tämän jälkeen Saarnaaja sitten katosi seudulta, joutui vankilaan. — Vainottiinhan Kristustakin, oli hän sanonut. — Syksy tuli. Kurkien parvet lentää humistivat yli seudun, yli kylien ja peltojen, kadoten näkyvistä viiltävin toivotuksin. Pellot riisuttiin kuin alastomiksi. Puimakoneiden jyskyvä laulu kaikui kylissä. Joen yllä lepäsi syksyn kova, huumaava kirkkaus. Kalarutto oli tauonnut kylmien öiden tultua, mädänneen löyhkä ei enää tuntunut, sillä kalanraadot olivat jo huuhtoutuneet pois tai lahonneet paikalleen. Mätäkuun painajainen

oli väistynyt. Virtaava vesi huokui puhdasta ja kylmää raikkautta.

Ehtoot alkoivat olla oudon vahvoja, aivan kuin läpipääsemättömiä. Tähdet ilmestyivät taas näkyville, iäisinä kelluen taivaan meressä. Joskus näyttyi kaita kuunsirppi, tyynesti kimmeltävä. Syksyn noita tuli joka ilta kaukaisista kylistä kolisevilla, sysimustilla rattailta istuen; se katsoi yli maailman harmaan kaihin puoliksi peittämin silmin ja havaitsi himmeästi ehtoon. Silloin se nousi kärryjensä pohjalla tutiseville jaloilleen ja pysähdytti samalla mustan juhtansa, joka oli tullut kumman kirjavaksi kuolleista kukista, puiden lehdistä ja perhosten siivistä, sen niljaiseen ja kurttuiseen nahkaan tarttuneista. Noita ojensi kätensä taivaalle ja sytytti kuunsirpillä aisalyhtyynsä vipajavan liekin . . . Näin kertoi Timolle nahkurin muori, vanha Grönqvistin Tiina, tuo hallavahiuksinen nainen, joka paksun korenon varassa usein tölväili rantatöyräillä, tuijottellen kyliin kahden puolen jokea. Hän se oli ennustanut kalarutonkin tulon.

Tämä oli kuitenkin vallankumoussykyä, syksyä, jolloin alastomiksi riisuutuvat puutkin humisivat ikäänkuin levottomammin kuin muina syksyinä tätä ennen olivat humisseet. Timokin sen tunsu. Isä oli alkanut olla iltaisin yhä enemmän poissa, yhä useammin tapahtui, että hän ei palannut ennenkuin aamuyöllä, silloinkin esiintyen rauhattomana, ärtyneenä, jollakin tavoin elämän tavallisesta menosta poissaolevana. Kunnes tuli päivä, jolloin hän ei enää

mennyt työhönkään nahkurille. Se tapahtui jolloinkin kevättalvella. Hän vietti aikaansa kaupungissa punakaartilaisten ja venäläisten joukossa, itsekin koristautuneena punaisilla nauhoilla. Köyhälistön verinen sadonkorjuu, jota Svante oli päivästä toiseen odottanut, oli nyt alkanut. Kaupungissa ja jokivarsikylyssä tapahtui lakkaamatta ryöstöjä, jopa joitakin murhiakin; joka päivä lähti miehiä rintamalle junissa tai meluavissa ja hoilaavissa hevoskuormissa. Sekasorto ja levottomuus kasvoivat; ihmisiä pakeni metsiin ja etäisimpiin kyliin. Antikristuksen palavat päivät, joista vankilassa oleva jokivarren entinen seppä oli puhunut, näyttivät nyt tulleen.

Nahkuri Grönqvistin talossakin, jonka pihanperärakennuksessa Timo äitinsä kanssa tähän aikaan kahden asui, tapahtui jotain kohtalokasta. Timo löysi nahkurin eräänä päivänä halkoliiteristä verisään makaamassa ja kuolleena. Uudet huopasaappaat, jotka hänellä oli ollut jaloissaan, olivat nyt poissa, samoin hänen ruskea villapaitansa. Ukon tuuhea parta vaahtosi veressä. Kauhusta väristen ja huutaen Timo pakeni pois liiteristä.

Tämä tapaus jäi kokonaan hämärän peittoon, ja uusien tapausten vyöry peitti sen pian alleen. Ainoa, joka rouva Grönqvistin ohella sitä ajatteli ja jatkuvasti itsekseen pohti, oli Timon äiti. Hänellä oli tapauksen suhteen omat epäilyksensä ja luulonsa. Ne suuntautuivat hänen omaan mieheensä Svanteen, jonka hän epäili olleen veriteossa mukana tavalla tai toisella. Hän tiesi, etteivät hänen miehensä ja

nahkurin välit olleet aivan hyvät. Varsinkin viimeksi kuluneena aikana, jolloin Svante oli alituisen puhunut vain vallankumouksesta ja köyhälistön tulevasta vallasta, oli ollut kiihtynyt ja katkera, olivat heidän välinsä olleet kireät. He olivat usein riidelleet purevin sanoin ja huutavin äänin. Nahkuri oli tempoillut vihaisena takkuista partaansa ja uhanut ajaa apumiehensä perheineen talosta, ja Svante puolestaan oli hämärästi viittaillut tuleviin tapahtumiin. Hilja oli monasti kuullut heidän kinastelevat äänensä milloin tuvasta, milloin vajasta ja parkkiitiinujen äärestä. Sinäkin päivänä, jolloin Svante oli lähtenyt kaupunkiin palaamatta kotiin moneen päivään, hän oli jälleen tapansa mukaan riidellyt isäntänsä kanssa ja loppujen lopuksi heittänyt tuoreen, verisen mullinnahan hänen kasvoilleen. Manailen ja sadatellen hän oli lähtenytkin.

Samana päivänä, jolloin Timo oli halkoliiteristä löytänyt nahkurin ruumiin, Grönqvistin Tiina sanoi Timon äidille:

— Sano mitä sanot, mutta Svante hänet tappoi.

Silloin Hilja aivan kuin kutistui kasaan. Hän oli monta päivää niinkuin kuumeessa, ja outo hätä ajoi häntä rauhattomana paikasta toiseen. Jotakin kumman muodotonta ja hämärää liikkui nyt alati hänen silmissään; öisin hän ei saanut unta. Näinä päivinä ja öinä, jolloin Svante pysytteli näkymättömissä, hän ajatteli vain yhtä asiaa: kummallista verityötä, joka oli tapahtunut talossa. Se oli hänestä käsittämätöntä. Ja taas hänen mielessään alkoi liikkua

jotain hämärää, jonkinlaista sekavaa ajatususvaa, joka ei lopultakaan saanut minkäänlaisia selviä muotoja, liikehtipä vain ikäänkuin sulassa, kuumassa alkutilassaan levottomasti sinne tänne etsien ulospääsyä, purkautumistietä.

Jokivarrelta kuului usein kajahtelevia kiväärinlaukauksia; toisella puolen jokea tulivat ja menivät junat — sotilasjunat täynnä miehiä, punakaartilaisia ja venäläisiä sotamiehiä, oli melua ja meteliä, vallankumoushulinaa ja kansalaissodan veristä humua ja järkytyksiä. Näiden kohtalokkaiden päivien keskellä muuttui tuo hiljainen nainen, Timon äiti, vanhassa jokirantatalossa, missä oli tapahtunut murha, omituisen vieraaksi kaikelle, ikäänkuin jollakin tavoin noidutuksi. Hän tuli muun muassa äärimmäisen herkäksi äänille. Jokivarrelta kantautuvat kiväärinlaukaukset kajahtivat kuin jossakin hänen oman olemuksensa uumenissa, lumen öiset kohahdukset säpsähdyttivät, ja kylistä kuuluva tuulimoottorien ja kaivonvinttien talvinen kitinä riipoi hermoja veitsen tavoin. Tänä aikana hänelle oli lisäksi tullut tavaksi mennä jonakin yön kohtana ulos. Huimaavan tähtitaivaan näkeminen häntä aina kummallisesti rauhoitti, sai hänet kuin irtautumaan itsestään, omasta epämääräisestä tuskastaan, pelostaan. Se teki hänet aivan kuin suuremmaksi ja rohkeammaksi, jonkin tuntemattoman kokonaisuuden osaksi. Hän oli taas kuin kirkossa, sen mah-tavien holvien alla, jossa kävi lakkaamaton ajaton humina.

Eräänä tällaisena yönä, jolloin Hilja taas oli jättänyt poikansa yksin nukkumaan ja seisoi pihassa tähtien alla, hän yht'äkkiä lähti kulkemaan yli pihan toista rakennusta kohti. Oven taakse päästyään hän koputti. Viimein vanha rouva Grönqvist aukaisi hiukan ovea ja katsoi epäluuloisena ulos, huomaten portailla seisovan Timon äidin. Hän seisoi siinä pienenä ja äänettömänä, hartialiina pään yli heitettyä. Jotain kummallista ja verhottua oli tällä hetkellä koko hänen olemuksessaan. Näytti kuin hän olisi kulkenut unissaan.

— No, mikä nyt on hätänä, kun tulet näin keskellä yötä? kysyi Grönqvistin Tiina käheällä äänellä.

Vastaamatta mitään Hilja puristautui vanhaa naista vasten kuin hädässä ja alkoi itkeä. Hän ei tiennyt, miksi oli tullut, mutta hänestä tuntui siltä, että niin täytyi tapahtua. Ja nojautuessaan vanhuksen kuihtuneeseen rintaan ja tietäessään, että hänen lähellään oli sen miehen äiti, jonka murhaajaksi hän epäili omaa miestänsä, Svantea, pois mennyttä, hänessä alkoi jotain elää ja pyrkiä ilmoille. Hänet valtasi kuumeinen levottomuus; hän tahtoi jollakin tavoin sovittaa Svanten puolesta, ottaa hänen rikoksensa kantaakseen, koska hän ei itse tullut sovittamaan, ei palannut kotiin. Kaikki pyöri hänen päässään. Hän oli näkevinään kuin suuren ristin kohoavan eteensä himmeässä tähtivalossa, ristin, joka huojui hänen yllään puun tavoin. Tuska paisutti hänen rintaansa, niinkuin hän jo olisi ottanut omakseen Svanten rikoksen. Mutta samalla hänessä koko

ajan kaikui jokin sivuääni. Mitä hyötyä on tästä kaikesta? Enhän voi auttaa murhatun äitiä, luoda hänen poikaansa uudelleen, herättää häntä henkiin. Kaikki oli mennyttä. Svanteakaan hän ei milloinkaan enää takaisin saisi, hän oli kuollut, vaikka eli. Ja Hiljaa puistatti vilunpuuska.

Mutta sitten hän jälleen tajusi vanhan naisen läheisyyden ja hänen kysymyksensä; hänen täytyi jollakin tavoin selittää tulonsa syy. Se tuntui kuitenkin mahdottomalta, sillä hän ei voinut sitä itselleenkaan täysin selittää. Jokin hämärä tunne oli aivan kuin sysännyt hänet liikkeelle, saanut hänet tekemään sen, minkä teki. Hän oli kolkuttanut ovea ja herättänyt nukkuvan vanhuksen, kuten talossa olisi ollut tulipalo — jos tämä sitten oli nukkunutkaan. Kukapa nyt nukkuisi — tällaisena aikana! Niin, hän oli tahtonut sovittaa, mutta mitä hän voisi tehdä? Ja hänen kätensä heltisivät tuon toisen ympäriltä.

— En tiedä, mikä minua vaivaa, sanoi Hilja vihdoin soinnuttomasti. — En saanut unta ja ajattelin, että tekin valvoisitte ja niin tulin lähteneeksi tänne. Ajattelin sitä isännän kuolemaa. Jos sen on tehnyt Svante, niin minä en tiedä sitten, mitä tässä oikein tekisin.

Ja hän alkoi uudelleen itkeä.

— Älähän nyt, kielteli rouva Grönqvist. — Tiedänhän minä, että sinä et ole siinä millään tavoin osallisena. Mene nyt nukkumaan, puhutaan aamulla enemmän.

Hilja kääntyi ja lähti huojuen kulkemaan yli pihan omalle puolelleen rouva Grönqvistin katsoessa ajatuksiinsa vaipuneena hänen jälkeensä. Sitten hänkin laahusti takaisin sisälle. Yö kului. Kaupungista päin kuului ajoittaisin laukauksia. Tähdet sammuiivat. Aamu sarasti, kevättalven aamu. Tuulimoottorit ja kaivot narisivat ja vinkuivat jokivarren taloissa ja tölleissä, sillä täytyihän karja kuitenkin juottaa ja ruokkia. Näin kului aamukin.

Mutta päivän rajalla Svante tuli arvaamatta käymään kotona. Hän ratsasti pakkoluovutetulla hevosella, jonka karva välkehti huurteisena, satulassa hän istui ja kivääri oli poikittain selässä. Timo, joka ei enää ollut mennyt vanhaan kouluunsa, koska se oli suljettu, näki hänet ensiksi ja huusi siitä äidilleen. Sidottuaan juhdan puuhun Svante tuli tupakamariin ja haali siellä kasaan joitakin vaatteitaan ja tavaroitaan, jotka hän sulloi hermostuneella kii-reellä venäläiseen sotilasreppuun. Hänen vaimonsa ja poikansa seurasivat äänettöminä näitä puuhia. Svante tuskin sai heiltä yhtään luotua sanaa. Kuitenkin hänen vaimossaan oli jotain verhottua, jotain uhkaavaa, kun hän siinä seisoi seinään nojaten ja katsoen Svanteen. Hänen silmänsä olivat tulleet kummallisen palaviksi ja vaipuneet syvälle pään sisään. Niin, siinä seisoivat äiti ja poika seinän vieressä kuin häntä syyttäen, äiti uhkassaan ikäänkuin kasvaneena, musta liina pään yli heitettynä, huppuun

kääriytyneenä. Tämän kaiken Svante huomasi puolella silmällä, ja hänet valtasi merkillinen epävarmuus, vaikka hän yritti vielä hiukan leveillen puhua kaikesta tapahtuneesta ja köyhälistön lopullisesta voitosta. Tämä puhe haihtui kuitenkin savun tavoin tyhjään ilmaan. Kohta hän jo heitti täyteen ahdetun repun selkäänsä ja lähti ulos. Silloin Hiljakin äkillisesti havahtui ja seurasi miestänsä pihalle. Timon hän hiljaa käski jäädä kamariin; hän melkein kuiskasi tämän pojalleen, joka vetäytyi vavahtaen kynnykseltä takaisin.

Timon valtasi yht'äkkiä merkillinen jännitys, joka levisi kuin puutumus kautta hänen pienen ruumiinsa. Hän ei pitkään hetkeen voinut liikahda paikaltaan. Kun hän vihdoin saattoi sen tehdä, hän meni ikkunan ääreen ja katsoi pihalle. Hän näki isänsä ja äitinsä tulevan vajan suunnalta, isä vähän edellä reppu heiluen selässä, äiti jäljessä hitaasti astellen kuin hautajaissaatossa. Irroitettuaan hevosen puusta isä kääntyi äkkiä ikäänkuin jonkin ajatuksen yllättämänä ja löi äitiä ratsupiiskalla poikittain selkään. Nähtyään tämän vihreältä kuultavan ikkunan lävitse Timon valtasi sellainen järkytys, että hän ei sitä kestänyt, vaan vaipui tainnoksissa penkille.

Mutta hänen äitinsä ei tästä vielä silloin tiennyt, kun hän seiso i pihassa piiskaniskun huumaamana. Heti, kun he olivat tulleet ulos, Hilja oli salamyhkäisen näköisenä pyytänyt miestänsä seuraamaan häntä vajaan. Ja Svante teki niin, vastenmielisesti tosin, mutta teki kuitenkin, olipa hän silloin eräänlaisen

hämmennyksenkin vallassa. Melkein niinkuin pakosta hän seurasi umpimielistä vaimoiaan vajaan, koneellisesti siirtäen jalkansa toisen eteen. Vajassa makasi paareilla vielä hautaamatta murhattu nahkuri, ukko Grönqvist, pestynä hän lepäsi ja kuin jollakin tavoin venytettynä, silmät suljettuina, mutta suu avoimeksi loksahaneena. Hän ikäänkuin siinä yhä kyseli hätääntyneenä ja saiturin kiivaudella varastettuja huopasaappaitaan ja villapaitaansa. Pitkä, punertava partakuontalo levisi kahtiajakautuneena vainajan rinnalle.

Svante tuijotti häneen kuin lumoutuneena; hän ei voinut hetkeen siirtää katsettaan kuolleesta. Hänen päättäänkin huimasi. Sillä hetkellä hän ei nähnyt muuta kuin tuon ruumiin, joka lepäsi hänen edessään paareilla. Se makasi niinkuin avaruudessa pyörivän maapallon päällä ja kaikki, mikä oli luontoa, humisi ja kohisi sen ympärillä. Jotain epämääräistä väikkyi Svanten silmissä. Jos hänellä olisi ollut parihevosekset ja syvänmaan aura, hän olisi silloin tahtonut kyntää tuon lahoavan ruumiin kääntyvän maan alle, sen multaiseen ytimeen. Sieläläpä se sitten olisi ollut . . . loitolla kirkuvien haaskalintujen ulottuvilta . . . Hän tunsu vihaavansa tuota kuollutta, joka oli syyttävänä noussut hänen eteensä niinkuin Manalasta, vihasi vaimoankin, joka oli hänet tänne kauheaan, hämäärään vajaan johdattanut. Aivan vartavasten tämä oli sen tehnyt. Tuon tuosta Svante hätkähti oudosti ja katsoi epäillen ympärilleen. Vähitellen hänet valtasi raivo.

— Miksi toit minut tänne? kysyi hän melkein huutaen.

— Älä puhu niin kovalla äänellä, varoitti Hilja silloin. — Rouva Grönqvist saattaisi vielä kuulla, murhatun äiti näes. Mitä sitten sanoisit, jos hän nyt tulisi tänne?

Svante vaikenä äkkiä ja jäi katsomaan vaimoaan suoraan silmiin, ja siinä katseessa oli merkillistä jäykkyyttä ja etäinen vivahdus epätoivosta. Mutta lopulta siihen ilmestyi jotain uhkamielistäkin, ja hän sanoi:

— Mitäpä minä sanoisin; vallankumous vaatii omat uhrinsa.

— Vai vaatii, kertasi Hilja katkerasti.

Mutta silloin Svante oli jo menossa puuhun sidotun hevosen luokse. Hilja kulkeutui hänen jäljessään pihalle. Ja sillä hetkellä hänessä aivan kuin jotain ratkesi katsoessaan poistuvaa miestä. Hän ei tiennyt, mitä hänelle oikeastaan tapahtui, epäilykset ja unettomat yöt ikäänkuin kasaantuivat hänen päälleen, ja hän oli rusentua sen taakan alle. Tämän hämärän sielun tilan pohjalta kirvoittuivat sitten ne sanat, jotka lopullisesti saattoivat Svanten pois tolalta.

— Sinä olet murhaaja, murhaaja!

Sanottuaan tämän Hilja itsekin säikähti sanojaan, mutta kuitenkin hän yhä toisti soinnuttomasti:

— Sinä olet murhaaja, sinä, sinä . . .!

— Vaikene, vaimo! huusi Svante, ja hänen äänensä tuntui nousevan syvältä rinnan kumeista

uumenista. — Minä en häntä murhannut . . . kuu-
litkos, en tappanut . . .

Kokonaan suunniltaan Svante huimaisi hevos-
piiskalla vaimoaan selkään, kaksi tai kolme kertaa
hän löi, hän ei sitä varmasti jälkeinpäin muistanut.
Hilja seiso liikahtamatta iskujen alla, vetäen vain
mustan päällinansa kasvojensa suojaksi. Hän tuns
ruumiissaan kärsimyksen samassa tulevan lihaksi ja
uuden ihmisen syntyvän kirvelevän tuskan paineessa.
Samaan aikaan hänessä jotain myös kuoli, valui
pois kuin veri. Melkein ruumiillisesti hän tuns
kuinka kaikki se, mikä hänet oli kerran sitonut tuo-
hon mieheen, joka häntä löi, poistui hänestä; hän
tuli kovaksi ja tyhjäksi.

Silloin lähestyi heitä pihan yli korenon varassa
huojuen nahkurivainajan äiti. Hänen vuosien val-
kaisemat hiuksensa putosivat kulkiessa hajalleen
olkapäille niinkuin jähmeä vaahto. Ne oli sisältä
lähtiessä ilmeisesti vain hätäisesti kietaistu sykky-
rälle, joka lyhteen tavoin nyt kahisten hajosi. Nuo
hajallaan hapsottavat hiukset, harmaat kasvot ja
ylöskohotettu nyrkki toivat hänen olemukseensa
tällä kertaa jonkinlaista vanhuuden villeyttä, jota
surunsekainen viha ja kiukku yhä lisäsivät. Paksu,
kyhmyinen sauva, jota hän piti toisessa kädessään,
kolisi jäätyneeseen maahan. Hänessä oli jotain
noitamaista, kun hän siinä lähestyi harvat hampaat
torrollaan. Kevättalven aamupäivä ympäröi häntä
kylmänä ja huurteisena.

— Vai lyöt vielä vaimoasikin, huusi hän jo kau-

kaa. — Ensin menet häpäisemään isäntääsi, jonka olet saattanut pois päiviltä, sitten lyöt päälle vai-
moasi. Voi sinua onnetonta!

— Hulluja olette molemmat, kirkaisi Svante aivan kalpeana ja nousi samassa hevosen selkään. — Minä en häntä tappanut, olenhan sen jo sanonut.

— Vai et tappanut, sanoi nahkurin muori, vanha rouva Grönqvist, vai et tappanut! — Ja hän purskahti mielettömään nauruun. — Ensin murhataan ja ryöstetään ja sitten tullaan vielä ruumista häpäisemään, jumalattomat.

— Varo kieltäsi, ämmä, tai joudut vallankumous-oikeuteen niin totta kuin olen tässä, uhkaili Svante.

Mutta rouva Grönqvist ei tästä säikähtänyt. Surusta ja vihasta huumaantuneena hän heilutti korentoa käsissään, huutaen samalla kimeästi:

— Ei ole sillä väliä minne minut laahaatte, vanhan ihmisen, mutta varo sinä puolestasi luitasi!

Töintuskin Svante ehti väistellä mielettömän vanhuksen iskuja, jotka sattuivat kohahtaen tyhjään ilmaan. Vihdoin tämä kompastui ja tuiskahti kasvoilleen lumeen. Hilja riensi häntä auttamaan. Ja sillä välin Svante lähti. Eivätkä he enää toisiaan tavanneet. Auttaessaan vanhaa naista ylös maasta Hilja kuuli kaiken aikaa korvissaan hevosen kavioiden kumean kopseen, joka loittoni loittonemistaan ja viimein lakkasi kokonaan kuulumasta. Tuohon kavionkopseeseen päättyi hänen elämänsä eräs vaihe, ja äskeiset piiskaniskut hän tunsu vielä kirvelevinä selässään . . .

Nojautuen Hiljaan rouva Grönqvist kulki yli pihan omalle puolelleen. Jokirantatalossa oli kaikki kumman hiljaista. Jostakin joen takaa kuului koiran haukuntaa, ja kylissä vingahtelivat tuulimoottorit ja kaivot taas. Oli jo aivan päivä. Aurinko loisti yhä kirkkaammin, kevättalven aurinko. Vanhan talon tiiliset seinät ihan hohtivat. Rouva Grönqvist oli kummallisesti muuttunut. Oli kuin äskeinen kohta oli vienyt häneltä kaikki voimat. Kulkien kokonaan Hiljan varassa hän siirteli kuin unessa jalkojaan ja puhua höpisi itsekseen. Hän oli yht'äkkiä saanut päähänsä, että hänen poikansa vielä eli, eli ja parkitsi nahkoja ja laittoi niitä vajan orsille kuivumaan. Niin, hänen poikansa olisi elävä vielä kauan, kauemmin kuin hän itse, kauemmin kuin moni muu. Vielä kymmenien vuosien kuluttua hän olisi pitelevä käsissään silloin lopetettujen härkien nahkoja, jotka hän olisi laskeva parkkitiinun pohjalle ja niitä sitten puisella huljalla sekoitteleva. Näin tosiaan tulisi käymään, vanhaksi, vanhaksi hän tulisi elämään. Hänen hiuksensa valuisivat jäkälänharmaina olkapäille, ruumis vääntyisi käyräksi kuin puolikuun sarvi, rypyt kulkisivat naamalla niinkuin joet maisemien halki, mutta keuhkot toimisivat yhä kuin pajassa palkeet — ja hän vain eläisi, eläisi . . . Ne kiväärit, joilla nyt ihmisiä ja eläimiä ammuttiin, olisivat jo aikoja sitten ruostuneet käyttökelvottomiksi ja toisia olisi kiireesti tehty, entistä tehokkaampia, kun hän vielä eläisi. Hän olisi näkevä uusien sotien syttyvän ja taas rauhan laskeutuvan

maan päälle niinkuin lumen taivaasta tammikuun iltana — ja hänen poikansa vain laittelisi vuotiaan, lioittelisi niitä yhä harmahtavassa virrassa, kylmässä ja alati virtaavassa joessa, jota valaisisivat milloin aurinko, milloin kuu ja tähdet, nuo taivaan hehkuvat lamput, milloin ei sen yllä maannut painava, liikkumaton pimeys . . .

Nahkurivainajan äiti, vanha rouva Grönqvist, joka kerran oli ennustanut kalarutonkin puhkeamisen joessa, mikä myöhemmin oli sitten puhjennut täydellä voimalla — niin, tämä hallavahiuksinen vanhus, jota Timon äiti nyt kädestä pitäen talutti kuin lasta yli pihamaan, purskahti äkkiä kovaan, vinkuvaan nauruun. Hilja katsahti häneen pelästyneenä. Tuo nauru kiiri yli lumisen pihan ja viskautui kuin vihainen, sähisevä kissa päin vajan seinää, tauoten viimein kuulumasta. Sekapäiseksi näytti vanha nainen tulleen, aivan kuin poissaolevaksi.

Ja vaikka nahkuri, ukko Grönqvist, paria päivää myöhemmin haudattiin kaikessa hiljaisuudessa, hänen ikäloppu äitinsä piti yhä oman uskonsa. Päivät päästään hän puhua pälpätti puuta heinää, muuttuen vähitellen aina enemmän ja enemmän rauniokasaksi, maaksi ja mullaksi. Muistinsakin hän näytti menettäneen. Sen sijaan, että hän olisi puhunut parhailiaan riehuvasta kansalaissodasta, muori-paha kahvia latkiessaan hölisi jotain sekavaa Titanicin haaksirikosta, tuosta vuosia sitten tapahtuneesta kauheasta merionnettomuudesta, koska uskoi ihmisten sen tähden hätäilevän ja olevan levottomia.

Jokivarrella usein päivien mittaan kajahtelevat kiväärinlaukaukset häntä kuitenkin aina kummasti hätkähdyttivät, niinkuin lapsikin säikähtää äkillistä tuulen tohinaa, raivopäistä puuskahdusta, joka hetken kohisee nurkissa ja soittaa villisti savupiipuissa . . . Samoin nuo tylyt äänet, laukaukset, herättivät Grönqvistin Tiinankin kuin unesta ikään, surun ja murheen hämmentävästä nuutumuksesta. Mutta hän saattoi silloin toki lohduttautua sillä, että mitään ajattelemattomat miehet siellä ampuivat talvehtiinmaan jääneitä viimeisiä sorsia — jos se nyt oli mikään lohdutus . . . Salaa muilta ne tekivät monenlaista pahaa nuo jokivarren vallattomat nuoret miehet, melkein pojat vielä. Kanoja hän nousi ruokkiin väliin keskellä yötäkin, saaden ne ensin kovasti kotkottelemaan, sitten säikyttäen ne orsiltaan alas, ja koko ajan muori vain heitteli yhtenä pilvenä jyviä ympärilleen minkä ennätti. Voi sitä kaakatusta ja siipien räpinää, mikä siitä syntyi! Talossa hän liuskeli kuin kummitus, huudellen vanhaa, kuollutta poikaansa milloin kahville, milloin syömään. — Panin sulle uutta pullaakin, sanoi hän joskus ypyksin tuvassa ollessaan, niinkuin pitkän, louhisen pöydän takana olisi todellakin entiseen tapaan istunut hänen ainoa poikansa, joka haisevan parkkiitiinun äärestä oli tullut kahville hänen kutsumanaan. Hänen sakea, käheä äänensä, joka tuntui nousevan hänen maaksi muuttuvan ruumiinsa syvyydestä, kaikuikin portailla alituisen ja oli tehdä Hiljan, Timon äidin, hulluksi.

Näytti siltä kuin tässä vanhassa jokirantatalossa, jossa oli tehty kauppaa eläinten nahoilla ikimuistoisista ajoista, olisi tänä aikana eletty jollakin tavoin toista elämää kuin muualla. Vain Hilja tempautui ajoittaisin irti siitä kehästä, johon päivät täällä olivat hänet saattamaisillaan, mutta vain tunteakseen ajan painon entistäkin raskaampana. Saadakseen rauhaa hän vetäytyi toisinaan kirkkoon, mutta sielläkin, häväistyssä pyhäkössä, missä jumalanpalveluksia ei toistaiseksi pidetty, kaikui hänen korvisaan ikäänkuin loittoneva kavioiden kopse, hän kuuli hevospääskän viuhinan, laukauksia, näki laulavan miesjoukon, välkkyviä pistimiä . . . Toisinaan taas, varsinkin ehtoon edellä, humahti kyliin niin pahaenteinen hiljaisuus, että monet odottivat jo maailmanloppua. Taivaanrantojen etäinen kajastus muuttui sekin kevättä lähestyttäessä yhä rauhattommaksi, yhä hehkuvammaksi, niinkuin taivaalla olisi jo sytytetty viimeisten päivien lyhdyt ja soihdut näyttämään tietä Kunnian Kuninkaalle . . .

Toinen luku.

K Ö Y H Ä N A U R I N K O .

Svante tiesi, mitä hän puhui sanoessaan, ettei hän tappanut nahkuria, entistä isäntäänsä, ukko Grönqvistiä. Sillä se oli totta. Mutta tästä huolimatta hän tunsu kätensä aivan kuin veren tahraamiksi. Seikka oli se, että hän oli jonakin iltana eräässä lähiseudun kylässä juonut itsensä pätkähumalaan. Heitä oli ollut samassa sakissa neljä tai viisi miestä, kaikilla kiväärit ja punaiset nauhat karvalakeissa. Myöhemmin yöllä, aamun rajalla, he alkoivat kahdella hevosella ajaa kaupunkiin päin. Aurinko jo nousi, kumman punaisena ja suurena se kohosi taivaanrannalla, lumiset peltolakeudetkin väijäytyivät punaiseen hohteeseen. Ja kylät kaivonvintteineen, kaupunki, jota he juhtien vetäminä lähestyivät, koko maailma — kaikki loimotti punaisena. Maailma ikäänkuin syntyi heidän edessään sillä hetkellä uutena ja verisenä; kuten lapsi se lepäsi avaruuden polttavassa helmassa... Svante hymyili humalassaan ja katsoi aurinkoa. Hänet

valtasi vähitellen kummallinen huumaus, hän näki ympärillään vain punaista, se levittäytyi kuin matto maailman yli, ja sitä mattoa pitkin köyhät kulkivat valtakuntaansa . . .

Mutta siinä reennokalla istuessaan Svante muisti yht'äkkiä nahkuri Grönqvistin, jonka työssä hän oli ollut monta vuotta. Kaikki riitansakin, joita hänellä oli ukon kanssa ollut, hän muisti tämän rajun, veripunaisen kajastuksen keskellä. Tuo lihava, partainen mies, joka oli viettänyt elämänsä rahojensa, vuotiansa ja parkkitiinujensa parissa, näyttäytyi hänelle tällä hetkellä kaiken sen ruumiillistumana, jota hän vihasi ja jota vastaan hän taisteli. Ja Svante tunsu suorastaan olevansa jonkinlainen yhteiskunnan mullistaja, olojen muuttaja, epäkohtien poistaja. Hän tunsu tilinteon suuren päivän koittaneen. Vieressään istuvalle Rönkän Valtolle, joka kerran oli istunut pahoinpitelystä ja lampaanvarkaudesta linnassa, hän puhui näistä, sanoen muun lomassa, että se nahkuri Grönqvistikin pitäisi raivata pois vallankumouksen tieltä, sillä tämä oli yksi niistä lukemattomista kaadettavista puista, jotka sulkiivat köyhiltä tien uuteen elämään. Muutakin hän siinä puhui, humalassaan jaaritteli, ja Rönkän Valto, jonka hiukset putosivat mustina ja vanukkeisina matalalle otsalle, painoi kaiken tämän mieleensä. Hän ihaili salaa Svantea ja piti häntä esikuvanaan, kuunteli häntä loputtomiin ja ammensi hänen katkeruudestaan uutta voimaa.

Ja kahta päivää myöhemmin Rönkän Valto

eräessä talorähjässä kaupungin puolessa, missä he silloin sattuivat majailemaan, kuiskasi Svanten korvaan tiedon siitä, että se oli tehty. Kun Svante sitten kysyi, mitä hän tällä puheellaan tarkoitti, Valto kertoi hymyillen, että hänkin puolestaan oli kaatanut jo yhden puun raivatakseen tietä köyhille, tappanut Svanten entisen isännän, nahkuri Grönqvistin. Hän oli mennyt aamuhämärässä halkoliiteriin, jossa Grönqvistin ukko parhaillaan puuhaili nahkojensa kanssa lioitellen niitä puitten päälle kuivumaan, ja hän ampui tämän liiterin kynnykseltä. Tämän kuultuaan Svante nosti äkisti käden otsalleen eikä tiennyt mitä sanoa. Hänen päätään huimasi oudosti, ja hän värisi kuin vilu-
tautinen.

Sitten jonkin ajan kuluttua hän teki sen matkansa, joka saattoi hänet kokonaan pois tasapainosta ja teki hänen mielensä synkäksi ja sekasortoiseksi. Hän käväisi ratsain kotonaan noutaakseen vaatteensa ja joitakin tavaroitaan, mutta ennen muuta ottaakseen selvän siitä, millä tolalla asiat talossa oikeastaan olivat. Ja hänen oma vaimonsa näytti siellä perillä hänelle nahkurin ruumiin ja kutsui häntä murhaajaksi. Hän puolestaan löi vaimoaan hevospääskällä. Murhatun ikäloppu äiti, kohta sataa lähentelevä, huimi talon lumisella pihalla häntä korentomaisella kepillään ja kutsui hänkin murhaajaksi. Paluumatkallaan läpi puolittain tyhjentyneiden kylien ja ohi suurien, äänettömien sahojen Svante ei muuta ajatellut kuin kohtaustaan näi-

den kahden naisen kanssa eikä muuta nähnyt kuin nahkuri Grönqvistin, joka makasi vajassa paareilla, punertava parta valuen rinnalle kahtiajakautuneena ja silmät suljettuina, mutta suu auki . . . Näin kului hänen paluumatkansa hevosen selässä pitkin vanhaa joenrantatietä. Taaksejääneistä puolityhjistä kylistä kantautui kukonlaulua ja koiran haukuntaa. Ja Svante tunsu, että jotain merkillistä oli hänelle tapahtunut; hän oli katkonut kaikki siteet entiseen elämänsä.

Taas meni muutama päivä. Svante tahtoi unohtaa kaikki entisyyden muistot, jotka usein vielä nousivat hänen eteensä kuin aaveet. Hän eli nyt toista elämää, punaista, raskasta elämää, täynnä verta ja multaa. Jotain uutta pyrki hänessä esille raivoisasti. Hän ei tahtonut enää ajatella vaimoiaan, ei nahkuria, jonka kuolemaan hän oli omalla tavallaan vikaapä, eikä hänen kohta satavuotiasta äitiään. Kaikki hän tahtoi unohtaa ottaakseen vastaan uuden elämän menneisyydestä vapaana, köyhän auringon nousun . . . Vaimonsa yhteydessä hän ei kuitenkaan voinut unohtaa sitä, ettei tämä ollut seurannut häntä tälle uudelle tielle — olipa kaiken lisäksi kutsunut häntä murhaajaksi. Olkoon sitten kirkon siivoojana; hänellä sitä vastoin oli oma temppelinsä, jota hän ei hyljännyt. Loistavanpunaisena se kohosi, yli maailman näkyvänä, ja kaikkien maiden köyhät kokoontuivat sinne . . .

Tänä aikana, jolloin Svante liikkui kivääri olkapäällä, hän vietti usein öitään erään proletaarinaisen

seurassa. Tämä nainen, jota sanottiin Saariston Lintaksi, oli jollakin tavoin julkea ja mustalaismaisen värikkäisiin vaatteisiin pukeutuva, mutta hän oli saavuttanut kummallisen vaikutusvallan Svanteen, pitäen häntä kuin vankinaan. Svantea tämä seikka joskus vaivasi, mutta hän ei voinut sille mitään. Joka ilta hän kulkeutui erääseen autioon talorotteloon jokivarrella kohdatakseen Lintan siellä. Talon autius ja syvenevä kauna vaimoiaan kohtaan lisäsivät Svanten ajatuksissa tämän suhteen katkeraa suloa ja antoivat sille määrätynlaisen sävyn ja värin.

Kerran, kun Svante jälleen oli matkalla tuohon jokirantataloon, hän näki talon läheisyydessä jonkun puuhun nojautuvan, mustan olennon. Mies seisoi aivan liikkumatta ja oli vielä vetänyt leveälierisen hatun silmilleen, joten hänen harmaat kasvonsa näkyivät kajastavassa hämärässä vain puolittain. Svante lähestyi häntä merkillisen, epämääräisen tunteen vallassa. Kun hän oli päässyt miehen kohdalle, hän pysähtyi. Silloin hän tunsu tämän Saarnaajaksi, tuoksi eriskummalliseksi mieheksi, joka useissa jokivarren kylissä oli riivannut ihmisiä ja viimein joutunut vankilaan.

— Hä, tekö se olettekin ja kun minä tässä ajattelin, että kuka siinä seisoskelee! huudahti Svante ihmetellen. — Koska olette päässyt pois vankilasta?

— En ole vielä vapautunut vankilasta, koska elän, vastasi Saarnaaja hitaasti. — Tämä elämähän sinänsä on vankila ja me ihmiset vankeja.

Hän seisoi siinä lehdettömän, hiljaa kohajavan

puun alla laihana ja pitkänä, kulunut, haalistunut palttoo yllä ja risainen hattu silmillä; hän oli kuin kummitus, aave, tarun salaperäinen olento, joka kasvoi sitä suuremmaksi kuta kauemmin häneen katsoi. Svante katsoi häneen pitkän aikaa, ei voinut katsettaan poiskaan siirtää. Jokivarren entinen seppä puolestaan ei häneen vilkaissutkaan.

— Voihan sitä niinkin sanoa, arveli Svante lopulta ja pyyhkäisi kädenselällä suutaan. — Mutta liittykää meihin, liittykää punakaartiin, niin vapaudutte sen avulla paitsi kapitalismista myös kaikesta muustakin, joka orjuuttaa ihmistä, esimerkiksi turhasta uskonkamasta . . .

Saarnaaja päästi kuivan, käheän naurun.

— Vai vapautuisin, kertasi hän syvällä ivalla. — Kuulehan, ystäväni, te ette kykene vapauttamaan ketään, sillä teidän leikkinne on kohta lopussa, sen saatte nähdä. Ja mitäs minä huolin muutenkaan, minullahan on kaartini, uskovaisten suuri lauma, jonka johtajana on Kristus. Tekisit viisaasti, jos yhtyisit juuri tähän kaartiin, jota Saatanakaan kaikkine sotajoukkoineen ei milloinkaan voita. Usko on meidän kilpemme ja vahvuutemme on Jumalasta.

— Ennustatteko te meidän häviötämme, vai mistä te sen tiedätte? kysyi Svante jännittyneesti.

— Se ei ole yksinomaan ennustus, vaan lisäksi selvä tieto, vastasi Saarnaaja varmasti. — Tulenhan juuri maailmalta tänne ja näin matkallani yhtä ja toista. Kaikkiialla teidän joukossanne oli vain hajaannusta ja sen sanon, että ennenkuin tämä kevät on

loppuun kulunut, te lähdette täältä kaikkine hyntyinenne satoina hevoskuormina.

— Olisikohan tuo totta? epäili Svante. — Ei, se ei voi olla totta. Te valehtelette, perkele! — Ja Svante tarttui molemmin käsiin Saarnaajan olkapäihin, pudistellen häntä kuin hedelmäsadon korjaaja omenapuuta, josta omenat putoavat joka puolelle kumisten maahan. — Sanokaa, että valehtelette, toisti hän.

— Sitä en sano, kielsi Saarnaaja, sillä puhuin totta. Kesän tultua tiedät, jos silloin vielä elät, kuinka totta olen nyt puhunut. Hellitä siis kätesi minusta, on parempi niin. Ja mitäs sitten kyselet, kun et kerta usko.

— Te olette omituinen ihminen, mutisi Svante, hellittäen kätensä hänestä. — Piru teistä ottakoon selvän.

Saarnaaja nosti palttoonkauluksensa ylös, ja kohta hän oli hävinnyt sakenevaan hämäärään, jossa oli vienosti sinipunerva kajastus, kuten keväällä usein on. Hän oli liukunut siihen kuin varjo tai kuin kala veteen, eikä Svante tiennyt, oliko koko kohta tuon merkillisen miehen kanssa ollut pahaa unta vaiko todellisuutta. Mutta että se oli ollut todellisuutta, sen Svante sai joka tapauksessa pian nähdä ja tuntea. Kävi niin kuin saarnamieheksi heittäytynyt entinen seppä oli ennustanut: punaiset hankkiutuivat lähtemään seudulta satoina hevoskuormina. Kaikki tapahtui toisin kuin Svante odotti ja toivoi. Se oli sittenkin kuin painajaisunta.

Tämä painajaisuni alkoi siten, että rintamalta saapui kevään tullen ilman lupaa kurittomia joukkoja, päivä päivältä yhä enemmän. Kaikki näytti olevan hajoamistilassa. Taloja ryöstettiin. Kiväärinlaukausten säestämänä villi tanssimusiikki kaikui sieltä täältä. Rintamalta tulleet likaiset, ryysyiset miehet tanssivat punaisiin pukeutuneiden naisten kanssa. Se oli oikeata viimeisten päivien tanssia; jotkut saattoivat tanssia aamusta iltaan, välillä vain syöden, juoden, mässäten ja vaatekappaleitaan yltään heitellen, kunnes menehtyneinä heittäytyivät maata lattialle.

Jokivarren taloista ryöstettyjä hevosia oli kaikkialla: kujilla, piholla, jokirannan vajoissa, kaikenlaisten katoksien alla. Samoin rattaita, vankkureita ja heinäkasoja. Temmellettiin, kiroiltiin, lauottiin tarkoituksettomasti kivääreitä, monenlaista sälyä ja tavaraa sotkettiin keväisten teiden lokaan. Missään ei ollut enää mitään mieltä eikä järkeä. Maataloista kokoon haalittua puimatonta viljaakin kasattiin suuret määrät rattaitten pohjille, jotta niistä olisi sitten irroitettu jyvät siellä kaukana perillä, mutta missä, sitä ei tietänyt kukaan — ehkä Venäjällä, ehkä jossakin muualla, kenties etäällä Siperiassa... Niin, jossakin siellä kaukana, paljaan taivaan alla, ne olisi puitu kukaties savista tannerta vastaan, kumahtelevaa tannerta, lasten ja vaimojen odottaessa ruokaa ja juhtien torkkuessa vahvassa auringonpaisteessa. Perikadon sadonkorjuuta!

Kaiken tämän hulinan ja sekasorron keskellä

huojui joitakin profeettoja niinkuin muinoin Israelin kansan keskuudessa ennen Jerusalemin lopullista hävitystä; nämäkin profeetat moittivat ja varoittivat luopunutta kansaa ja ikäänkuin välähdyttivät näkyviin, säikähtyneiden silmien ohi, Herran vihan miekkaa, joka on verta täynnä ja rasvaa tiukkuva . . . Eräs näistä saarnaajista löydettiin sitten joen rannalta puuhun sidottuna ja kuolleena, raskas, jouhinen parta nostettuna yli harmaitten kasvojen. Häntä oli ammuttu läpi pään ja rinnassa sekä oikeassa kyljessä oli pistinhaavoja . . . Näytti tulleen nyt vihdoin se aika, jolloin vaimot kantavat kohduissaan olkia ja synnyttävät akanoita ja jolloin kansat poltetaan kuin kalkki, kuin katkotut orjantappurat.

Muuan akka tulla laapusti jonakin päivänä maalta kaupunkiin tapaamaan tyttärtään, joka oli liittynyt naispunakaartiin ja hankkiutui lähtemään Venäjälle — niin, tämä ämmä keitoi, että hänen kylässään olivat alkaneet jo pukitkin veisata, ja tali tippui niiden kyljistä suurina laikkoina. Kaikenlaiset tuonenkurjet, kissapöllöt ja pelikaanit lentää louhuttivat kylien yllä, mykät puhuivat ja rammat hyppivät kuin hirvet suolla . . . Oli se aikaa, voi totisesti! Eräs pahkaposki suutari taas puhui värisevällä äänellä Konatun kellarista, josta hän oli lapsuudessaan kuullut kerrottavan ja joka oli kilometrejä pitkä, maanalainen kellari. Sen piti sijaita juuri näillä mailla. Se olisi oivallinen suoja ja sodan-aikainen piilopaikka. Miehistä sitä pitäisi lähteä

etsimään, arveli suutari. Mutta ketään hän ei saanut mukaansa tuota maanalaista kellaria etsimään. Se jäi kummallisesti vain väikkymään muutamien ihmisten ajatuksiin — syvällä maan alla sijaitseva kellari, pimeä, kilometrejä pitkä, ikäänkuin maan sisimpään tutkaimeen ulottuva. Ei paistanut sinne aurinko eikä kumottanut kuu, mullanraskas pimeys vain lainehti läpi kellarin päästä päähän, pimeys, jota eivät kyenneet valkaisemaan omituiset syvyyden kukat loisteellaan eivätkä kellarin seinustoilla makaavat luurangot . . .

Mutta sitten unohtuivat tarinat Konatun kellaristakin, kun tapausten yhtämittäinen hyökky peitti kuin meri kaiken, koko maanpiirin. Svante kulki näinä päivinä niinkuin puulla päähän lyötynä. Se punainen, raskas elämä, jota hän oli viimeksi kulu-neena aikana elänyt, näytti lysähtäneen kasaan, muuttuneen painajaisuneksi, missä kaikki oli hämää-rää, peikkomaista, noiduttua ja missä kaikki tapah-tui rauhattomalla kiireellä, villin rajusti. Joskus hänen eteensä nousi kuin sinisestä usvasta Saarnaajan musta hahmo, julistaen kaiken häviötä. Ja kuitenkin kevät teki tuloaan jo täydellä voimalla; lumi suli, jäät lähtivät ja maa aivan kuin oikoi jäseniään kuten heräävä ihminen. Aurinko tuli päivä päivältä yhä suuremmaksi ja loistavammaksi. Valo virtasi siitä alas niinkuin hedelmällinen maito, saaden aina iltaisin ihmeen syvän kullan hohteen. Mutta maan tasalla odottivat rattaat, vankkurit ja hevoset lähtö-valmiina. Se yö, jolloin pakolaiskuormat lähtisivät

liikkeelle, oli jo lähellä, ja sitä yötä tultaisiin jälkeensä muistamaan lähtöyön nimellä.

Eräänä päivänä, jolloin matkallelähtö näytti jo väistämättömältä, Svante harhaili jälleen kujilla kivääri olkapäällä roikkuen ja kohtasi odottamatta jossakin lapsijoukossa oman poikansa, Timon. Hän ei ollut tätä nähnyt kotona käyntinsä jälkeen. Äiti ja poika olivat silloin seisoneet seinänvierellä aivan äänettöminä ja seuranneet hänen lähtövalmistelujaan. Svante tuli nytkin, kohdatessaan poikansa, yhdistäneeksi äidin ja pojan kiinteästi toisiinsa. Poikansa takana hän oli näkevinään vaimonsa hahmon, hiljaisena, mutta samalla kuin sisältäpäin palaavana, tuomitsevana. Vanha kauna vaimoahan kohtaan puhkesi Svantessa uudella voimalla. Tällä hetkellä, jolloin hän tunsu kaiken menettäneensä ja odotuksessaan pettyneensä, hän tahtoi jollakin tavoin kostaa vaimolleen ennen lähtöään. Niin, tuolle naiselle, joka oli jättänyt hänet ratkaisevalla hetkellä yksin, vieläpä kutsunut häntä murhaajaksi, hänelle Svante halusi kostaa. Ja niinpä on hänenkin sydämensä lävitse, kuten Svanten, näinä kovan onnen päivinä miekka käyvä . . . Sillä Svanten mielessä leimahti jo eräs ajatus, muuan suunnitelma. Hän ottaisi heidän poikansa mukaansa, kun lähdön hetki koittaisi, veisi hänet pois täältä — Venäjälle.

Tämä suunnitelma ei ollut siinnyt hänen aivoissaan yksinomaan kostosta, vaan siihen liittyi läheisesti hämärä toive, että hänen pojastaan kerran kasvaisi suuri köyhälistön johtaja, jonkinlainen uusi

Marx. Svante oli huomannut poikansa olevan jollakin hämärällä tavalla erikoisen, toisista poikkeavan; kenties hänen elämänsäkin tulisi muodostumaan erikoiseksi, suureksi. Kenties hän olisi tavoittava sen huipun, jota kohti Svante oli turhaan pyrkinyt, kenties hän olisi saava nähdä köyhien Kaanaanmaan ja johdattava heidät sinne . . . Svante tunsi, että tämä ajatus, tämä haave oli hänessä itänyt jo vuosia, ei se ollut pelkästään nyt käsillä olevan hetken synnyttämä. Katsoessaan poikaansa häntä merkittävästi huimasi; hän oli näkevinään tämän jo seisovan puhujalavalla, hän kuuli suuren kansanjuhlan humua, näki lippuja, ja ne olivat kaikki punaisia . . . Hän olisi pelastava poikansa köyhälistölle ja sen asialle korjaamalla hänet pois hyökkäävän porvariston ja taantumuksen jaloista. Sen hän olisi todella tekevä.

Kyliin oli levinnyt äkkiarvaamatta huhu, että lähtö tapahtuisi seuraavana yönä. Äitinsä tietämättä Timo oli lähtenyt etsimään isäänsä, jonka hän tahoi tuoda takaisin kotiin. Siinä kujalla hän nyt nyki ja nyki isäänsä kädestä, vaikka hän tätä kaiken aikaa kummallisesti pelkäsi ja kaihtoi. Svante puhuikin pojalleen salaperäisesti jostakin lähdestä, mutta se olisi tapahtuva vasta yöllä . . . silloin he lähtisivät yhdessä kotiin . . . Tätä ennen Timo saisi odottaa isäänsä eräässä talossa jokirannassa. Ja Svante vei Timon siihen taloon, missä hän öisin oli kohdannut sen naisen, josta hänen vaimonsa ja poikansa eivät mitään tietäneet.

Timo oli yksin; isä oli hetki sitten lähtenyt jonnekin. Hän katsoi ympärilleen puolipimeässä huoneessa, jota seinässä oleva lyhty vain puutteellisesti valaisi. Penkillä, lyhdyn alla, oli kaksi kynttilää varalta. Huoneessa oli ainoastaan yksi ikkuna ja senkin päälle oli vedetty luukku, joten päivänvaloa ei siellä ollut. Kylmäkin tässä huonepahasessa oli, sitä ei varmaankaan ollut lämmitetty moneen päivään. Oksainen, suurirakoinen lattia erottui himmeästi lyhdyn valossa. Lattialla oli läjä olkia ja kirjava hursti; oljet olivat sekaisin ja hurstikin yhdessä rytyssä. Timosta näytti kuin oljilla olisi reuhattu, ankarasti painiskeltu. Isä oli kehoittanut häntä paneutumaan pitkäkseen oljille ja yrittämään unta, jos odotus alkaisi häntä kyllästyttää. Mutta Timoa se ei haluttanut. Hän tunsu vaistomaista inhoa noita tanattuja olkia kohtaan, mutta syyt tähän inhoonsa hän ei tiennyt. Se oli vain eräänlainen hämää tunne, joka vahvistui hetki hetkeltä. Isäänsäkin hän oli yht'äkkiä alkanut epäillä. Tokko isä veisikään häntä yöllä kotiin, vaikka niin oli luvannut. Ehkä hän viekin jonnekin muualle, kauaksi... Tuo mies, joka oli lyönyt äitiäkin hevospiskalla selkään.

Tuo tapaus kuvastui taas selvästi Timon pojan-tajunnassa, hän ei voinut sitä unohtaa. Jälleen hän näki silmissään kotipihassa sattuneen kohtauksen, näki äidin kyyristyvän piiskan alla, sitten pysyvän liikkumattomana, pääliina kasvoilla... Hän oli silloin vaipunut penkille, ja hänestä oli tuntunut

kuin suuri virta olisi vetänyt hänet syvälle nieluunsa. Sama kauhu tarttui häneen nytkin täällä autiossa talossa jokirannassa. Hän yritti avata ovea, mutta se oli ulkoapäin lukittu, hän potki ja huusi, kaikki oli yhtä turhaa. Kukaan ei vastannut hänen huu-toihinsa. Jostakin etäältä, talon ulkopuolelta, kantautui humua ja meteliä, laukauksia ja rattaitten losketta; läheltä taas tulvivan joen kohinaa, veden taukoamatonta virtailua. Mutta itse talossa oli syvän hiljaista.

Tämä hiljaisuus alkoi Timoa vihdoinkin painaa, ja hänkin muuttui äänettömäksi. Kuin pieni hiiri hän hiipi nurkkaan. Jostakin hyvin syvältä alkoi hänen mieleensä tulvia kummia, satuisia mielikuvia. Hän taisikin olla noidan vanki, jonkun koukkunokkaisen noitaämmän loihtima; noita oli jättänyt hänet kot-vaksi yksin keittääkseen väkevää taikajuomaansa mustassa padassa tai lämmittääkseen uuninsa, jotta voisi polttaa hänet siellä. Jo kuului kuivien risujen rätinää ja liekkien rajua huminaa ja ylitse kaiken noidan käheä, raapiva nauru. Käsiä sukeltautui esiin pimeydestä tavoittamaan häntä, nousi näkyviin henkiä, huokaavia olentoja, sumumaisia, joilla oli korvat kuin aasilla ja silmät kuin herrasvaunujen varsilyhdyt. Niiden päät huojuivat ikäänkuin irrallaan ruumiista jossakin seipäitten nenissä, ja niiden jaloissa kahisivat räpylät. Kuului huminaa ja valitusta ja etäistä naurunhohotusta. Henget liikkuivat sinne tänne, ajelehtivat kuin virran mukana, ja liikkueessaan ne suhisivat tuleentuneen viljan tavoin.

Kuten kauriit vuorilla ne kapusivat seiiniä pitkin ja irvistelivät ja kuiskailivat milloin mistäkin.

Timo seiso i liikkuuatta, kuin ristillä, hän ei tiennyt, kuinka kauan hän näin seiso i. Mutta monta tuntia hän uskoi siinä seisoneensa ja kuunnelleensa, samalla paikalla ja samoilla jalansijoilla. Äkkiä hän kirkaisi; ovi oli auennut, ja joku olento astui sisälle huoneeseen. Nyt se tuli lyhdyn häilähtelevässä valossa häntä kohti, ja sillä oli jokin häkki kädessä. Kuului pahaenteisiä räkäisyjä, kevyttä hypähtelyä, kuin narrin tanssia. Timo peitti kasvonsa molemmilla käsillään eikä liikahtanut paikaltaan. Hän oli kuin nauliutunut kiinni lattiaan.

Tulija oli kuitenkin vain Saariston Linta, jonka Svante oli lähettänyt katsomaan Timoa ja samalla tuomaan hänelle ruokaa ja ajankuluksi papukaijan. Sen Svante oli ottanut poikaansa ajatellen erään vanhan, rikkaan rouvan talosta, joka oli tullut ryöstetyksi. Muusta hän ei ollut välittänyt. Ja papukaijan Linta nyt kiikutti Timolle, joka katsoi sitä vieläkin pelästyneenä. Mutta papukaijakin puolestaan vaikutti säikähtyneeltä; se räkäyi alin-omaa ja hypähteli levottomana ja harmistuneena häkissään. Lyhdyn sameassa valossa se häilähteli ja välkähteli kummallisesti.

— Älähän pelkää, pojuseni, rauhoitti Linta Timoa. — Isäsi lähetti sulle tämän korean papukaijan ja ruokaa. Syöhän nyt mahasi täyteen.

Mutta Timo ei alkanut syödä. Hän katseli vuoroin Lintaa, vuoroin papukaijaa syvällä epäluulolla

ja sisäänpäin kääntyneellä tarkkaavaisuudella. Eikä hän vielääkään liikahtanut paikaltaan. Äskeinen kauhu ei tahtonut hellittää hänestä otettaan, se virtasi hänessä niinkuin vesi ja kannatteli häntä pelon ja ahdistuksen kylmässä ilmapiirissä. Elämä oli kuin äkkiä muuttunut noitametsäksi, jossa humisi ja suhisi, leimahteli ja kohahteli ja jossa saattoi tapahtua kaikenlaisia peloittavia asioita. Hämäistä hän tunsu joutuneensa ennentuntemattomien tapaus-ten virtaan, jossa hän oli aivan avuton. Huoneeseen tullut vieras nainenkin peloitti.

— No, syö nyt, kehoitti Saariston Linta toistamiseen, syöhän nyt, että sitten jaksat.

Hän asetti tuomisensa penkille, lyhdyn alle. Siinä oli leipää, voita, lihaa ja maitoa. Svante oli hänelle kertonut ottavansa pojan mukaansa, kun lähtö koittaisi, mutta hän, Linta, oli sitä vastustanut. Eihän pojasta voinut olla muuta kuin vastusta, kun oli edessä sellainen matka, jolle yöllä piti lähteä. Mutta Svante oli ollut tässä asiassa järkähtämätön, jopa hän oli puhunut aivan päättömiä, huitonut käsiään ja hermostuneesti kiroillut. Pojalleen Svante oli kieltänyt matkasta puhumasta yhtään mitään, tuosta merkillisestä, lähenevästä matkasta, joka kaikille muillekin oli vielä sankan hämärän peitossa. Muutenkin hän oli ollut poikansa suhteen kummallisen salaperäinen, ei edes Lintalle ollut uskoutunut. Jotakin Svantella oli mielessä, jotakin sellaista, josta hän ei halunnut muille puhua. Linta katsoi Timoa mietteissään. Mitä tuossa pojassa oli vai oliko

mitään, jonka vuoksi kannatti tulla salaperäiseksi? Pojankolli, laiha, vähäläntä, omituinen.

Linta oli pahantuulinen, hermostunut. Kaikki näytti ratkeilevan, menevän pilalle, koko elämä. Mitä siitä matkastakin tulee, jolle yöllä lähdettäisiin, minne jouduttaisiin? Svanten ystävätär, joka oli tuonut Timolle evästä ja papukaijan, oli pahoin levoton ja surullinen, vaikka hän koettikin vielä olla iloinen ja julkea, rehentelevä. Omalla tavallaan hän oli tänä aikana koettanut olla Timon isän tukena, sekä sanoin että teoin hän oli koettanut sitä olla . . . Hän oli muun muassa vakuuttanut vakuuttamasta päästyäänkin, että voitto tulisi, köyhien suuri voiton aamu valkenisi kohta häikäisevänä; Ranskan vallankumouksesta hän oli lukenut ääneen Svantelle, ja Robespierren, Dantonin ja Marat'n ikäänkuin vereen kastetut hahmot olivat liukuneet heidän aukirevähtäneiden silmiensä ohitse monina kohtalokkaina iltoina; ja öisin pahnoillakin hän oli maatessaan palvellut Svantea, kietonut hänet intohimonsa puristukseen . . . Niin se oli ollut. Mutta nyt, jolloin kaikki näytti myttyyn menneeltä, Svante oli muuttunut poistyöntäväksi ja kärsimättömäksi, salamyhkäiseksi ja omia ajatuksiaan hautovaksi. Ei mikään saanut häntä muuttumaan. Mutta jos he pääsisivät Venäjälle, olisi Svante jälleen hänen, ja he tekisivät yhdessä työtä uuden maailman ja yhteiskunnan puolesta. Näin Linta uskoi. Svanten pojallekin hänen täytyisi olla hyvä. Kenties Svante toivoikin juuri sitä. Ehkä Svanten pojasta kasvaisi

heitä suurempi ja parempi. Jotain tällaista Svante oli taannoin hänelle sekavasti viittaillut. Ja ehkä juuri tämä ajatus saikin hänet ottamaan pojan mukaansa tuolle pitkälle matkalle.

Nähdessään Timon yhä seisovan liikkumattomana seinänvierustalla Linta tarttui hänen käteensä ja talutti yli lattian penkin ääreen, jossa eväs oli.

— Kas, tässä on ruokaa, hyvää leipää ja voita, lihaakin, houkutteli Saariston Linta Timoa. — Täti menee nyt taas vähäsen ulos. Ole sinä sillä välin kiltisti täällä. Älä pelkää mitään, ei sinua täällä kukaan hätyytä eikä syö. Ja nythän sulla on vielä papukaijakin seuranasi. Hyys, hyys hymylään!

Linta loittoni ovelle päin ja kulkiessaan kahisutti olkia lattialla. Kun hän oli oven jälkeensä sulkemaisillaan, Timo ryntäsi yht'äkkiä ovelle ja yritti päästä ulos hänen mukanaan, mutta tuo vieras nainen työnsi hänet takaisin sisälle. Hetken Timo huusi ja potki ovella, mutta vetäytyi sitten jälleen seinän varjoon, jonne hän jäi. Ruokaan hän ei koskenut. Melu ja kohu ulkona yhä yltyi, etenevien kuormien loske ja kolina. Sitten oli taas välillä ahdistavan hiljaista. Timo ja papukaija tuijottelivat toisiaan läpi keltaisen hämärän. Toisinaan papukaija ääniteli oudosti, kurahteli, torui ja kirkui. Väliin se taas hypähteli levottomasti häkissään, pyöri kuin mielettömässä kuoleman tanssissa itsensä ympäri. Timo vaipui vähitellen pelon ja väsymyksen horteseen. Ja siinä tilassa hän oli vielä silloinkin, kun Saariston Linta tuli toistamiseen huoneeseen vie-

däkseen hänet pois autiosta jokirantatalosta. Silloin oli jo myöhäinen ilta.

Timo kulkeutui ulos jokirantatalosta Saariston Lintan mukana. Linta kantoi vasemmassa kädessään papukajihäkkiä, oikeassa käsipuolella taas puolittain roikkui Timo. Papukaija kirkui nyt lakkaamatta. Kuu oli noussut ja valaisi omituisella hohteella tulvaisen joen ja osan märkää, livettävää rantaa, jota pitkin Linta ja Timo kulkivat. Lehdetömät puut huojuivat varjomaisina, mustina. Oksistoissa kävi surullinen kahina. Joitakin tyhjiä lotjia ja proomuja keinui joella. Yhteenkytkettyinä ne liikhahtelivat paikallaan taukoamatta tulvaveden painosta.

He nousivat eräässä rantatörmän laakeammassa kohdassa ylös ja tulivat kujalle, joka oli täynnä miehiä, naisia ja hevosia. Niin, jokivarren taloista ryöstettyjä hevosia rattaineen ja vankkureineen. Useilla rattailta oli jo täysi kuorma, toiset taas olivat vielä tyhjiä. Oli kova huuto ja meteli, jotkut hevoset hirnuivat villisti, jopa karjahtelivat peloisaan. Edessäpäin ammuskeltiin, laukottiin kivääreitä ilmaan. Monet miehistä olivat jokseenkin päissään, ja rattailta istuen he yhä joivat rojuaan, köyhien viinaa, vahvaa kuin pirun verta. Kiroiltiin ja huudettiin, naiset kirkuivat. Muuan päihtynyt akka mekasteli yksinään erällä resuisilla matkarattailta, jotka joskus maailmassa olivat kuuluneet

jokivarren hevospostille — ja hänpä ne sitten olikin postimatkoillaan miltei loppuun kuluttanut. Juuri näillä rattaila istui tämä rettelöivä ämmä ja ojenteli kuunvalossa kyhmyistä kaulaansa, joka oli kaita kuin lossin varppi. Joittenkin toisten rattaitten nokalla huojui seipäänneässä kirkkomaalta kannettu pääkallo, jonka irvistelevään suuaukkoon joku juopunut hulttio kaatoi pullostaan viinaa täyttä kurkkua nauraen. Siellä täällä häilähteli keväisessä, nahkeassa kuutamossa tulipunaisia nauhoja ja riepua, jotka näyttivät melkein mustilta. Niitä roikui juhtien siloissa, kärryjen aisoissa, miesten lakeissa ja naisten hiuksissa. Jossakin pauhasi hanuri, kaksikin yhteen pelaten. Se oli hullua joukkoa, vallankumouksesta ja häviön aavisteluista synkästi päihytynyttä, jonkinlaista maailmanlopun joukkoa, joka kohta lähtisi vaeltamaan herra ties' minne... Ja kaiken yllä paistoi liikkumaton kuu, paistoi niinkuin oli iät kaikki paistanut. Vanhat talot, jotka nekin näyttivät tässä valaistuksessa kummallisen mustilta, olivat äänettämiä ja murheellisia, aivan kuin kokoon vetäytyneitä, kasaan painuneita.

Saariston Linta, taluttaen Timoa ja kantaen toisessa kädessään papukaijahäkkiä, pujotteli meluavan joukon lomitse ja etsiskeli Svantea, joka oli luvannut odottaa heitä juuri näillä main. Hän seisoikin erään hevosen vieressä ja piti ohjasnuoria kädessään. Yrmeästi viitaten Lintalle hän käski tätä kiirehtimään, sillä matkanteko alkaisi aivan kohta. Ja tuskin Linta ja Timo olivat nousseet rattaille, kun

pakolaiskuormat jo lähtivät liikkeelle pitkänä, loputtomana jonona. Jälkipäässä vain vielä tehtiin kuormia. Mutta pian nekin joutuivat matkaan. Ja niin kuljettiin yli sillan. Joki jakaantui kaupungin kohdalla kahteen haaraan, keskelle muodostui luoto, jossa oli vanha kesäravintola. Sen tiesi Svante, joka istui Lintan rinnalla rattailla Timon istuessa papukaijan kanssa perällä. Hajalle se olisi lähtiessä pitänyt räjähdyttää . . . tuo paviljonki, kaupungin herrojen kesäinen ryyppäyspaikka, jossa monet pullo oli vuosien kuluessa tyhjennetty, monet totit tehty. Ja köyhät olivat katsoneet päältä. Räjähdyttää, hajalle ampua se olisi pitänyt. Mutta nyt se oli jo myöhäistä.

Kuljettiin myös ohi kirkon, jonne muutama päivä sitten oli viety sonni, jostakin jokivarren talosta vartavasten sinne laahattu. Ja eläin oli sitten teurastettu alttarin edessä merkiksi siitä, että uusi aika oli koittanut ja järjen palvelus alkanut, uuspakanuus veressä ja tulen välkkeessä . . . Oli tanssittukin, puolialastomina riehuttu, ja hanurit olivat soineet ja ryssien balalaikat . . . Samaan aikaan oli soitettu myös kelloja tapulissa, pantu ne vinhaan liikkeeseen, ja kauas oli kaikunut tämä helvetillinen soitanto, kellojen moikina . . . Nuo vanhat kirkonkellot olivat sillä hetkellä ikäänkuin purskahtaneet nauruun, valtavaan jättiläisnauruun, jonka kaiku oli vavahduttanut taivaan pieliä. Ne olivat nauraneet ihmiskunnalle, maailmalle, koko tälle synkälle ja tulenpalavalle ajalle — tuo nauru oli kiirinyt yli kaiken

ja häipynyt viimein maailmankaikkeuteen . . . Ja kelloja olivat soittaneet Timon isä, Svante, ja Rönkän Valto, joka oli tappanut nahkuri Grönqvistin. Yläruumiit paljaina ja uumilla tulipunaiset vyöt he olivat soittaneet ja lyöneet kelloja, kunnes olivat väsyneinä ja kuuroina suurien, raskaitten kellojen kumusta vaipuneet polvilleen lattiapaalujen päälle.

Tultiin hevostorille, jonka halki vaelsivat jyristen nämä eriskummalliset kuormat, häviten tummana jonona öisille kujille, äänettömien puutalojen väliin. Mutta ensimmäiset kuormat kulkivat silloin jo maantiellä. Tänä merkillisenä ja ikimuistettavana yönä eivät nukkuneet muut kuin lapsista pienimmät . . . Katkeamaton, kumea jylinä piti kaikki valveilla. Se oli rattaitten losketta, kummallisen outoa, ja se kaikui kuin syvältä maan uumenista. Oliko kokonainen kansa lähtenyt liikkeelle, oliko alkanut uusi kansainvaellusten aika, vai olivatko viimeiset ajat käsillä . . .? Kukaan ei antanut vastausta, ei mitään tiedetty, ihmisen ajatus haihtui kuin savu . . .

Vihdoin Timon isäkin ajoi hevostaan keskellä maaseutua ja ääretöntä peltojen merta. Pellot erotuivat mustina kuunvalossa. Tuuli puhalsi joen suunnalta heidän ylitseen. Pilvet kulkivat levottomina yli taivaan, yli kuun villien kasvojen, jotka aina tuokioksi peittyivät näkyvistä. Taivaanrannat punersivat siellä täällä etäisten tulipalojen hehkusta. Joskus nuo kaukaiset liekit loimahtivat korkealle, ikäänkuin tavoittaakseen itse Jumalan istuimen . . .

He kulkivat noita liekkejä kohti niinkuin jättiläis-
hyönteiset, jossakin mielen pohjalla väikkyen tuhon
katkera aavistus. Kaupunki jäi kauaksi taakse, jäi-
vät tutut jokirantakylät, jotka häipyivät yöhön
tuulimoottoreineen ja kaivonvintteineen. Palaisi-
vatko he enää koskaan näille maille?

Timo katsoi häikäistyneenä noita eri suunnilla
riehuvia etäisiä tulipaloja, jotka saattoivat taivaan-
rannat hehkumaan. Hänen pelkonsa syveni ja
kasvoi vähitellen kumman suureksi, jollakin tavoin
ruumiilliseksi. Öinen avaruus kaiken yllä oli huikai-
sevan autio, tummansininen, täynnä aavemaista
valoa. Se uuvutti häntä suuruudellaan ja viimein
vaivutti hänet unen horteeseen. Hän liukui perä-
istuimelta rattaitten pohjalle, heinien päälle. Papu-
kaija hänen vieressään rääkäisi kerran, mutta vaiken
sitten. Svante ja Linta puhelivat hiljaa jossakin
edessäpäin istuinlaudalla. Kuului laulua ja miesten
remuamista. Kuu paistoi suurena ja outona tai-
vaalla; se oli muuttunut hyvin himmeäksi, savu-
harson verhoamaksi. Loputtomana karavaanina,
kilometrejä pitkänä, ajoivat pakolaiskuormat pitkin
kevätoista maantietä itää kohti . . .

Oli jo päivä, kun Timo heräsi papukaijan villiin
ääntelyyn. Heti hän muisti kaiken, muisti äidin,
muisti olonsa autiossa jokirantatalossa ja öisen mat-
kalle lähdön. Syvä ikävä viilsi sillä hetkellä hänen
mieltään, se aivan kuin juurtui häneen yht'äkkiä ja

muuttui pysyväiseksi tunteeksi. Maailma oli tullut yön aikana oudoksi, missään ei ollut enää mitään tuttua, kaikki oli muuttunut vieraaksi. Kylät, talot, mäet, pellot ja metsät, jotka humisivat tummina ja raskasmielisinä — niin, koko maailma oli vieras ja peloittava. Maantie seuraili yhä jokivartta, mutta jokikin oli kuin vieras, etäinen kylmässä siniharmaudessaan. Ja taivas, joka kohosi korkeana ja sinisenä ja niinkuin kannatellen suurta, ihanaa aurinkoa, vähitellen lämpenevää. Taivas, joka oli päivän ajaksi kätkenyt kuunsa ihmisten ja eläinten silmiltä ja antanut sen sijaan auringon . . . Sekin oli vieras, koska se loisti hänelle oudon maailman yllä. Tuli taas vastaan keväisiä kyliä, peltoja, niittyjä. Jälleen katosivat mäet ja harjut, upposivat etäisyyden avaraan mereen . . . taakse. Maa oli nyt tasankoa, peltolakeutta, vielä väritöntä, harmaata. Taivaanrannalla, sinisessä usvahämärässä, riippui junien sauhua. Kevään helakkaa taivasta vastaan kuvastui myös vielä jatkuvien tulipalojen kirpeä puna, helvetillinen hehku . . .

Ja yhä matoi loputon matkue eteenpäin satojen kärryjen ja vankkureitten pauhulla ja kolinalla. Aamunkoitossa oli hevosia vähän lepuutettu ja syötetty. Mutta tästä Timo ei mitään tietänyt, sillä hän oli vielä silloin nukkunut. Nyt hän oli valveilla ja näki isänsä istuvan vieraan naisen rinnalla rattailla, joissa hän ja papukaijakin olivat. Timo tunsu vihaavansa heitä molempia . . . noita kahta edessä-istujaa, isäänsä ja tuota vierasta naista, joka oli

käynyt hänet noutamassa sieltä tyhjästä jokiranta-talosta odottaville rattaille ennen yhteistä suurta lähtöä ja joka aikaisemmin oli tuonut hänelle hiukan ruokaa ja papukaijan. Molempia hän vihasi. Molemmat olivat tuottaneet kärsimystä ja kipua hänen äidilleen — ja riistäneet vielä hänetkin, Timon, mukaansa. Tiellä odottaville rattaille hänet oli raa-hattu, ja siitä asti hän oli saanut istua niissä ollen-kaan tietämättä, minne häntä vietiin. Mutta karata hän tahtoi heidän käsistään, heidän ryöstetyiltä rattailtaan, kohta ensimmäisessä sopivassa tilaisuudessa hän olisi sen tekevä. Ja sitten hän olisi palaava sinne, missä oli äiti . . . vanhaan taloon, vanhan taivaan alle. Siellä oli tuttu joki ja mäillä ikä-loppuja tuulimyllyjä, puilla tuettuja . . . Ja aurinkokin olisi oleva tuttu . . . Puut tuttuja, nuo tuuheat ja humisevat puut . . . Kohta olisi tuleva kesä, ja lehmät ja lampaat laskettaisiin laitumille, vilpoisiin hakoihin . . . Hevoset hirnuisivat kuumilla ranta-töyräillä . . .

Mutta vielä jatkui mieletön matka kohti itää, eikä pelastumisen mahdollisuutta näyttänyt olevan. Satoja, tuhansia hevosia ja rattaita maantiellä. Ja rattailla miehiä, naisia ja esiintyöntyviä kiväärinpiippuja, jotka välkähtelivät synkästi auringossa. Miehet olivat enimmäkseen päissään, juopuneina he hoilasivat, jopa monet naisistakin, joiden hiuksissa hulmusivat tulipunaiset nauhat. Silloin tällöin ka-jahтели kiväärinlaukauksia. Sivutettiin tyhjiä kyliä, joista asukkaat olivat paenneet metsiin käydäkseen

vain aamuin ja illoin taloissa salavihkaa eläimiä ruokkimassa sekä lehmiä lypsämässä. Joskus pysähdyttiin näihin äänettämiin kyliin ja katsottiin, mitä voitaisiin ottaa mukaan matkalle. Näin vaellettiin eteenpäin, yhä vain eteenpäin.

Timon isä oli enimmäkseen äänetön, Lintan kanssa vaihtoi vain silloin tällöin sanan tai pari. Syöntihetkinä hän murjotteli, katsoi eteensä. Hän oli kuin kaiken toivonsa menettänyt mies. Toisinaan hän silmäili poikaansa mietteissään, ikäänkuin jotain punniten. Sitten hän taas vaipui itseensä. Mutta iltapuhteella, kun tuuli tyyntyi ja rusko hohti tummanpunaisena lännessä, kaukana takana, silloin Svante aivan kuin heräsi. Maailma humautti täyteen punertavaa valoa, ja tuon valon voimasta hänessä virkosi eloon pettävä toivo, ettei kaikki vielä ollutkaan mennyttä, vaan että he jossakin voisivat koota voimansa uuteen rynnistykseen, todella viimeiseen taistoon, joka olisi päättyvä voittoon. Niin, laskeva aurinko, josta valui maahan ihmeellistä valoa, punaista kuin veri ja väkevää kuin jättiläispuiden mahla, se häntä virvoitti. Tuosta niinkuin alkutilaansa palautuvasta auringosta hän kuvitteli syntyvän uuden auringon, köyhien auringon, johon maailmanvallankumouksen koko hehku ja kaikkea uudistava voima olisi keskittynyt. Se loistaisi yli koko maailman, kaikkien köyhien ja kaikkien rotujen keskuuteen, havahduttaen heidät uuteen elämään . . .

Ja sillä välin päivä nyhti auringon utareista vii-

meisiä valopisaroita, jotka putosivat hedelmällisenä vaahtona maan ahaaseen kiuluun . . . Ennen pitkää pakolaiskuormat vaelsivat syvässä hämärässä. Tulipunaiset nauhat muuttuivat jälleen mustiksi, ja kiväärinpiippujen teräksinen hohto sammui . . . pistintenkin välke, julma kiilto katosi. Kolisten vyöryivät sadat ja taas sadat väsyneitten hevosten vetämät rattaat ja vankkurit tuntemattoman yön helmaan. Tulipalojen etäisiä liekkejä alkoi jälleen leiskua tuolla ja täällä taivaanrannoilla; ne näyttivät seuraavan heitä koko matkan tuhoa ennustavina. Tuota levotonta, synkkää leiskuntaa seuratessa näytti kuin jotkut oudot, kauhistavat avaruuden pedot olisivat kirmanneet pitkin kaikuvia taivaanrantoja, pitkät, punaiset kielet roikkuen ulkona vaahtoavista kidoista . . . Pakolaiskuormissa heittelevivät lapset purskahtivat vaistomaisesti itkuun, mutta miehet alkoivat kiroilla.

Tätä yötä Timo ei nukkunut kokonaan, ja hän näki pysähdyspaikkojen sekasorrossa monta sellaista näkyä, jonka merkitystä hän ei vielä täysin tajunnut. Hän näki isänsäkin juovan tuon vieraan naisen kanssa, joka istui heidän rattaillaan. He puhuivat sekavasti ja nauroivat ja väläyttelivät keväisessä hämärässä lujia, valkeita hampaitaan. Sitten isä ojensi kätensä, molemmat kätensä, ja veti naisen syliinsä . . . Timo sulki silloin kummallisesta häpeästä silmänsä. Papukaija hypähteli häkissään ja kirkui. Punertavan savun verhoama kuu paistoi sen häkkiin, ja se näki häkkinsä varjon liikkumattomien

rattaitten pohjaheinissä . . . Jostakin kantautui märkien olkien tuoksua . . . Svante suuteli Lintaa niskaan, tuota villiä proletaarinaista, joka vielä rattaillakin oli lukenut hänelle Ranskan vallankumouksesta ja lietsonut häneen uutta paloa ja voimaa. Hevoset, joiden lukumäärää oli mahdotonta laskea, kohosivat suurina ja tummina kuutamossa, hikiset, väkevät lavat välkkyvinä. Rönkän Valto kuljeskeli rähisten ja reuhaten kuormalta toiselle, musta nahkatakki yllä ja nahkuri Grönqvistin ruskea huivi kaulassa roikkuen sekä lisäksi ukolle kerran kuuluneet huopasaappaat jaloissa. Pauhu ja meteli eivät tauonneet hetkeksikään. Vastahakoisesti mukaan otetut akat kyykkivät rattailla ja vankkureilla, mutta nuoremmat naiset kiertelivät miesten joukossa, nauroivat ja peuhasivat. Useita pareja upposi vahvaan, sinipunervaan hämääseen. Kotvan kuluttua he palasivat muiden joukkoon vaatteet keväisen maan kosteudesta märkinä . . . Ja sitten pantiin juhdat taas puihin ja lähdettiin jatkamaan matkaa.

Seuraavana päivänä Timolle tuli vihdoin tilaisuus jättäytyä eroon näistä punaisista pakolaiskuormista.

Maantie oli muuttunut niinkuin loputtomaksi virraksi ja he kaikki rutonsyömiksi ihmiskaloiksi, jotka uiskentelivät eteenpäin sameassa vedessä tuhosta ja kuolemasta pelastautuakseen.

Se tapahtui eräässä kylässä, jonne oli tuokioksi

pysähdytty. Timon isä keskusteli muutamien punakaartilaisten kanssa jonkin talon kaivolla, ja Linta riehui kivääri kädessä missä milloinkin. Hän oli villin näköinen, hiukset huiskin haiskin ja maantien tuulissa ja kevään auringossa kahvinruskeiksi paahuneet kasvot vihaisissa väännteissä. Joukkoon oli levinnyt huhu, ettei Venäjälle milloinkaan päästäisikään, koska tie sinne oli lyöty jo umpeen. Linta ja monet muut väittivät tätä huhua perättömäksi, ja he lietsoivat uutta toivoa ja vihaa herpautuneisiin mieliin. Kuten tulinen naisprofeetta Linta riehui pakolaisjoukon keskellä, hurjuudessaan lumoaavana ja heiluttaen kivääriä pänsä yllä.

Mutta levottomuus ei kuitenkaan täysin väistynyt. Kaiken lisäksi muuan vanha akka sai jonkinlaisen hermokohtauksen ja alkoi kirkua. Hänen käskettiin vaieta, mutta hän kirkui yhä, mistään välittämättä hän huusi mielettömästi. Silloin akka uhattiin ampua, jollei hän kohta herkeäisi huutamasta. Hän lähti laapustamaan jalkaisin pitkin maantietä, häviten valittaen vihdoin näkyvistä... Tulipalojakin leiskui ja hulmusi taas taivaanrannoilla. Huimaava puna yhtyi taivaan väräjävään sineen. Kuului kaukaista ammuntaakin, niinkuin räjähdyksiä.

Timo, joka oli ypöyksin värjötellyt rattailla ja katsellut pelokkaana ympärilleen, nousi äkkiä tämän sekasorron keskellä ylös ja tarttui papukaijahäkkiin. Sitä jännityksestä vavahtelevassa kädessään riiputtaen hän laskeutui rattailta maahan ja livahti kenen-

kään huomaamatta läheiseen talliin. Siellä hän näki portaat, jotka johtivat heinäparvelle. Hän nousi hiljaa noita horjuvia rappusia ylös ja kätkeytyi heiniin. Sydän kumeasti pamppaillen Timo makasi heinäparvella, ja papukaijakin hänen vieressään oli kumman hiljaa, niinkuin se olisi aavistanut kaiken. Kului muutama hetki näin. Meteli ulkona jatkui. Sitten hän yht'äkkiä kuuli nimeään huudettavan. Se oli Saariston Lintan hurja, käheäksi muuttunut ääni, ja vähän myöhemmin huuteli jo isäkin, Svante. Mutta Timo ei hiiskahtanutkaan. Pihalta kantautui torailua, ja jokin vieras, raaka ääni huusi rämeästi:

— Vieköön hänet piru, sen poikapahasen! Ei tässä jouduta yhtä haeskelemaan, kun monta on vaarassa, oikein helvetillisessä liemessä . . .

Kerran tai pari Svante vielä huusi poikansa nimeä, mutta tämä ei vastannut nytkään. Ja kohta alkoi kuulua poisvierivien rattaitten ja vankkureitten kolinaa. Sitä jatkui pitkän, pitkän aikaa, kokonaisen iäisyyden. Kun Timo viimein rohkeni katsoa ulos heinäparven pienestä, tomuisesta ikkunasta, kaikki oli jo hiljaista ja autiota. Mutta hänen siinä seisoesaan ja ajatellessaan, mitä hän nyt tekisi, talon pihaan ajoi yksinäinen mies vanhalla, valkoisella hevosella. Uusi pelon laine huuhtoutui äkisti Timon ylitse, mutta se hävisi vähitellen, kaikkosi pois, hänen nähdessään miehen kaikessa rauhassa päästävän hevosensa aisoista ja juottavan sen kaivolla. Kaiveltuaan sille ratasten pohjilta vielä heinätukonkin eteen mies asettui istumaan kärkyjen aisalle

alkaen itsekin jotain syödä, joutessaan nävertää ja kalvaa.

Mies oli pitkä ja laiha, melkein luurankomainen, mutta kuitenkin leveähartiainen. Tummat kasvot olivat puolittain ruskean parran peitossa, silmät välkähtelivät vilkkaina, mutta samalla raskasmielisinä, pää kääntyili syödessä puoleen ja toiseen. Hänen vaatteensakin olivat kummalliset, tavallisuudesta poikkeavat, puolittain sotamiehen, puolittain siviilimiehen vaatteet. Päässä hänellä oli risainen venäläinen sotilaslakki, jaloissa taas likaiset vormusaappaat, jotka varmasti olivat nähneet parempiakin päiviä, ja kuluneita housuja kannatteli nahkavyö, kiiltävällä soljella varustettu. Tästä vyöstä roikkui nahkainen pistoolinkotelo. Timo ei ollut tällaista miestä ennen nähnyt, ja yhä suuremmaksi hänen kummastuksensa kasvoi, kun hän tutustui tähän mieheen.

Rohkaistuaan lopullisesti itsensä Timo kompuroi alas heinäparvelta, kantaen kädessään yhä papukaijahäkkiä. Lintu kärähteli hiljaa, melkein vaivalloisesti. — Mikähän siihen on tullut? ajatteli Timo alakuloisesti. Mutta silloin hän oli jo pihamaalla. Nähdessään hänet mies pihalla alkoi laulaa:

»Marakatti, punatakki, posetiivin päällä!
Mitä sinä, äijä, soittelet täällä?»

— No, hellurei, huusi hän sitten, lakaten laulaa hoilottamasta. — Minä kun luulin jo jääneeni yksin

tähän maailmaan, mutta sieltäpä sentään tulla taaperrat sinä. Kuinkas muuten hurisee?

Timo laski papukaijahäkin maahan ja purskahti itkuun.

— No, no, älähän itke, lohdutti mies, ei tässä hullummin käy kuin on luotu. Mitäs sinulla on siinä häkissä? Kas vain, papukaija! Enkösin sitä arvannut. Mutta on kuolemankielissä. On kai saanut sopimantonta ruokaa.

— Kuoleeko se? kysyi Timo, unohtaen itkunsa.

— Se on vissi se, että kuolee, ei se muuten noin kurahtelisi, vastasi mies ja meni papukaijahäkki kädessä kaivolle. — Annetaan sille vähän vettä, niin nähdään, mitä se siitä tuumii, puheli hän mennessään Timolle, joka seurasi häntä aivan kanta-päillä.

Mutta papukaija ei huolinut vedestä, ja hetken päästä se jo oikaisi jalkansa ja kuoli.

— Se oli lorun loppu, sanoi nyt tuo vieras, ruskeapartainen mies, kuoli se. Haudataan se tuonne pihanlaitaan tai heitetään pikemminkin tallin taakse tunkiolle. Sielläpä se mätäneee . . .

— Mistä sinä olit tämän papukaijan saanut? kysyi mies Timolta tultuaan tallin takaa.

— Isä sen minulle antoi, vastasi Timo itku kurkussa.

— Ja missä on isäsi?

— Hän meni niissä kuormissa, jotka tästä äsken lähtivät.

— Punaisissa pakolaiskuormissako? ihmetteli

mies. — Kerrohan nyt tarkkaan, mistä sinä olet ja miten olet tänne joutunut. Vai oletko jostakin tästä lähitienoilta?

— Een, sanoi Timo ja alkoi sitten tankkaillen kertoa, mitä hänelle oli tapahtunut... matkalle lähdöstä, isästään ja Saariston Lintasta, kaikesta hän kertoi unohtamatta papukaijaakaan, joka äsken oli kuollut. Siinä vieraan talon pihalla, asujaimista sodan vuoksi tyhjän, hän näistä puhui lähellä valkoista hevosta ja kummallista, parrakasta miestä, jota hän ei tuntenut ja josta hän ei mitään tietänyt. Kun hän viimein lopetti, sanoi mies:

— Teit viisaasti, kun erosit niistä kuormista, sillä he ajavat kyllä päin helvettiä. Venäjälle on tie tukossa, sen tiedän minä. Sinne he eivät pääse. No, toiset heistä saavat oikopäätä nikkelinukutuksen, toiset taas saavat periä taivaan vankileireissä... Se on sen laulun loppu.

— Mitä se on se nikkelinukutus? kysyi Timo.

Mies purskahti kovaan, repivään nauruun.

— Sinäkö olet ainoa muukalainen Jerusalemissa, ettes sitä tiedä, sanoi hän vihdoin yskien. — Se on samaa kuin saada paukahtaen lyijyä kalloonsa. Mutta hei, nyt lähemme ajamaan äitimuorisi luokse; minä vien sinut sinne. Olen näes kans matkalla sinne rantamaailmaan tällä hevoskopukalla, jonka löysin hyljättynä tienohesta.

Ja hetken kuluttua he ajoivat jo kaukana maantiellä.

Takaisin kotiin...

He istuivat vierekkäin rattailla. Jonakin hetkenä kääntyi tuo outo, parrakas mies Timon puoleen ja virkkoi suu hymyssä:

— Sano minua tästä lähtien enoksesi, eno-Viljamiksi.

Timo nyökkäsi hänelle päätään puoliunessa ja hymyili vastaan. Kohta hän jo nukahti. Eno-Viljami lasi hänet varovaisesti heinille, rattaitten pohjalle, Timon siitä heräämättä. Levottomasti hän kyllä nukkui. Hänen päässään humisi ja pyöri. Sekavia kuvia väikkyi pojantajunnan syvyydessä, kaikki kasvaen suhdattomiin . . .

Hän seisoo suurella pallolla, joka pyörii jylisten taivaalla kuun ja tähtien joukossa, ja hän heiluttaa kädessään papukaijahäkkiä. Papukaija kirkuu lakkaamatta, huutaa ja räkättää. Mutta sitten Timo näkee eteensä laskettavan maantien niinkuin pilvistä, suunnattoman pitkän, kuten harmaa matto se lasjetaan hänen eteensä, ja tomu pöllähtää siitä tukahduttavana pilvenä, kirpeänä utuna. Ja maantie on täynnä hevosia, jotka hirnuvat kumeasti, ikävöivästi, maantien tuulen riuhtoessa niiden harjajouhia ja auringon paahtaessa väkeviä, alati vetäviä lappoja . . . Paljon ihmisiäkin siellä on, ja he istuvat rattailla, joita hevoset vetävät. Kaikki kulkevat samaan suuntaan. Timokin istuu rattailla ja papukaija, joka on jo kuollut. Lasittunein silmin se värjöttelee ääneti häkissään. Isä istuu edessä ja joku vieras, tuuheahiuksinen nainen, joka lukee kovalla äänellä jotain kirjaa. Taivas heidän yläpuolellaan

on aivan tulipunainen. Sitten kaikki häviää näkyvistä. Tulee suuripartainen mies, joka heittää papukaijan taivaalle. Se syttyy tuleen ja palaa hetken kuin lyhty . . .

Mutta Timo ei nähnyt enää mitään. Hän nukkui, nukkui — — —.

Eno-Viljami ajoi valkoista hevosta. Hän mietti ja muisteli, suuripesäinen piippu roikkui hänen toisessa suupielessään. Kaikki oli äänetöntä. Pyörien raskasta ratinaa vain kuului ja tuulen pehmeää huminaa. Valkeita pilviä uiskenteli taivaan meressä.

Mutta kaukana, kaukana ajoi punainen, seka-sortoinen pakolaiskaravaani eteenpäin. Se oli kansa maantiellä, avaran taivaan holvin alla, veren hajussa, tulipalojen loimussa . . . Satoja ja taas satoja hevosia vetämässä tätä liikkuvaa kansaa, jolla oli yksi ainoa päämäärä: itä, Venäjä . . . Timon isä, Svante, oli yksi joukosta. Poikansa katoamisesta lähtien hän oli ollut yhtämittaa juovuksissa. Ei voinut hän toivoansa kiinnittää enää poikaansaakaan, josta piti aikanaan tulla suuri köyhälistön johtaja, maailman herättäjä, punainen Kristus . . . Tuo kaikki jäi nyt tulematta. Kaikki oli menetetty. Sen tähden hän joi. Sillä jäljellä olivat vain odottavat vankileirit, hautausmaat ja puiset tai kiviset seinät, joihin ammuttaviksi tuomitut voivat kuolinhetkellään väsynyttä selkäänsä nojata . . . Köyhälistön kuolinkelloja hän oli tainnutkin silloin soittaa, kun hän

Rönkän Valton kanssa oli huiminut suuria kirkonkelloja tapulissa . . . siellä kaukana kotona . . .

Ja sinä päivänä, jolloin Timo oli hukkinut isältään, eikä Jokelan Svantella ollut enää poikaa, johon olisi toivonsa kiinnittänyt, sinä päivänä aurinko laski pilveen, minne ruskokin nopeasti sammui. Tuskin oli köyhän aurinko noussut, kun se jo laski, upposi ikäänkuin veren tahraamana taivaanrannan taakse . . . etäälle, saavuttamattomiin. Ja pilvi peitti sen kuin musta säkkikangas.

K o l m a s l u k u .

S A T E E N K A A R I P I L V I S S Ä .

Todella merkillisen ja eriskummallisen miehen oli Jokelan Svanten poika, Timo, kohdannut ja saanut matkatoverikseen, kun hän oli eronnut punaisista pakolaiskuormista ja kohtalokas paluumatka alkanut. Jo sillä hetkellä, kun Timo oli laskeutunut kuolemaa tekevine papukaijoiheen alas heinäparvelta, nähtyään vieraan talon pihaan hevosella ajaneen miehen, hän oli hämärästi vaistonnut jotain sellaista, mistä hänellä ei aikaisemmin ollut mitään aavistusta. Häntä ympäröi kohta niinkuin tarujen ja satujen ihmeellinen ilmakehä, joka yhä vain vahvistui matkan kestäessä. Niin, eno-Viljami . . . Tämä nimi palautui aina myöhemmin Timon mieleen kummallisen tarunomaisena. Eno-Viljami liittyi omalla tavallaan niiden satuolentojen joukkoon, jotka kansoittivat Timon mielikuvituksen maailman.

Eno-Viljami tai eno-Seveerus, molemmat nämä nimitykset olisivat sopineet yhtä hyvin, sillä ne olivat hänen nimiään kumpainenkin, ja sukunimi oli

Vileen. Mutta tuskin tätä vanhan vaunumaakarin poikaa olisi enää rantamaailmassa tunnettu, niin monta vuotta hän oli ollut sieltä poissa ja tällä aikaa suuresti muuttunut. Hän oli tullut melkein kuin toiseksi ihmiseksi, syntynyt uudestaan maailman avarasta, jauhavasta kohdusta. Kenties ne monet, monet rattaat ja kuomuvaunut, jotka entisinä vuosina olivat lähteneet vaunumaakari Vileenin talosta, olivat ikäänkuin jo ennustaneet sitä, että hänen pojastaan olisi tuleva kulkuri ja maapallon kiertäjä. Kuten sitten oli tullutkin.

Paljon hän oli todella harhaillut maailmaa, nähnyt sitä vähän joka puolelta, ollut merilläkin ja kolunnut monia satamia. Hän oli nähnyt punaisen kuun loistavan Kultaisen sarven yllä; hän oli nähnyt ikivanhan Niilin ja ollut hiilenlastaajana Port Saidissa, Suezin kanavan suulla . . . Hänenkin ruumiinsa oli mustana kuvastunut Egyptin syvänsinistä taivasta vastaan, kun hiilenlastaajat olivat nousseet pitkässä jonossa ja olkapäillään raskaat hiilikorit huojuvia siltoja myöten odottaviin laivoihin . . . Hän oli tehnyt työtä Kaspian suurilla nafta-alueilla ja nähnyt kuumien öljypatsaiden suihkuavan maanalaisista öljykerrostumista kymmenien metrien korkeuteen, ja hän oli muiden mukana nostanut öljyä sangolla kuin vettä kaivosta . . . Maailmansodan alkaessa hän oli kyllästyneenä lyöttäytynyt erääseen kaukaasialaiseen rykmenttiin ja taistellut Karpaa-teilla. Peräytyvän, sekasortoisen venäläisen armeijan mukana hän oli vihdoin repaleisena ja epätoivoi-

senä, niinkuin kaikki muutkin, kulkeutunut takaisin itään, yhtämittaa vain itään, kuohuvalle Venäjälle... Liekehtivä rintama oli murtunut, vallankumous alkanut... Pirstaleiksi lyötyjä kivääreitä, vereen tahraantuneita sinelleitä, tulipaloja, murhia... Myrskyinen juna — Pietari... Sinne hän oli parahiksi ennättänyt nähdäkseen ryysyisten, rettelöivien sotamiesten ammuskelevan santarmeita ja upseereita Talvipalatsin portailta. Muutamia päiviä hän oli viettänyt kuohuvassa, vallankumouksellisessa Pietarissa, ja ne päivät olivat olleet kuin punainen painajaisuni, tapauksia täynnä. Lenininkin hän oli nähnyt ja kuullut puhuvan kansajoukoille rautatievaunun kuperalta katolta... Kaiken vanhan hän oli nähnyt hajoavan niinkuin tuhka tuuleen.

Näiden päivien varjot olivat sitten seuranneet häntä kaikkialle... halki Suomen kansalaissodan, johon hän ei ollut osallistunut, tänne asti. Hänestä oli vähitellen tullut kaiken menneen muistelijä, samalla hänessä oli jotain raunioitunutta. Hänen ihanteensa, mikäli hänellä niitä oli koskaan ollutkaan, olivat hukkuneet Bakun naftahöyryihin sekä maailmansodan ja vallankumouksen kuohuihin. Ja nyt hän oli kuin vanhan, vuosia sitten pirstoiksi-lyödyn proletaarisen maailmankuvan ruumiillistuma. Jotain uutta oli noussut tilalle — niin, jotain uutta, mutta siitä hän ei enää saanut kiinni. Hän oli kuitenkin salaisesti ylpeä siitä, että hänen elämänsä oli kerran saanut arvoituksellista loistoa suurista, maailmaa mullistavista tapauksista.

Ja siinä maantiellä hän nyt ajoi tienohesta löytämällään valkealla hevosella ja rattaila poika, jonka hän taas oli löytänyt tyhjilleen jätetyn talon pihasta papukaijahäkki kädessä. Hänestä oli tullut eno-Viljami... Ja hän riisui yltään rähjäisen sotilastakin ja kaivoi nyytistään esiin harmaan siviilitakin, jonka hän veti ruumiinsa verhoksi. Sotilaslakkinsakin, joka sekin oli venäläistä perua, hän vaihtoi leveälieriseen hattuun. Hevosta hän ei näiden puuhiensa vuoksi silti pysähdyttänyt... tuota valkoista hevosta, josta hän ei tiennyt, mistä se oli kotoisin. Ei ollut tämä ainoa hevonen, joka näinä aikoina joutui hukkaan; tienoheen olivat punaiset tämänkin jättäneet. Ja hän oli hypännyt rattaille ja alkanut ajaa sen enempää asiaa pohtimatta. Olipa vain itsekseen siunannut hyvää onneaan, kun oli saanut juhdan, millä ajaa. Kukaties se olikin kotoisin jostain näiltä main, koska se meni mielellään eteenpäin, kulki pitkin santaista maantietä omasta halustaan niinkuin olisi ollut jo koti lähellä. Parasta oli pitää ohjokset löyhällä, niin se voi poiketa hyvällä lykyllä jostain kujansuusta kotipihalleen. Se oli vanha ja viisas hevonen, hyvämuistinen...

Timo ei ollut eno-Viljamia tuntea herätessään. Hetken hän katsoi silmät pyöreinä. Mutta sitten hän huomasi eno-Viljamin panneen ylleen toisenlaisen takin ja vetäneen silmilleen hatun, mustan ja leveälierisen. Ja silloin Timo hymyili. Eno-Viljami alkoi tarinoida hänelle kaikenlaista siinä maantien

päällä ja vapaan, tuulisen taivaan alla. Kolisevat, hitaasti eteenpäin vierivät rattaat muuttuivat vähitellen Timon alla niinkuin taikamatoksi, joka kiihätti häntä maanäärestä maanääreen. Eno-Viljami, tiepuolesta löydetty valkea hevonen, maantie, kaikki sekosivat hänen silmissään yhdeksi ainoaksi sadun ja tuulen pyörteeksi. Hänen oli yht'äkkiä hyvä olla. Rattaat keinahtelivat. Maantie eli. Maailma humisi. Avaruudessa heidän yläpuolellaan kaikui yhtämittäinen valtaisa soitanto, jolla ei ollut vertaa ja joka yön tultua yhä vain vahvistui ja kasvoi. He kulkivat pitkiä taipaleita aivan ääneti kuunnellen vain tuota soittoa, avaruuden helähteleviä urkuja, joita tuuli ja tähdet soittivat... Ja maantie näytti jatkuvan loppumattomiin, kumiseva maantie.

Keskiyön aikaan he pysähtyivät lepuuttamaan hevosta maantien varteen. Timo nukkui jälleen rattaitten pohjaheinissä kääriytyneenä eno-Viljamin paksuun, kuluneeseen päällystakkiin. Mutta maankiertäjä valvoi ja poltti piippuaan, katsellen samalla vuoroin taivaalle, vuoroin pitkin maantietä, joka häipyi yöhön. Jotain merkillistä liikkui hänen mielensä pohjalla, selittämätöntä levottomuutta ja ikävää, mikä aiheutui kotiseudun läheisyydestä... syntymäseudun, jossa hän ei ollut vuosiin käynyt. Mutta itse yökin tuli vähitellen rauhattomaksi ja keskeytti hänen mietteensä. Tuuli koveni, muuttui melkein myrskyksi. Timo havahtui äkkiä hereille ja katsoi pelokkaasti ympärilleen. Joitakin jälkeen jääneitä punaisia pakolaiskuormia vierähti monien rattait-

ten jylinällä heidän ohitseen. Ihmiset erottuivat kuormista mustina, liikkumattomina möhkäleinä, aivan kuin kivettyneinä... Heidän kadottuaan näkyvistä alkoi eno-Viljamikin asettaa valkoista juhtaa aisoihin. Pian he olivat taas jo menossa, olivat sillä matkalla, jonka loppuvaiheessa Timolle tapahtui jotain kohtalokasta.

Heidän tähän asti mykkänä pysynyt valkea ajokkinsa hirnui yht'äkkiä pitkään ja iloisesti. Silloin oli jo täysi päivä, ja he olivat kulkeneet pitkälti, tuuli oli tauonnut aamunkoitossa. Mutta vähäistä ennen, kun hevonen alkoi hirnua, he olivat sivuuttaneet muutamia ratsastavia punakaartilaisia, jotka olivat kadonneet hirmuvauhtia toiseen suuntaan, itään. Kova kiire niillä oli näyttänyt olevan, hevosten kaviot vain helähtelivät keväistä maantietä vasten. Siinä oli lähellä talo, jokirannassa, vanhoine rakennuksineen. Ja aivan sen läheisyydessä oli toinen talo. Valkon lähestyessä nyt tätä ensimmäistä taloa, se alkoi jälleen hirnua. Silloin tuli talon pihasta maantielle muuan mies, vanha ukko, kirjava huivi kaulassa. Hän jäi katsomaan silmät vetisinä heidän tuloaan. Äkkiä hän sai itseensä eloa ja astui levitetyin käsivarsin keskelle maantietä. Eno-Viljami ja Timo tuijottivat ukkoa kuin hullua tai kummitusta.

— Hei, älkääs ajako tämän talon ohitse tällä hevosella, sillä se on mun, huusi ukko sortuneella

äänellä. Ja aivan kuin peläten, että hevonen sitenkin pääsisi livahtamaan häneltä pois, hän tarttui molemmin käsin sitä suitsista.

— Vai teitin se on, sehän on hyvä, vastasi eno-Viljami ja laskeutui nauraen alas rattailta. — Kuulkaas nyt, se on tämän asian kanssa sillä tavalla, että minä löysin hevosenne punaisten jäljiltä maantien vierestä ja toin sen kotio. Kas, ajattelin niin, että kai se kotiinsa löytää tai joku sen edes maantiellä tuntee. Ja niin näyttää nyt käyneenkin.

— Juu, hevonen on mun, toisti ukko, mutta nyt kokonaan muuttuneella äänellä ja taputellen hevostaan kaulaan, harjan alle. — Veivät tämänkin, puheli hän siinä suruissaan, vanhan lusan. Kaksi hevostani on vielä sillä tiellä, mahtanevatko koskaan enää löytyäkään. Kiitoksia vaan, että toitte tämän Valkon kotio. Mutta kai te tahtoisitte siitä vähän löytöpalkkaa, edes muutaman kympin...?

— Ei, antaa sen löytöpalkan jäädä silleen, kielsi eno-Viljami. — Kun pääsimme hevosellanne tulemaan tähän saakka, näin kauaksi, on siinä löytöpalkkaa yllin kyllin.

Silloin ukko, jonka leuassa viipoitti hauska partaviuhka ja kaulassa kirjava huivi, alkoi eno-Viljamilta kysellä hänen sukuperäänsä ja kuultuaan, että hän oli vaunumaakari Vileenin kerran merimieheksi ja maailmankiertäjäksi heittäytynyt poika, ukko pyysi heitä poikkeamaan hetkeksi taloon. Siihen eno-Viljami suostui. Ukko ajoi nyt löydetyn Valkon pihaan eno-Viljamin ja Timon seurattessa

jäljessä. Talon takaa, jokirannasta, kantautui vanhojen haapojen ajoittaista kahahtelua. Koira haukkui pihassa tulijoita, mutta vanhus käski käreällä äänellä sitä vaikenemaan. Päästäessään hevostaan rattaitten edestä ukko kertoi olevansa Järvelän Anton ja vaunumaakari Vileenin hän oli tuntenut hyvin, olipa hänen kanssaan joskus ryypännytkin kaupungissa ollessaan. Mutta sitten vaunumestari oli kuollut, ja paljon maailma oli siitä ajasta muutenkin muuttunut. Hänkin oli ostanut tämän talon, joka aikoinaan oli ollut herraskartanona, eräältä etäiseltä sukulaiseltaan, vanhalta tuomarilta, silloin kaupunkiin muuttaneelta ja nyttemmin jo kuolleelta. Sen ajan muistona oli vielä jokirannassa, suurien haapojen ja vaahterain alla, lahoava huvipaviljonki, jonka räystäitten alle pääskysset nyt suvisin pesivät . . . Hän, Järvelän Anton, oli taloa laajentanut ostamalla peltoja naapureiltaan. Jotain vanhaa olikin talossa, jotain iäksi mennyttä. Eno-Viljami veti sen ilmaa sisäänsä kuin vinttikoira, ja hän tunsu sieraimissaan maan tuoksua ja ammoin kuihtuneiden puiden lehtien hajua, lahonneen lemua . . .

Vanhus puheli kaivolla hevostaan juottaessaan edelleen kaikenlaista, lopulta hän sentään talutti juhdan talliin ja antoi sille heiniä eteen. Emäntäkin, hailakkahiuksinen Järvelän Seliina, siihen viimein tuli ihmettelemään. Yhdessä nyt hiljaisessa tallissa ihmeteltiin ja katseltiin kadonnutta ja jälleen löydettyä valkoista hevosta, jonka merkillinen ja odottamaton vanhuuden seikkailu oli ollut ja men-

nyttä ja onnellisesti päättynyttä. Sitten ukko näytti eno-Viljamille vajan hämärissä tämän isän tekemiä kaksia rattaita sekä mustia kuomuvaunuja. Rattaat oli vartavasten teetetty, mutta vaunut olivat joutuneet taloon jostakin huutokaupasta, käyttökelpoiset olivat vielä nekin . . . Kaukaisia muistoja tulvi eno-Viljamin tajuntaan . . . isä . . . rivi valmisteita ja vielä valmistamattomia rattaita ja vaunuja . . . ja hän pienenä poikana leikkimässä niiden keskellä . . .

Mentiin siitä viimein sisälle taloon. Eno-Viljami, jota Järvelän Anton kutsui Seveerukseksi, jäi ukon kanssa kamariin, mutta Timon vei emäntä, hiljainen Seliina, pakarin pöydän päähän syömään pannukakkua ja rusinasoppaa. Timon kohta oli jo selvitetty ja hänen matkaansa päivitelty, ukko oli kiroillutkin. Kun vievät vielä lapsetkin mukanaan Venäjälle . . . Nyt Anton oli ottanut kaapistaan esille pullon viinaa ja puolikkaan rommia, jotka hän laski pöydälle.

— Kun saatiin se hevonenkin takaisin, Valkko meinaan, selitteli ukko laseihin kaataessaan, niin täytyy tässä ottaa pienet napanterit. On se nyt ollut aikaa, voi perkele . . . Kuusi häkillistä heiniä meiltäkin veivät ja kolme hevosta, joista nyt yks saatiin takaisin, kun sinä, Seveerus, toit. Ja vielä niillä pistimillään uhkailivat . . . Piru viekөөn! Taisi olla jo viimeinen roikka, joka tästä äsken meni ohi . . . selkähevosilla. Kenenkähän hevosia nekin olivat . . .? Sen nahkuri Grönqvistinkin tappoivat

siellä kaupungin puolessa. Epäilevät nahkurin apumiestä teon tekijäksi... se kun kuuluu olevan ihan tulipunakommunisti.

Yrmeänä ja sisuuntuneena ukko maistoi lasistaan pitkän siemauksen. Eno-Viljami oli vain puolella korvalla häntä kuunnellut. Mitäpä hän olisi kuunnellut! Hän oli saanut jo tarpeekseen sodasta ja verestä, häntä kyllästytti nyt siitä kuulla. Rauhaa hän tahtoi... ja aurinkoa, hän eli suven odotuksessa, tahtoi lämmitellä ja maata auringossa, levätä kuumuutta henkivän maan päällä ja pureskella ajatuksissaan heinänkortta... Tätä hän nyt halusi.

— Olet tainnut kiertää paljon maailmaa, jutteli taas ukko. — Mutta mistä sinä nyt olet tulossa?

Rupeaten ukolle sen paremmin matkoistaan kertomaan eno-Viljami alkoi laulaa rallattaa:

»Täss' on yks' ruski Iivana,
mi tullut Pietarist',
eikä ollut bolševiikki
eikä tavarist'.
Nevan yli tänne ui,
sanoi: Hospod pomilui,
täällä kaikki omi haroshii!

Järvelän Anton pärähti vinkuvaan nauruun ja sanoi:

— Vai Pietarista sinä olet tulossa! Siellä sitä taisikin olla eri hulinaa. Sen Nikolainkin ovat jo pistäneet penkkiin...

— Niin ovat pistäneet, myönsi eno-Viljami vain siihen ja alkoi katsella ulos ikkunasta joelle päin. Siellä se näkyi lahoava paviljonkikin rannan töyrällä, vaahterain ja haapain alla, niinkuin muistona menneiltä ajoilta se siellä kyhjötti. Muistoja se taas saattoi eno-Viljamin mieleen. Hän katsoi pöydän toisella puolen istuvaa ukkoakin, viinasta ja rommista hiljalleen juopuvaa. Eikö hänenkin harmaissa kasvoissaan ollut jotain tuttua, aikaisemmin nähtyä? Eikö tuon vanhuuden ja maatuneisuuden pohjalta häivähtänyt häntä vastaan muistoja? Ja yht'äkkiä eno-Viljami hymyili ajatuksissaan.

— Muistelen tässä, sanoi hän hitaasti, että olen tainnut teitin joskus pikkupoikana nähdä. Ettekös te, Järvelä, juuri ollutkin se mies, joka kerran siellä isäukon luona entisinä päivinä nukuitte läpi yön tuomari Nyykvistin edellisenä päivänä valmiiksi tulleissa vaunuissa? Ne vedettiin sitten miehissä keskelle hevostoria ja siellä vasta aamulla heräsitte. Eikös vaan se näin ollut?

— Taisipa olla, muisteli Anton ja oli vieläkin kuin hämillään tästä vanhasta tapauksesta, joka nyt kaivautui äkkiä esille kesken kaiken. — Olimme vähän ryypänneet, kertoi hän sitten kuitenkin, isäsi, Markkulan Gustaf, se irvileuka ja merikapteeni, ja minä. Vaunuvajassa olimme ja hiukan siinä paiskeltiin korttejakin lautaan. Minä istuin tuomari Nyykvistin vaunuissa ja lopulta sinne nukahdin. Hakivat siihen hätään lisää miehiä ja alkoivat kiskoa vaunuja ulos vajasta ja sitten pitkin kujaa hevos-

torille. Taisin siinä välillä kyllä herätäkin, mutta ajattelin, että antaapa äijien vain vetää junnata, koska heittiä se näyttää huvittavan. Nukahdin taas ja aamulla heräsin hevostorilla. En ensin tiennyt, missä olin, mutta lopulta arvasin asian. Kaikenlaista peliä silloin pidettiin, hulluteltiin jos jollakin sortilla.

Eno-Viljami oli virkistynyt näistä vanhoista, kivuttomista muistoista. Hänen partansa kiilsii ja läikkyi, silmät välkkyivät iloisesti, rommikin alkoi jo humista päässä. Tuon tuosta hän räjähti nauruun, maailmankiertäjän vapaaseen nauruun, niin väkevään, että sen voimasta putoili vuosien karstaa katosta. Mutta Järvelän Anton oli jälleen alkanut kehua vaunumestari Vileeniä.

— Kukaan ei tehnyt parempia rattaita kuin hän, puhui ukko kovalla äänellä. — On mulle jälkeensä tehnyt Rutasen Oskari tuolta mäkiälistä, mutta hän ei saa luontoa rattaisiin, ei vaikka itkis. Peruna-aurankin hän teki meille menneenä syksynä, ja se oli joka taholle väärä kuin pirun muorin selkä . . . Muutenkin se sun isäsi oli mukava ja suoraluontoinen mies; hänen kanssaan sai puhua asiat halki eikä sitten jälkeensä turhia konistua. Takana päinhän jotkut ihmiset pruukaavat piestä sitä pahaa suutaan, mutta isävainaaasi, jumalauta, ei kuulunut niihin.

Seliina toi miehille kahvia kamariin.

— Kun se Valkkokin löytyi, niin otettiin tässä vähän niinkuin sen kunniaksi, puolusteli Anton

siinä pöydännokalla istuessaan, vaikka hänen vaimonsa ei ollut mitään puhunut, ei kamariin tullessaan eikä nyt kahvikuppeja pöydälle asetellessaan. Vähän myöhemmin hän vain jotain kysyi eno-Viljamilta aivan kuin ohimennen ja johon tämä vastasi.

Timo oli pakariin kuullut ukon puheet nahkuri Grönqvistin murhasta ja muusta. Hän ymmärsi jo paljon asioita. Tänne saakka oli siis jo levinnyt tieto, että hänen isäänsä epäiltiin nahkurin murhaajaksi. Hän huokasi ja pää painui pöytää vasten. Syöntikin uuvutti. Samalla häntä kuristi outo hätä ja surun etäinen aavistus. Hänen koko olemuksensa ikäänkuin jäykistyi kuuntelemaan ja odottamaan. Tuli siihen Seliinakin kamarista ja kehoitti Timoa menemään piian sänkyyn maata, jos häntä väsytti. Hän menikin ja kääriytyi peitteeseen. Unen ja toden rajoilla hän keinui. Mutta hän havahtui kohta merkillisesti valveille, kun eräs uusi henkilö kuului tulleen kamariin.

Hän oli nainen, ja Timo herkistyi heti kuuntelemaan hänen ääntään sairaalloisella tarkkaavaisuudella ollenkaan tietämättä syytä siihen. Tämä tulija puhui jotain hätäntyneellä äänellä. Maantieltä, loitompaa kylästä, oli äsken löydetty kuolleen naisen ruumis. Hänen päänsä oli ruhjoutunut, ja ruumiissa siellä täällä oli selviä kavioiden jälkiä. Varmasti hän oli joutunut taannoin ohiratsastaneii-

den punakaartilaisten jalkoihin, kun ei ollut huomannut kyllin ajoissa väistää. Tämän paikan ihmisiä vainaja ei ollut. Onnetonta tapausta ihmeteltiin; takaisin kamariin rientänyt Seliinakin alkoi sitä valitella ja huokailla. Ukko kuului kiroilevan aina joukkoon. Eno-Viljami oli vaiti. Jotain kumman uhkaavaa oli koko hetken yllä, jotain pimeää ja arvoituksellista. Kukonlaulua kantautui navetasta.

Sitten lähdettiin kuin yhteisestä sopimuksesta katsomaan ruumista, joka oli kannettu naapuritalon pihamaalle. Timokin nousi ja lähti muiden jälkeen. Hän tuli niinkuin unessa porstuaan ja sieltä pihalle. Toiset menivät jo maantiellä, eno-Viljami ja Järvelän Anton edellä, naiset heidän jäljessään.

Ruumis lepäsi kahden lankun päällä naapuritalon pihalla. Kaikki vastatulleet kumartuivat sitä katsomaan, muita ihmisiä, aikaisemmin paikalle saapuneita, seisoskeli äänettömänä loitommalla. Kovassa laukassa rynnänneiden hevosten kaviot olivat naista pahoin ruhjoneet, mutta eivät niin paljon, ettei häntä olisi voinut tuntea. Kukaan ei häntä kuitenkaan tuntenut. Mutta sitten Timo tuli kenenkään huomaamatta pihaan ja katsoi toisten välistä ruumista. Äkkiä hän päästi sydäntäsärkevän kirkaisun ja heittäytyi pitkälleen maahan, huutaen kaiken aikaa:

— Äiti, äiti, äiti . . . !

Kaikki hätkähtivät ja kääntyivät katsomaan Timoa. Kukaan ei ollut tullut tätä mahdollisuutta ajatelleeksi.

— Onko kuollut... tämä nainen, joka tässä makaa, todella äitisi? kysyi vihdoin eno-Viljami.

— Se on äiti, äiti, huusi Timo itkien.

Niin, lankuilla käppyrässä makaava kuollut nainen oli Timon äiti. Poikansa katoamisen jälkeen hän oli ollut surusta ja epätoivosta miltei sekaisin. Hän oli tuntenut jääneensä yksin maailmaan, eikä hän ollut tiennyt mitä tehdä. Samaan aikaan nahkurivainajan sukulaiset kävivät noutamassa iäkään Tiina Grönqvistin toiselle paikkakunnalle ja käskivät hänen muuttaa talosta. Svantea pidettiin yleisesti nahkurin murhaajana, ja niin heittäytyi ihmisvihan hyökky joka puolelta Timon äidin ylitse. Vähän toivuttuaan Hilja toimitti pojastaan seudulla tiedusteluja ja selville kävi, ettei tämä ainakaan ollut jokeen joutunut, sillä hänet oli nähty viimeksi lapsijoukossa kujilla, vieläpä kaupungin puolessakin. Lopulta muuan vanha nainen kertoi lähtöyönä selvästi nähneensä Timon punaisissa pakolaiskuormissa. Svante oli siis ottanut pojan mukaansa ilmoittamatta siitä mitään hänelle. Sillä hetkellä Hiljassa särkyi jotain lopullisesti ja vetäen ristiraitaisen liinan tiukemmin päänsä yli, hän lähti niinkuin varjo pois.

Samana päivänä Timon äidin nähtiin kulkevan pitkin maantietä. Hän kulki sivuilleen katsomatta, niinkuin pitkin virran pohjaa hän kulki päällään tuskan vesien mittaamaton paino. Mutta päivä oli

lauha, ihanasti keväinen. Hilja katsoi loitolle laajalla peltolakeudella. Hän näki taivaanrannan, joka oli oudon punainen tulipalojen kajastuksesta, ylemmää vihertävänsininen ja siellä täällä keltaisia viiruja, läpihohtavia juovia. Vieraita kyliä kaivonvintteineen. Etäisyydessä väikkyviä sinisiä mäkiä . . . Kerran syöksyi juna kohisten hänen ohitsean kaupungista päin. Veturi kiili mustana hänen silmiinsä, mustana ja muodottomana. Ja vaunujen särjetyistä ikkunoista ulos sojottavien kiväärinpiippujen saatto vilisi kohajavassa tyhjiydessä synkän levottomasti ja uhkaavasti. Mutta juna syöksyi ryskyen ja huojuen eteenpäin. Sen pauhu kuoli pois. Hän oli taas yksin hiljaisuuden keskellä, ja hän laahusti hitaasti, ikäänkuin tunnustellen ylikäytävän poikki. Kiskot jäivät vähitellen kauaksi hänen taakseen.

Sanomaton ikävyys painoi Hiljan mieltä, sydän aivan kuin kutistui sen kourissa, kutistui ja kuivui. Hän tunsu itsensä yht'äkkiä kovin vanhaksi, loppuun eläneeksi. Mutta sitten hän muisti, että kaukana maantiellä vaelsivat hänen edellään punaiset pakolaiskuormat ja jossakin noissa kuormissa oli hänen poikansa. Tämä tietoisuus toi hänen mieleensä lohtua ja voimaa. Vaikka maailman ääriin hän olisi vaeltava löytääkseen lapsensa. Ohi kylien ja kaupunkien, ohi autiomaiden hän vaeltaisi, eikä väsymys olisi tuleva niin suureksi eikä aurinko niin polttavaksi, että se estäisi häntä matkaansa jatkamasta. Ja viimein hän löytäisi poikansa. Alati tämä virvoittava päämaali keinuen ajatuksissa hän kulki

eteenpäin keväisen tuulen ja taivaan alla, halki alakuloisten peltomaiden.

Joitakin kuormia kulki hänen ohitseensa, katosivat kolisten pois, häipyivät näkyvistä. Hän oli jälleen kahden oman tuskansa kanssa; se harhaili kuin lihaksi tulleen hänen vierellään, eriskummallisena, tummana olentona, jonka pää hipoi taivaankantta. Se katsoi hänen puolestaan yli vanhojen peltojen ja kylien, yli mäkien ja harjujen, nähden jossakin kaukaisuudessa pienen pojan istuvan rattailta, kei-
nuvan maantien heijassa häntä odottaen, äitiään kaivaten... Äidintuska kertoi hänelle tämän. Ja hän ojensi vaistomaisesti kätensä kohden tuota leimahtelevaa, salaperäistä sinisyyttä, jota kaukaisuudeksi sanotaan, ikäänkuin tahtoen painaa itseään vastaan koko maailman omistaakseen sen mukana myös poikansa...

Tuli ilta. Aurinko laski. Hämy putosi tiheänä maan päälle. Lähellä ja kaukana, peltojen keskellä, muuttuivat vanhat kylät hiljaisiksi. Hämymeri laajeni ja tiheni hänen ympärillään, kohta se jo ympäröi hänet kuin hämähäkin seitti, kohtalon jättiläis-seitti, joka riippui taivaan ja maan välillä. Mutta sitten tuon siniharmaan seitin lävitse, ylhäältä, alkoivat tähdet hohtaa kutsuvina ja kullanvälkkeisinä. Hän katsoi niitä kohti, kunnes hänen päätään alkoi huimata. Silloin hän painoi sen alas rinnalle ja kulki näin pitkän aikaa. Vanhan maan hän tunsu jalkainsa alla ja tiesi sen kannattelevan hänen poikaansakin jossakin kaukana edessäpäin.

Hilja kulki läpi yönkin, kaksi kertaa vain tiepuolessa levähtäen. Sitten hän taas jatkoi matkaansa. Taivas oli hänelle hyvin läheinen tänä yönä, jolloin hän kulki sen rajattoman holvin alla poikaansa etsien, läheisempi kuin se oli ollut koskaan ennen hänen elonpäiviensä aikana. Hänkin kuuli tuon ajattoman soiton, jonka eno-Viljami ja Timo näinä samoina yön hetkinä yhdessä tajusivat kasvavan suureksi, koko avaruuden täyttäväksi. Tänä yönä Timon äiti vaelsi tuskan paineessa kuin itse taivaan lävitse, tuon kaikuvan tyhjyyden halki, jota tähdet valaisivat. Ja kun aamu koitti, se revähti kuin auki hänen edessään ja kullanhoiton sinisyys paljastui auringon täydessä valossa. Hän uskoi nähneensä Jumalan valtaistuimellaan ja Hänen ristiinnaulitun poikansa Isänsä oikealla puolella taivaassa.

Joki välkkyi etäältä Hiljan silmiin. Pelloilta nousi höyryntapaista usvaa. Maa alkoi olla jo mäkisempää. Juuri noista mäkikylistä kantautui hänen korviinsa kukonlaulua. Hän laahusti eteenpäin ajettunein jaloin, päättäen levähtää vasta myöhemmin päivällä jossakin tienvarren talossa. Se osoittautui kuitenkin tarpeettomaksi. Kohtalo täyttyi hänen kohdaltaan, sen seitti vedettiin umpeen... Mutta hänellä ei ollut mitään tietoa siitä, mitä hänelle sillä hetkellä oikeastaan tapahtui. Sillä kun hän taakseen katsomatta oli juuri ylittämäsillään maantien, hän kaatui tielle kuin salaman iskusta. Täydessä laukassa eteenpäin syöksyvien

hevosten kaviot polkivat hänen ruumistaan. Kuten Ilmestyskirjan neljä kauhistuttavaa ratsastajaa ne olivat ilmestyneet, nuo villiintyneet hevoset, maantien mutkan takaa, eikä hän ollut niiden tuloa etäämpää kuullut. Siksi kaikki oli tullut yllättäen niin kuin hirmumyrsky . . .

Mutta vähän edempänä ajoivat eno-Viljami ja Timo valkoisella hevosella hiljalleen häntä kohti, joutuen kuitenkin poikkeamaan siihen taloon, jonne Timon äitikin oli aikonut poiketa levähtämään . . .

Kun hänet vihdoin tavattiin poikkiteloin maantiellä makaamassa, hän oli jo silloin kuollut. Hänen takaraivonsa oli ruhjoutunut ja siitä juoksi tielle verta. Ja hänen koko ruumiinsa oli taipunut eteenpäin niinkuin ottamaan vastaan sitä, josta hän ei mitään tietänyt . . .

Timon äidin ruumis oli siirretty Järvelän Antonin ehdotuksesta heille. Ukko oli saanut päähänsä, että hän lähtisi eno-Viljamin ja Timon mukana hevosella kaupungin puoleen, ja he veisivät ruumiin mukanaan. Ja kun ruumis oli tavalla tai toisella saatava pois, Seliinakin suostui tähän. Viranomaisille ei täällä voitu tapahtumasta ilmoittaa, kaikki kun oli vielä sekaisin kansalaissodan jäljiltä. Ja ruumiita oli vähän joka haaralla . . . Ruumisarkunkin oli Anton luvannut antaa ja ihan ilmaiseksi. Hänen lähes satavuotiaana kuollut isänsä oli nimittäin tehnyt niitä taloon varastoon vanhoilla päivillään. Kumman

halun oli ukko silloin saanut; kun hänellä ei ollut maailmassa enää muutakaan tehtävää, niin hän alkoi joutessaan tehdä ruumiskirstuja. Paitsi itseään varten hän teki niitä vielä varastoonkin kymmenkunta kappaletta. Äijän kuoltua Anton niitä sitten tarvittaessa myyskenteli vähin erin. Yksi arkku oli vielä jäljellä, ja se nyt otettiin alas vajan orsien päältä. Sillä välin oli taloon tullut myös ruumiinpesijä, Mölkkärin Fiinu, vanha akka, jolla oli terävät, tuikahtelevat silmät kuin noidalla. Tottunein käsin hän pesi Timon äidin hiukset ja paljastetun ruumiin puhtaiksi verestä. Puki hänet sitten kuolinpaitaan, jonka jälkeen hänet pantiin arkkuun. Joi-takin kylän akkoja oli tätä toimitusta seuraamassa. Siinä kammion ovella he kyykkivät niinkuin Manalan valtakunnan nahkapukuiset edustajat, yrittäen vedet silmissä vähän veisatakin Jordanin virrasta, Uudesta Jerusalemissa ja muusta, mutta ei siitä juuri mitään tullut. Ja pian he äänettöminä vaipuivatkin kuoleman outoon surunautintoon.

Nyt oli syöty ja juotu, ja matkalaiset olivat valmiina lähtemään jälleen maantielle. Mutta silloin Järvelän Anton työnsi puolihumalassa mustat, nelipyöräiset vaunut esille vajasta ja sanoi lähde-tävän näillä. Ruumisarkkukin sopisi niihin paremmin kuin tavallisille kirkkorattaille, väitti ukko, ja mitä klossirattaisiin tulee, niin niillä nyt ei kumminkaan mentäisi. Johan niillä istuessa tulisi takapuolikin rakoille pitkällä matkalla! Vaunuja ei kuitenkaan ollut käytetty moniin Herran vuosiin ja emäntä vastusti

nytkin niiden esilleottoa, sanoen sitä pelkäksi pilanteoksi. Mutta Anton oli horjumaton. Eno-Viljamin avustamana hän alkoi rasvata vaunujen pyöriä, jotka kitisivät ja kirkuivat kuivuuttaan. Oli siinä murinaa ja ähkinää, kun ukko vaunujen alla selälään maaten rasvaili linjaaneita. Vihdoin oli kaikki kunnossa, hevonen pantu aisoihin ja ruumis kannettu vaunuihin, mustan kuomun alle. Pestyään kätensä Järvelän Anton veti itsekin ylleen mustan takin ja sen päälle vielä vihertävän, haalistuneen palttoon. Ja niin oltiin valmiita lähtöön.

— Kaikki on haroshii, sanoi Anton, heilauttaen kättään hyvästiksi pihassa seisoville, Seliinalle ja muille akoille.

Mutta silloin Seliina astui itkeä niiskuttaen lähtöä tekevien vaunujen luokse ja asetti Timon äidin arkulle kimpun kukkia. Timolle itselleen hän antoi suuren rinkelin ja pussillisen vastaleivottuja vehnäpullia. Tämä pieni, odottamaton tapaus järkytti Timon koeteltua mieltä äkillisellä voimalla; se kasvoi hänen ajatuksissaan äärettömiin, ja hän purskahti kuumaan itkuun. Hän itki yhä vielä, kun vaunut lähtivät liikkeelle.

Järvelän Anton vilkuili ympärilleen humalaisen tarkkaavaisuudella ajaessaan vaunut ulos pihasta maantielle. Ukko oli tosiaan hieman tönässä, mutta hän yritti peittää sitä jonkinlaisen hätäisen arvokkuuden vaippaan, joka ei ollut sen lujempaa tekoa kuin että sen saattoi koska vain parhaaksi näki taas karistaa hartioiltaan. Hevonen, joka veti heidän

vaunujaan pitkin maantietä, oli väriltään ruskea eikä valkoinen, niinkuin oli se hevonen, minkä eno-Viljami oli löytänyt punaisten jäljiltä tiepuolesta. Tämän hevosen häntä oli lisäksi äkäisessä solmussa. Sitä oli pidetty piilossa eräässä jokirantaladossa, joten se ei joutunut punaisiin kuormastoihin, niinkuin Valkko ja kaksi muuta hevosta olivat joutuneet entisestä herrasmoisiosta.

Mustat kuomuvaunut vierivät jo kaukana maantiellä . . . nuo vanhat, huojuvat vaunut, jotka olivat kuin kajastus menneiltä päiviltä, hajoava, tielle sortuva, neljän pyörän päällä kulkeva kuvatus, vihreän homeen peittämällä kuomulla varustettu . . . Ja ne kolme elävää ihmistä, jotka istuivat vaunujen sisäpuolella, olivatko ne sen parempia? No, ehkäpä sentään hiukan. Kuskipukilla istui kaksi miestä, toinen vanha ukko, jonka yllä oli haalistunut palttoo ja kaulassa kirjava huivi, toinen taas voimakas, jollakin tavoin kuitenkin hieman rappeutunut maailmankiertäjä, musta, leveälierinen hattu päässä. Peräistuimella kyyristeli ypöyksin pieni, keltahiuksinen poika, joka oli nukkunut itkuunsa suuri rinkeliki kädessä. Ja natisevien vaunujen pohjalla lojui ruumisarkku, jossa oli pojan äiti. Mutta he ikäänkuin kuljettivat siinä muutakin . . . muistoja haetaan . . . ihania ja karvaita muistoja he kuljettivat mukanaan. Ja päivä lähenei jo iltaa. Aurinko teki laskuaan ruskon hulmutessa lännen reunalla, hui-

maavan kaukana. Sen villissä paisteessa he nyt ajoivat, ja tuosta ikuisesta roviosta heittyi etäinen kajastus heidänkin kasvoilleen. Mutta maantiellä, heidän takanaan, häilyivät aaveellisesti yhä pitenevät iltavarjot . . .

He eivät pääsisi ennen aamua perille.

Ja oliko heillä sitten mitään kiirettä, eikö päivä ollut huomennakin? Miksi ihminen säikähtää iltavarjoja, olivatpa ne kuinka pitkiä ja venyneitä tahansa? Eivätkö ne ennakoi yötä, johon ihminen ja luonto sulautuvat ja joka kerran on kaiken loppu? Tarvitseeko sitä pelätä? Ei suinkaan. Eno-Viljami nojautui väsyneesti taaksepäin, ja hänen valvoneet silmänsä räpyttelivät iltaruskon liekeistä huikaistuneina. Tässä hän nyt kulkee eläimen hiljalleen viemänä aivan kuin elämänsä alkulähdettä kohti. Kun hän monien raskaitten vuosien jälkeen sen tekee, hänellä on kuollut mukanaan, vieraan naisen ruumis, tielle sortuneen. Onko hänellä muuta? Ei paljoa. Suunnilleen yhtä paljaana hän tulee maailman kohdusta kuin äitinsäkin kohdusta. Ja kaikki on loppujen lopuksi samantekevää.

Etäisiä muistikuvia uiskenteli eno-Viljamin tajunnan pohjalla, avaria muistoja, jotka hipoivat maailman eri laitoja. Ne loitontuivat, peittyivät hetkeksi kuin usvaan, palasivat takaisin — ja mitä hänellä oli jäljellä? Kasa muistoja, kuin kourallinen maantien santaa, joka karheana ja rakeisena kiilsi ja välkehti auringossa . . .

Ukko hänen vieressään puhui jotain partaansa.

Sitten hän veti nahkapeitteen alta kontin, jonka hän oli salaa sinne asettanut. Kontista hän nosti esille viinapullon.

— Eiköhän tässä vähän otettaisi . . . poikakin näyttää nukkuvan, sanoi hän ja katsoi pienillä silmillään eno-Viljamia, joka jälleen oli vaipunut muistoihinsa. Niin, miksei, ajatteli eno-Viljami, piippu ja viina — siinä miehen lohtu. Mutta mikä naisen? No, hän etsiköön lohtuaan itkun autuudesta . . . Ja vanhojen vaunujen keinahdellessa kuoppaisella tiellä he vaihtoivat pulloa kädestä toiseen, kunnes Järvelän Anton pisti tyhjän pullon takaisin kontin pimeyteen.

Vastaantulijoita oli perin vähän; maantie oli kumman tyhjä punaisten pakolaiskuormien mentyä. Maa oli tasaista, tasaista kuin pöytä. Peltoja loppumattomiin. Maata ja taivasta . . . Kyliä. Kaivonvinttien narinaa. Etäistä laulua. Siipien havinaa avaruudessa. Lintuja, lintuja . . . Yö tulee ja sulkee kaiken helmaansa, kuin hämärään noitapiiriin. Kuuluu suhinaa, kaukaista kolketta, tuntemattomia ääniä, joista ei mitään tiedä. Puut nousevat tummina maasta, huojutellen latvojaan taivaan vapaudessa. Syttyvät tähdet, himmeinä, keväisinä. Kaikki vaikenee . . .

— Tuikkaanpa tulen noihin lyhtyihin, on mukavampi niin, sanoi Järvelän Anton ja sytytti vaunujensa varsilyhdyt, joihin hän oli kotona varannut kynttilät. Hauras valo alkoi keltaisena häilähdellä heidän edellään maantien mustassa pinnassa. Ja he

istuivat kuskipukilla, keinahtelivat puoleen ja toiseen kuomuvaunujen heilahdusten mukaan, kuljettivat muistojaan hautaan . . .

— Ja minä avaan arkunkannen, sanoi eno-Viljami, avaan kannen, jotta vainajakin näkee tähdet . . .

Arkunkansi ei ollut vielä naulattu kiinni. Timon äiti tuli näkyviin valkeassa puvussaan, joka hohti kummasti silmiin etäisessä tähtivalossa. Hänen kasvonsa erottuivat liikkumattomina syvästä hämärästä ja täynnä paistavaa rauhaa. Eno-Viljami tuijotti niihin kuin lumottuna. Hän oli nähnyt paljon kuolleita, verisiä, ruhjoutuneita ruumiita . . . sodassa . . . Mutta koskaan ei kuolema ollut häneen vaikuttanut niinkuin nyt, näin riipaisevasti, merkillisesti. Ehkä sentään kerran aikaisemminkin, muisteli hän. Eräs työläistoveri Bakussa, naftahöyryjen keskellä . . . Tuleen syttynyt petroleumlähde . . . savupatsas, joka ulottuu taivaaseen . . . Kaameassa maailmanlopun kajastuksessa tuo palanut ruumis, ystävä Bakun ajoilta . . . Eno-Viljami katsoi katsomistaan kuolleen naisen kasvoja.

Siihen heräsi Timokin.

— Äiti, sanoi hän hymyillen ja osoitti sormellaan vainajaa, äiti on tullut hakemaan minua.

Mutta sitten hän kirkaisi, muisti yht'äkkiä kaiken, ja hänen pieni ruumiinsa alkoi kummallisesti nytkähdellä päästä jalkoihin. Eno-Viljami sulki kiireesti arkunkannen. He olivat pitkän aikaa ihan hiiskahtamatta, aivan kuin jotain peläten. Kukaan

ei puhunut mitään. Taivaskin tähtineen oli laskeutunut niinkuin alemmaksi. Kuului vain vaununpyörien ratinaa maantien sannassa ja hevosen kavioiden synnyttämää ääntä, terävää kopsetta. Öinen maantie ikäänkuin lainehti heidän allaan loputtoman virran tavoin, se kumisi hiljaisessa, salaperäisessä yössä, vei maanalaista sanomaansa heidän tulostaan, kannatteli kuollutta äitiä, joka oli tullut hakemaan poikaansa, kannatteli kasvonsa peittävää, hytisevää poikaa, kannatteli heitä kaikkia . . . Kuinka kummallista elämä onkaan! ajatteli eno-Viljami vihdoin. Me ajattelempa siitä kaikenlaista ihmeellistä, värikkästä. Se on kuin sateenkaari pilvissä, täynnä värejä, häilyvää valoa, onnenhaavetta — kuka kaipaa ja odottaa mitäkin. Mutta usein se on myös ruumisarkku rattailla . . .

Järvelän Anton nosti palttoonkauluksensa pysyyn ja hoputti hevostaan. Äkkiä hän oli näkevinään jotain valoa edessäpäin, kuin liekkien leiskuntaa.

— Pettävätkö silmäni, sanoi ukko, vai näetkö sinä, Seveerus, tuolla maantien laidassa jotain valoa?

— Se tulee nuotiosta, vastasi eno-Viljami. — Varmaankin siellä on mustalaisia yötä viettämässä taivasalla.

Niin olikin asian laita. Mustalaisia siellä todella oli, he istuivat kedolla kahden nuotion ääressä, keskustellen, laulaa rallittaen ja torkkuen. Kolme

hevoskuormallista heitä lienee siinä kaikkiaan ollut. Hevoset seisoivat puihin kiinnitettyinä vähän syrjämpänä, syöden rouskuttaen heiniä. Mustien kuomuvaunujen lähestyessä mustalaiset havahtuivat ja jäivät ihmetellen katsomaan niiden tuloa. Lopulta joku miehistä tunsi Järvelän Antonin, koskapa hän nousi ja tuli maantielle. Muut jäivät odottavina istumaan. Nuotioiden liekit valaisivat rauhattomasti mustalaisnaisten kirjavia, olkapäiden ympärille kiedottuja saaleja, saaden ne salaperäisesti hohtamaan. Timokin unohti hetkeksi surunsa ja jäi yli äitinsä arkun katsomaan tuota öistä, kirjavaa näkyä.

— Järvelähän siinä tulee, huudahti maantielle noussut mustalainen, jonka Järvelän ukko taas puolestaan tunsi Larin Kalleksi.

— Minne nyt olette menossa yösydännä ja vielä tällaisilla maailmanlopun vehkeillä? ihmetteli Larin Kalle.

— Sanotko sä mun vaunujani maailmanlopun vehkeiksi, murisi Järvelän Anton. — Kaupungin puoleen muuten menemme.

Silloin Larin Kalle alkoi siinä hevoseen nojaten valitella, ettei sodan vuoksi ole voitu edes markkinoita pitää, yhtään kunnon hevossauppaa ei ollut syntynyt pitkään aikaan. Niinpä hän sitten kysyikin Järvelän Antonilta, eikö tämä vaihtaisi hevosta, mutta siihen vastasi ukko:

— Se on sillä lailla, että kun kuljetetaan ruumista, niin ei hierota hevossauppaa. Enkä vaihtaisi muutenkaan.

Taikauskoinen Larin Kalle säikähti ja väistyi loitommalle vaununlyhtyjen valopiiristä.

— Onko vaunuissa sitten ruumis? kysyi hän hampaat kalisten.

— On kuin onkin, vastasi Järvelän Anton.

— Sotako tappoi? kysyi Larin Kalle vielä.

— Tavallaan, tavallaan, myönteli ukko ja samalla hoputteli jo hevostaan.

Mustat kuomuvaunut lähtivät huojuen ja kolisten liikkeelle. Larin Kalle ja muuan maantielle kähminyt akka, Tuikan Viija, nuuskivat ja haistelivat velhomaisesti tuuleen. Ei mitään sijaa ollut epäilykselle; selvä kuolleen haju, kalman tuoksu tuntui sieraimissa . . . Kohta syntyi kova metakka. Nuotiot sammutettiin, hevoset asetettiin rattaitten eteen ja kuhnailevia ämmiä kiroiltiin. Kuitenkin olivat kaikki pian maantiellä ja rattaila. Kun haetaan vietävä vainaja oli kotvaksi pysähtynyt yönviettopaikan kohdalle, ei sinne voinut enää jäädä. Kuolemaa se semmoinen tiesi ja muutakin pahaa. Ja öinen maantie nieli metelöivän matkueen avaran, tähtiä tuikkivan taivaan alla.

— Joo, pois ne lähtivät ajamaan, puheli Järvelän Anton siinä kuskipukilla eno-Viljamille, kun hevonen jossakin maantien kohdassa pysähtyi uudelleen, nostaen samalla häntänsä ylös ja levittäen takajalkansa. — Ne pelkäävät kuolleita kuin surmaa . . . semmoisia ne ovat mustalaiset. Kyllä minä tiedän. Näkyi siellä muuten toisten joukossa valkean ääressä istua mäsöttäneen se Tuikan Viijakin. Eksyin ker-

ran mustalaisten luokse Huiskan tölliin jokivarrelle. Pörräsin siellä puoleen yöhön öljylampun valossa ja löin kortteja lautaan mustalaisruippain kanssa. Kova meno ja meteli oli tuvassa, huiske ja hälinä. Kesken kaiken ennusti tuo samainen suurimahainen Tuikan Viija, että minusta tulee muka kerran Kiinan keisari... Juu, keisari, se olisi jotain se. Mutta ämmäkin oli aikamoisessa hönössä eikä tiennyt, mitä hän siinä leksotteli.

Hevonen oli taas liikkeellä, ja Järvelän Anton kertoi murahdellen vielä jotain Tuikan Viijasta, tuosta poskiruusuudesta akasta, joka näki unia keisareista ja kultaisista portinpielistä... Mutta Timo oli painanut silmänsä umpeen. Hän ei kuitenkaan nukkunut. Kummallisia mielikuvia syntyi ja kuoli hänen tajunnassaan; niissä oli noitua, leimuavia rovioita, taikasauvojen kolketta ja noitalamppujen ihmeellistä tuiketta... Hänen äsken näkemänsä mustalaiset, jotka viettivät yötään taivasalla, olivat loihtineet hänessä esille kokonaisen mielikuvien virran. Mutta sitten hän taas muisti arkussa makaavan äitinsä, ja kaikki sammui hänen mielessään. Hän oli yht'äkkiä niinkuin puupökökelö, joka oli asetettu vaunujen takaistuimelle, pieni, liikkumaton kasa lihaa, luita ja vaateriepuja mustan kuomun varjossa... Äidin kuolema oli aivan kuin riistänyt hänet paljaaksi, tehnyt hänestä tyhjän...

He olivat syöttäneet ja juottaneet hevostaan eräällä maantien varrella olevalla kaivolla ja jatka-
neet sitten jälleen matkaansa. Nyt aamu jo valkeni.

Vanha, muuttumaton maa paljastui heille taas aamun helakassa valossa. Tasamaata kilometrikaupalla, peltoja, kyliä — kaikki eno-Viljamille yhä tutummaksi tulleita. Joki, joka taannoin oli etäännytynyt maantiestä, tuli myös näkyviin. Siniharmaana tuon joen näky tulvahti matkalaisten silmiin; vapaana ja avarana se lainehti. Oli kevät, ja kalaurtoa ei enää muistellut kukaan muu kuin Timo, jonka äiti oli jäänyt hurjasti laukkaavien hevosten jalkoihin . . . Mutta virran raikkaassa syvyydessä uiskentelivat nuoret, terveet kalat onnellisina ja suomukset hopeisina välkähdellen. Vedenpinta oli kuin täynnä liikkuvia tähtiä tai niinkuin jonkin unikaupungin himmeästi hohtavia valoja . . .

Oli mennyt muutama päivä, ja näinä päivinä oli tapahtunut paljon. Eno-Viljami ja Timo olivat asuneet eräässä vanhassa matkustajakodissa, jonka ikkunoista näkyi joelle, näkyi myös silta ja vastapäisellä rannalla oleva pellavatehdas. Hinaajien vetämiä lotjia ja proomuja näki jo joka päivä matkavan joella. Timon äiti oli haudattu ja nahkuri Grönqvistin talossa olleet huonekalut myyty. Ne osti muuan jokivarren suutari, tosin hyvin halvasta hinnasta. Näin Timo sai hiukan perintöä. Oli tullut tieto, että Saariston Linta, joka oli lähtenyt seudulta Timon isän kanssa samoilla rattailla punaisessa pakolaiskaravaanissa, oli tavattu kuolleena maantiellä lähellä Hämeenlinnaa, japanilaisen jalkaväen-

kiväärin irtonainen pistin syvälle rintaan upotettuna . . . Joku oli hänet siinä tuntenut. Kuolema oli hänen kohdaltaan ollut alaston ja julma juttu, johon ei ollut enää mitään lisättävää. Mutta Timon isää ei enää tavattu, ei kuolleena eikä elävänä. Tokko hän sentään oli päässyt Venäjälle, mutta ei tiedetty, minne muuallekaan hän olisi kadonnut. Poissa hän vain oli ja pysyi. Kenties hän oli uponnut siihen tuhansien ruumiitten mereen, joka jähmeänä ja raakana lainehti vankileirien vaiheilla . . . Oli miten oli, orpona Timoa oli nyt joka tapauksessa pidettävä.

Tämä seikka saattoi eno-Viljamin miettimään. Ottaessaan Timon mukaansa hän oli kuin samalla ottanut tämän vastuulleen. Hänen oli kerran jollakin tavoin tehtävä tili tästä pienestä elämästä, joka oli hänen haltuunsa uskoutunut; hän ei voinut jättää sitä ajelehtimaan oman onnensa nojaan. Sen jälkeen, kun Järvelän Anton oli lähtenyt pois, eno-Viljami oli paljon yksin. Hän enimmäkseen kierteli vanhoilla paikoilla, joista tulvi häntä vastaan kaikenlaisia muistoja. Vileenin taloa ei enää ollut. Sen paikalla oli nyt jokin muu rakennus. Vaunuvajakin oli poissa . . .

Kaikki oli muuttunut. Väkeä oli paljon kaupungissa, miehiä, kivääreillä varustettuja, valkonauhaisia. Sota oli kyllä jo lopussa. Rauhaa etsiessään eno-Viljami kuljeskeli rannoilla, vanhojen puiden alla, ja makaili keväisillä töyräillä. Kerran tällaisella kävelyretkellään hän kohtasi odottamatta erään

miehen, jota hän ei heti tuntenut, mutta jonka hän varmasti tiesi joskus tavanneensa. Eno-Viljami muisteli ja muisteli, ja vihdoin se hänelle valkeni. Hampurissa, siellä hän oli kohdannut tämän mustapukuisen miehen ja se oli tapahtunut eräässä merimieskapakassa. Siellä oli sinä iltana ollut jonkinlaista tappelun nujakkaa, jossa häntäkin oli lyöty hiukan puukolla. Silloin oli kapakkaan tullut merimiespappi, pastori Kalmelus, ja hän oli rauhoitellut miehiä. Tappelu olikin loppunut siihen paikkaan. Juuri tämä mies oli hänet hoitanut jälleen lähtökuntoon, ja hänet eno-Viljami nyt monen vuoden jälkeen kohtasi näillä yksinäisillä kävelyretkillään.

Sen illan he viettivät yhdessä, merimiespappi ja maailmankiertäjä. Eno-Viljami oli ilmestynyt pastori Kalmeluksen eteen niinkuin maan alta nousseena, hän oli tervehtinyt ja kiittänyt viimeisestä, hymyillen samalla tuota sisäänpäin kääntynyttä hymyä, jonka heränneet muistot usein ihmisessä synnyttävät. Pastori Kalmelus oli katsonut vanhaa maapallonkiertäjää kuin kummitusta, sitten muistin salama oli iskenyt hänen tajuntaansa, ja hän oli ojentanut kätensä. Nyt he istuivat yhdessä ja puhuivat vanhoista muistoista. Monenlaisten vaiheiden lävitse he molemmat olivat kahlanneet. Pastori Kalmelus kertoi, ettei hän ollut enää merimiespappina, vaan sanoi viettävänsä hiljaista yksityiselämää omassa merenrantahuvilassaan. Eno-Viljami puolestaan kertoi Timosta ja hänen kohtalostaan. Entinen merimiespappi kuunteli tarkkaavasti, kysel-

len tämän lisäksi vielä yhtä ja toista ja lopuksi vaipuen mietteisiinsä. Hyvästellessään eno-Viljamia sinä iltana hän lupasi tulla heitä katsomaan seuraavana päivänä.

Hän tulikin tuo mustapukuinen mies, ja Timo kuuli ensi kerran hänen äänensä, lempeän, soinniltaan matalan. Silloin Timo kohottautui ja näki edessään merkilliset kasvot, hyvin kalpeat ja kapeat; alaosa noista kasvoista oli ohuen, kiharan parran peitossa. Niin ihmeellisiä ja hienoja kasvoja Timo ei muistanut milloinkaan ennen nähneensä. He istuivat tällä hetkellä matkustajakodissa, tuossa joen varrella sijaitsevassa talossa, jonka omisti muuan eno-Viljamin etäinen sukulainen. Timon mentyä ostamaan eno-Viljamille tupakkaa, pastori Kalmelus kertoi mielellään ottavansa Timon luokseen merenrantahuvilaan ainakin siksi aikaa, kunnes sotaorpojen huolto saataisiin järjestetyksi. Eno-Viljami oli tästä asian saamasta käänteestä hyvillään. Tuntui kuin kivi olisi vierähtänyt sydämeltä... Hän oli ajanut partansa pois ja oli muutenkin kuin toinen mies. Kohta hän taas olisi lähtevä.

Ennen merimiespapin tuloa eno-Viljami oli puhunut Timolle Tahitista. Ehkä hän olisi lähteväkin juuri Tahitiin, missä aurinko oli suuri ja kuuma, ehkä hän olisi kerran kuoleva siellä luonnon ylenpalttisen runsauden ja loiston keskellä... Kaukaa ikäänkuin lähestyi häntä taas levoton, värikäs elämä, raskaudessaan ihana ja kaunis, joka pauhasi kuin villin kumea soitto hänen ympärillään.

Myöhemmin päivällä he aterioivat yhdessä. Pastori Kalmelus ja eno-Viljami puhuivat keskenään kaiken aikaa Timon jurotellessa yksinään. Päättyneestä sodasta he puhuivat sekä merimiesten huollosta vieraisissa satamissa. Kalmelus kertoi olleensa Lontoossa maailmansodan alkaessa ja sinne hän oli jäänytkin pitkiksi ajoiksi, kunnes hän viimein oli yhdessä vaimonsa kanssa päässyt pujahtamaan Norjaan ja sieltä kotiin.

Näin kului ateria loppuun. Ja tämä oli entisen merimiespappin viimeinen kosketus maailmankiertäjien ja merimiehien kanssa. Tuo merkillinen, rauhaaton maailma, joka oli häntä niin monta vuotta ympäröinyt ja jonka ilmaa hän oli hengittänyt, tuo maailma oli jo häipynyt hänen ulottuviltaan. Hän eli nyt aivan kuin toista elämää.

Timolle oli jo ilmoitettu, että hän olisi lähtevä pastori Kalmeluksen mukana tämän huvilaan. He eivät enää tulisi näkemään toisiaan, eno-Viljami ja Timo. Maailmankiertäjä hymyili hänelle rohkaisevasti, mutta heidän erotessaan Timo kuitenkin itki. Uusi vaihe oli silloin jo alkanut hänen pienessä, kärsivässä elämässään, loimahtanut esiin niinkuin kaukainen valo. Mustapukuinenkin mies hymyili surullista, ohutta hymyä ja kysyi Timolta jotain. Mutta kesti kotvan ennenkuin tämä saattoi puhua mitään.

Kun merimiespappi ja Timo olivat lähteneet, eno-Viljami kierteli vielä rannoilla. Hän näki joki-satamassa, sillan tuolla puolen, kohoavan nosto-

ranan. Mustana se kuvastui taivasta vastaan. Hinaajien ääniä . . . lotjia, proomuja . . . Valkeita lokkeja joen yllä . . . menossa merelle päin . . . Sieltä puhalsi raikas tuuli, ikuinen tuuli . . . Elämä oli taas kuin sateenkaari pilvissä . . . Tahitiin, Tahitiin, Tahitiin . . . Etelänristin alle . . .

KOHTALO MEREN RANNALLA

*Kohtalo hiipii meitä kohti
aina ikäänkuin sukkasillaan.*

Edouard Estaunié.

Ensimmäinen luku.

YKSINÄINEN HUVILA MEREN ÄÄRELLÄ.

Huvilan läheisyyteen pysähtyivät matkarattaat, joista laskeutuivat Kristian ja pieni poika. Emilia painoi kasvonsa kosteaan ikkunanruutuun katsoakseen heidän tuloaan. Hän näki Kristianin kulkevan vanhana ja kumaraisena huvilaa kohti, ja hänen suuri kätensä oli vieraan, pienen olennon kädessä. Tuon pojan kasvot, jotka ikäänkuin uivat hänen lähelleen läpi kevään hohtavan ilman suunnattoman avuttomina, kasvoivat ja laajenivat hänen silmissään joka hetki. Niissä oli jotain syvällisen hämärää, melkein kohtalokasta. Hän katsoi niihin odottaen ja ihmetellen. Kohtaloako Kristian nyt toi hänen luokseen lapsen hahmossa . . . ?

Se oli oikeastaan monessakin suhteessa käänteentekevä päivä, jolloin entinen merimiespappi Kristian Kalmelus oli eno-Viljamin opastamana löytänyt Timon. Tuoda tämä vähäinen, omituinen, ehkä turmeltunutkin olento yksinäiseen merenrantahuvi-

laan — se oli aluksi ollut vain pelkkä ajatus, joka oli häivähtänyt hänen tajuntansa halki. Mutta sitten se oli kiteytynyt päätökseksi, jopa hän oli tuntenut jonkinlaista sielullista vapautumistakin tarttuessaan tuon pienen, kodittoman ihmisen käteen siellä jokirannan vanhassa matkustajakodissa. Ja niin he olivat kulkeutuneet yhdessä meren äärelle, hiljaiseen huvilaan. Mutta talon kosteana kajastavan ikkunan takaa katsoi heidän tuloaan Kristianin vaimo, oudoksuen ja miltei säikähtyneenä hän katsoi.

Tuosta keväisestä iltapäivän hetkestä oli nyt kulunut toista vuotta, mutta rouva Kalmelus muisti sen vielä hyvin selvästi. Kristian kuoli pian sen jälkeen, mutta se kummallinen, hiljainen olento, jonka hän silloin oli tuonut mukanaan, jäi huvilaan. Itsellään heillä ei lapsia ollut. Kristian oli tuonut kotiinsa tuon orvoksi jääneen pojan niinkuin tällä teollaan lyhentääkseen jotain velkaa, mikä hänelle oli raskaitten vuosien aikana karttunut maksettavaksi. Timo palautti usein Kristianin mieleen erään toisen lapsen, jonka hän merimiespappina ollessaan oli kerran ohimennen nähnyt Lontoossa East Endin puolella. Tämän lapsen kasvot, jotka olivat yht'äkkiä ilmestyneet hänen eteensä itä-Lontoon sumusta, olivat merkillisesti havahduttaneet hänet. Nuo lapsen kasvot olivat olleet niinkuin vanhuksen kasvot, joihin nälkä ja kurjuus olivat syöpyneet kuin myrkyllinen kaasu. Poika oli liukunut Kristianin ohitse

ikäänkuin varjo, ikäänkuin painajaisunen kiduttava näky, eikä hän ollut mitään saanut tehdyksi tuon raukan hyväksi. Hän oli kadonnut sumuun arvoituksellisine kärsimyskasvoineen, kadonnut jättiläiskaupungin sumumereen niinkuin elävä, liikkuva vahakuva... Mutta tavatessaan Timon, joka oli kuin tuon East Endin lapsen velipuoli maanosan toisella laidalla, Kristianin oli vallannut selittämätön liikutus ja hän oli ajatellut, että Jumala oli nyt antanut hänelle tilaisuuden ojentaa ihokkaansa... Ja hän oli sen myös tehnyt.

Mutta toisaalta Kristiania kuitenkin usein vaivasi ajatus, että tämän teon merkitys tulisi olemaan lähinnä vain vertauskuvallista laatua. Sillä mitä merkitsee yhden sairaan, kitukasvuisen olennon pelastaminen silloin, kun tuhansia ja taas tuhansia ihmisiä kärsii ja tuhoutuu maapallon eri puolilla kaikkien rotujen keskuudessa. Se pieni olento, joka kerran oli tullut häntä vastaan sumussa East Endin puolella, oli ollut vain yksi lukemattomista muista. Ja sitä paitsi: eikö hänen syvästi raamatullisessa mielikuvassaan ihokkaasta, jonka hän muka antoi sille, jolla sitä ei ollut, eikö tuossa kaikessa ollut jotain asenteellista, jotain erikoisuuden tavoittelua tai parhaassa tapauksessa jonkinlaista maan tasalle laskeutunutta kristillistä vertauskuvallisuutta...? Poisannettu ihokas — syvemmissä mielessä se juuri onkin Kristuksen opin toteuttamista maan päällä. Mutta valitettavasti tuo siunattu ajatus ei kuitenkaan ole näyttänyt kristillistä maailmaa laajemmalti

vavahduttaneen, sillä jos näin todella olisi tapahtunut, ei köyhyys olisi nyt niin suuri eikä tyytymättömyys niin äänekäs, tuskallinen, syvän kumea ja kuohuva kuin tänä aikana oli laita maailmassa. Antaa sille, jolla ei mitään ole, vähentää köyhyyttä ja yhteiskunnallisia vastakohtaisuuksia, mataloittaa rikkauden suuria kerrostumia, jotka kohoavat kuin vuoret inhimillisen köyhyyden mittaamattomasta tasangosta — eikö tämä ole inhimillisyyden vaatimusten mukaista? — Mutta oli tuon asian laita siten kuinka tahansa, jotainhan ihmisen on pakko tehdä omantuntonsa rauhoittamiseksi, ajatteli Kristian aina lopuksi hiukan ivallisesti. Niinpä hänkin oli vihdoin ojentanut ihokkaansa sille, jonka tiesi sitä tarvitsevan . . .

Siitä vähäisestä olennoista, jonka Kristian oli tuonut huvilaan, hän itseasiassa suuresti piti, rakastikin häntä, ei oman henkisen sovituksensa vuoksi, vaan sen vuoksi, että tämä oli yksi niistä pienimmistä, joiden lopulta on taivaan valtakunta . . . Hän ajatteli nimenomaan näin, jopa hän tunsikin jonkinlaista usvaista iloakin antaessaan kätensä joskus viivytellen kulkea Timon kasvojen yli. Ja seuratesaan tuon poikkeuksellisen lapsen hiljaista oloa puutarhassa, suhisevien puiden alla, humautti tämän yksinäisen pojan olemuksesta häntä vastaan niin kuin kokonainen pieni, ihmeellinen maailma. Hän iloitsi silloin, että hän oli tullut, vaikkapa vain ohimennenkin, tuota hyljättyä maailmaa kosketta-neeksi. Ja monina opetustunteina, jolloin Kristian

täytti niinkuin jotain pohjatonta kaivoa, kasvoi heidän välilleen vähitellen salainen, henkinen side. Se kuitenkin katkesi sillä hetkellä, jolloin entistä merimiespappia kohtasi äkillinen, kuolemaan päättynyt halvaus.

Mutta sitä ennen Kristian Kalmelus saattoi nähdä ja tuntea tuon hämärän, aran ja kaoottisen sielun avautuvan hänelle. Oli kummallista, kuinka suuresti epäluuloinen Timo luotti Kristianiin. Hän antautui sokeasti tämän valtaan, ja Kristian tuns i edesvastuunsa pojasta yhä vain kasvavan. Timo paljasti hänelle kaiken, elämänsä koko hädän, ja mitä hän jätti kertomatta, sen järkyttynyt Kristian itsestään tajusi. Ja Kristian lähestyi entistä varovaisemmin, kaikki aistimet sisäisesti herkistyneinä, tätä omituista sielunmaailmaa, johon jo varhain oli langennut kärsimyksen syvä valo. Se ei oikeastaan ollut enää mikään lapsen sielu, vaan se oli liian aikaisen kärsimyksen yksinäiseksi tekemä sielu, joka oli särkemäisillään rajansa ja liikkui nyt orpona ja kummallisena sekasortoisten, ihmeellisten aistimusten hämärissä. Kristian tuns i usein tuimaa hämmästyä syventyessään näihin sairaisiin, levottomiin sielunliikkeisiin.

Kerran he jälleen olivat tavalliseen tapaansa puutarhassa, huvilan takana. Ja se päivä oli lauantai. He olivat hyvin lähellä multaa, ruohonhelpeitä, puita ja kukkia. Ilma heidän ympärillään oli ihmeen ohutta ja kirkasta, jollakin tavoin ajatonta, ja hiljainen, tuskin tuntuva tuuli kantoi heidän kuulu-

viinsa kirkonkellojen soittoa useammaltakin suunnalta.

Timo katsoi multaa aivan läheltä, hän painoi sormensakin siihen ja tunsi outoa nautintoa. Multa oli raskasta, mustaa ja viileää, siihen yhtyi heidän ympärillään häilyvän ehtootaivaan sini. Kirkonkellot kumisivat kaiken aikaa värähtelevänä avaruusjylynä. Kaupunkiin johtavalta tieltä ei kuulunut tällä hetkellä ajopelien losketta. Merikin oli vaitelias. Elämä oli kuin seisahduksissa. Ilma kokonaan sinistä. Koko puutarhan elämä tuhansine eri muotoineen ja vivahduksineen lähestyi heitä kuunvalo-hauraana, he saivat upota siihen niinkuin tuoksuvaan virtaan. Taivaanruusut, unikat, leukoijat, leijonankidat ja asterit — kaikki nämä tuoksuivat suloisesti heidän läheisyydessään, ja niiden katseet avasivat eteen pienet pohjattomuudet... Muutamia perhosia, erivärisiä, lensi sinne tänne. Kristianin mukanaan puutarhaan tuoma kirja oli avoinna maassa.

Jonakin tällaisena hetkenä vanha merimiespappi sitten yht'äkkiä tavoitti puutarhan hennon ruohon lävitse Timon laihan käden ja vaipui samalla merkilliseen liikkumattomuuteen. Timo katsoi häneen säikähtyneenä ja viimein huusi kipeästi, äänekkäästi. Lopulta tuli huvilan puutarhaan rouva Kalmelus, joka kerran eräänä raikkaana iltapäivän hetkenä oli kosteana kiiltävän ikkunan takaa katseellaan seurannut Kristianin ja pienen tuntemattoman tuloa.

Kristianin kasvoilla näkyivät jo selvästi halvauk-

sen jäljet. Hän koetti puhua, mutta sanat eivät enää kirvonneet kuuluville hänen puoliavoimesta suustaan. Levottomia, sammuvia mielikuvia vain ajalehti niinkuin uppoavia veneitä ajatusvirrassa: merimiesasema maailmankaupungin liepeillä; risteileviä, etäisiä valoja; maanalaisen junan tummaa kulkua... Emilia yrittää hymyillä hänelle urhoolisesti jylisevän vaunun kuollessa, järkyttävässä hämärässä... Pieni, köyhä olento sumussa East Endin puolella... Hautaus merellä... Pauhaava virranuoma, harmaata, hitaasti lainehtivaa tulvavettä, sateenkaaren liekkejä... Ne kohoavat, täyttävät taivaan, salaperäisen avaruuden... rajasta rajaan... Hän tunsi itsensä pieneksi ja köyhäksi kaiken tämän rinnalla.

Silmillään Kristian vielä jaksoi totisesti hymyillä vuoroin Timolle, vuoroin hänen ylitseen kumartuneelle vaimolleen, joka oudosti hätkähti tämän hymyilevän, rohkean ja kirkkaan katseen edessä. Emilia tajusi sillä hetkellä sen sanattoman pyynnön, mikä tuohon mykkään jäähyväiskatseeseen sisältyi. — Pidä huolta pojasta minun lähdettyäni, näytti se sanovan. Mutta hän katsoi jonnekin sivuun...

Näin tuli myöhemminkin olemaan, sen jälkeen, kun Kristian oli jo viety hautausmaalle. Aina kun Emilia näki holhokkinsa, hänen silmänsä katsoivat jonnekin pois. Jo silloin, kun tämä keskenkasvui-

nen poika oli ilmestynyt huvilaan, hän oli tuntenut tätä kohtaan epämääräistä vihaa, eikä Kristian ollut saanut hänestä tuota tunnetta juurrutetuksi irti. Mutta samalla hän jollakin oudolla tavalla pelkäsi ja kaihtoi tätä lasta, niinkuin hän olisi nähnyt siinä keinuvan oman tulevan kohtalonsa siemenen. Tämä seikka pikemminkin suurensi kuin vähensi hänen vastenmielisyyttään Timoa kohtaan. Mutta Kristian oli kiihkeästi halunnut pitää pojan luonaan huvilassa, ja ainoastaan se oli estänyt häntä työntämästä lasta pois. Sitä paitsi Emilia oli tietoisesti myös tahtonut tehdä Kristianin mieliksi antamalla Timon olla. Hänen miehensä kun oli viimeisinä elinvuosinaan ollut jollakin tavoin murtunut ja irti kaikesta, omien ajatustensa maailmassa elävä. Mutta siitä, että Timo otettaisiin jonkinlaiseksi kasvatiksi, ei heidän välillään koskaan ollut puhetta. He olivat välttäneet kaikkea keskustelua tästä seikasta, joka vain olisi synnyttänyt erimielisyyttä. Niin oli asia saanut jäädä. Kuitenkin Kristian oli sitä kaiken aikaa salaisesti toivonut.

Timo oli jo siinä iässä, että hän saattoi huvilassa tehdä pieniä palveluksia: pilkkoa puita, kantaa kivistä vettä ja kitkeä rikkaruohoja puutarhassa kukkien ja puiden juurilta. Siellä hän usein viettikin pitkät päivän hetket, valjut kasvot hymyssä ja pääpainuksissa, ypyöksin hän oli kuolleen merimiespappin puutarhassa, humisevien puiden alla. Puutarha oli rikas ja merkillinen; se oli monta vuotta ollut Kristianin ahkeran työn alaisena. Kukkalajien

tuoksuva, rehevä runsaus huikaisi siellä silmiä, ja monenlaisten hedelmäpuiden oksakaarteet muodostivat suloisen viileitä holvистоja. Ja puiden juurilta säihkyivät kutsuvina unikoiden katseet, hehkuvat ja väreissään loistavat. Se oli yksinäisen Timon valtakunta . . .

Kuningas hän tunsu näinä hetkinä olevansa, satujen kruunupäinen kuningas, joka hallitsi suurta maata seitsemän meren takana. Suurta ja ihmeellistä, kukkivaa valtakuntaa, jonka rannoilla huokui seitsemän sinisen meren kirpeä, suolainen riemu ja ikävä . . . Hänen pieni olemuksensa usein hukkuu kukkien tuoksuvaan mereen, kunnes se jälleen jossakin päivän kohdassa nousi näkyviin niinkuin jonkin salaisen pontimen kohottamana. Ensin ilmestyi pää, sitten kapeat, laihat hartiat ja niin vähitellen koko ruumis honteloiden jalkojen kannattelemana.

Kaikki alkoi tämän jälkeen vierä ä omaa, tuntematonta rataansa vanhassa huvilassa lähellä kaupunkia ja merta. Se oli kuin maanalaisen junan onttoa, jylisevää kulkua. Kristian oli kuollut, ja rouva Kalmelus ja Timo ynnä lisäksi puolikuuro naispalvelija elivät nyt kolmisin merenrantahuvilassa, olivat eläneet näin jo toista vuotta. He muodostivat kuin väkivaltaisesti yhteen kytkeytyneen ihmiskolmikon.

Toinen luku.

MUSTA UNI.

Meri oli ihmeellinen, ääretön, avaruuteen yhtyvä meri. Se oli kauneudessaan alakuloinen, syvyydessään mittaamaton, levoton, alati liikehtivä erämaa. Etäältä se oli autio, mutta rannoilla huojuivat kahisten kaislat, joiden juurilta katsoivat outojen levien kukkasilmät. Täälläkin Timo vietti joskus aikaansa etsien rannalta hohtavia, merilintujen tuomia raakunkuoria. Mutta toisinaan hän heittäytyi selälleen rannalle ja katsoi vihreitten kaislojen ylitse jonnekin pois... Suloista oli yksinäisyys suuren meren äärellä.

Väljä, heinää kasvava rantalakeus saattoi Timon väliin kummalliseen kiihkoon. Irrallisia muistikuvia varhaislapsuuden ajalta palautui silloin hänen tajuntaansa. Heinä häilyy kuutamossa, ruosteinen heinä... Äiti nauraa hänen kasvojansa päin hiljaa ja pehmeästi... Joki lainehtii, verkkaan lainehtii kaikuvassa yössä ja uittaa kosteassa helmassaan

kuun hymyilevää poikaa, tuudittaen sitä kuin äiti lastaan . . .

Näillä ajatuskuvilla ei ollut mitään yhtenäisyyttä, ne työntyivät vain esiin kuin laumastaan eksyneet linnut sumusta ja katosivat jälleen. Timo katsoi sekä mennyttä että tulevaa, koko maailmaa, niin kuin himmeän ikkunan takaa. Hänelle oli merimiespapin kuoleman jälkeen tullut tavaksi oleskella mahdollisimman paljon poissa huoneesta, joko sitten puutarhassa tai kaukana rannoilla. Hetki kasteisen puun alla avarassa aamussa saattoi olla sanomattoman autuas. Ja päivän säteilevän holvin alla rannoilla kahlatessaan hän väliin unohti kaiken, ja hän tunsu lähestyvänsä vapaana hetkien saattoa.

Koko tämä erilaisten tunteiden sarja asui Timossa kuitenkin syvästi itsetiedottomana. Hän ei ollut läheskään selvillä oman henkensä liikkeistä. Mikään muu kuin pelko ei ollut herännyt hänessä tietoiseksi. Kaikki muu oli vielä uinuvaa ja hämää, pelko yksin oli tietoista, omituinen, liikahdamaton, jatkuva säikähdysten tila. Se oli ympäröinyt nimettömänä häntä jo varhaislapsuuden ajattomina vuosina. Äiti, eno-Viljami ja lyhyt päivien jakso merimiespapin lähellä huvilatalossa olivat Timon elämässä vain olleet niinkuin häikäisevät välähdykset mustassa unessa, kuin kolme valoisaa kohtaa tummassa kankaassa . . .

Mutta nyt Timo oli jäänyt jälleen yksin, ja arkana kuin orpo lintu hän aina ehtoolla hiipi merenranta-huvilan ulko-ovesta sisälle eteiseen ja sieltä Kris-

tianin vanhaan huoneeseen, missä tomuiset kirjat olivat hyllyillään. Täällä he olivat monasti vierekkäin istuneet Kristianin opettaessa Timoa. Ennen-tuntematon lämpö oli näinä hiljaisina tunteina virrannut hänen pojanolemukseensa. Mutta nyt jokin vaisto, jokin alitajuinen tunto sanoi Timolle, että hän oli siellä liikaa. Tämä seikka lisäsi yhä hänen arkuuttaan, vahvensi sitä outoa säikähdyksen tilaa, jonka kahleissa hän eli. Mielellään hänen nähtäisiin lähtevän. Jokainen katse, jokainen kärsimätön kädenliike käski häntä pois. Vain multa ja kukkien liekit kutsuivat kuumasti puoleensa. Muu kaikki ikäänkuin työnsi luotaan, yksin se vanha nainenkin, joka huvilassa asui. Tämä katsoi häneen aina hyvin vieraasti. Timo tunsu aavistuksen tavoin rouva Kalmeluksen vastenmielisyyden häntä kohtaan. Se teki hänet surumieliseksi, araksi ja levottomaksi. Hän ei tiennyt, mitä tehdä. Sisälläkään ei haluttanut olla. Tuntien puistattavaa yksinäisyyttä Timo meni puutarhaan kohdatakseen säkenöivän auringonvalon, jota hulvahti puiden oksien lomitse hänen ja kukkien yli. Se oli hyvä ja turvallinen maailma. Hän vajosi siihen tuntien syvää, miltei kipeää unohdusta.

Timo muisti aina tällaisina hetkinä hyvin läheisesti merimiespapin, jonka vieressä hän oli ennen istunut puutarhan ruohikossa. Kristian oli myös toisinaan keinunut riippumatossa sanomalehteä tai kirjaa lukien. Ja hänen ympärillään oli humissut ja välkehtinyt koko se pieni maailma, jonka hän

raskaitten vuosien kuluessa oli vähitellen muodostanut mieleisekseen.

Mutta rouva Kalmelus oli tavallisesti pysytellyt sisällä huvilassa. Hän oli usein kummastuen ajatellut Kristianin suhdetta kasveihin ja kukkiin; hän ei ollut sitä koskaan oikein ymmärtänyt. Ja yhä vieläkin, Kristianin kuoltua, hän tätä ihmeellistä seikkaa toisinaan ajatteli. Emilialle ei puutarha merkinnyt sitä, mitä se oli merkinnyt Kristianille ja tämän kerran mukanaan tuomalle pojalle, Timolle. Mutta hänkin saattoi tästä huolimatta joskus tuntea hillittyä riemua havaitessaan ulos tullessaan puutarhan kutsuvan loiston. Ja hänen kasvoilleen ilmestyi silloin hymy, joka äkisti herätettynä vaikutti näillä kasvoilla melkein luonnottomalta, aavemaiselta.

Kristian ja Timo olivat kuitenkin vasta täysin joka aistimin tajunneet, mitä merkitsi puutarha. Heidän hiljaiset, kahdenkeskiset hetkensä siellä olivat väliin olleet ihmeen onnellisia. Heistä molemmista oli tuntunut siltä, kuin he silloin olisivat saaneet yhtyä johonkin uuteen, ennentuntemattomaan todellisuuteen. Mutta nyt Timo sai tavoittaa yksin tämän pienen maailman, aivan yksin.

Kesä läheni loppuaan, mutta syksy pysytteli vielä ikäänkuin piilossa; se ei ollut vielä syöksynyt esiin, vaan heitti vasta varjonsa iltojen kumotukseen. Heinien helpeissä ja puiden lehdissä viipyi vielä raskas vihreys, ja kukkien loisto oli iloista ja yltäkyläistä, huolettomasti tuhlailevaa. Ja meri oli

tummansininen, kesäinen, avaruutta kuvastava. Yksinäisessä merenrantahuvilassa elettiin hiljaista, eristettyä elämää.

Timo, joka oli jättänyt koulunkäyntinsä kesken, toimitteli huvilassa pieniä askareita, mutta rouva Kalmelus ei ollut häneen siitä huolimatta tyytyväinen, katsoipa hän usein tähän vieraasti ja vihamielisestikin. Hän salli pojan oleskella huvilassa vain Kristianin muiston vuoksi, ei muuten. Emilia tosin koetti taistella itsensä irti siitä painostavasta tunteesta, joka aivan kuin veti hänet piiriinsä kohta, kun hän näki Timon läheisyydessään, mutta hän ei siinä onnistunut. Se oli säälin ja vastenmielisyyden ristitunnetta. Joskus hän näki kummallisia, mustia unia, riipaisevia näkyjä, jotka piinasivat jälkimuistollaan vielä päivälläkin. Silloin hän aina tuskastuneena ajatteli, miksi Kristian oli ollenkaan tuonut tätä eriskummallista, pientä olentoa huvilaan. Kristian oli jossakin suhteessa ollut hyvin omituinen.

Tämä vanheneva nainen tuli nyt yksin maailmaan jääneenä vähitellen kovin rauhattomaksi, hermostuneeksi. Hän oli viettänyt aina jokseenkin eristäytynyttä elämää. Kaupungin ja huvila-alueen asukkaista hän ei montakaan tuntenut. Suurimman osan elämästään hän oli viettänyt ulkomailla, lähinnä Lontoossa, Kristianin rinnalla merimiesasemilla. Suurkaupunki oli omituisesti merkinnyt hänet; se oli tehnyt hänestä juurettoman ja kodittoman ihmisen, maailmassa viihtymättömän. Paljoa hän ei kuitenkaan ollut Euroopasta nähnyt ja ehjäksi

vaikutelmaksi sulattanut. Hän oli nähnyt vain merimiesasemia, suurien satama-altaiden öljyistä vettä, laivoja, mastojen huippuja ja niiden ympärillä kierteleviä valkeita lokkeja . . . Niin, niitä hän oli nähnyt. Hampuri, Rotterdam, Lontoo . . . Toimestaan luovuttuaan Kristian oli sitten ostanut sen hiukan jo rappeutuneen huvilan, jossa Emilia nyt vietti elämänsä loppujaksoa. Kristian oli korjauttanut sen, laittanut puutarhan, hoitanut kukkia. Nyt hän oli poissa, ja Emilia tunsi jääneensä lopullisesti yksin.

Sunnuntaisin hänen nähtiin käyvän usein kirkossa, kumartuvan sen jylhien holvien alla. Mutta tarvittavat ostokset suoritti aina palvelija, joka ei ollut enää nuori hänkään. Muutoin he elivät sulkeutuneina yksinäiseen huvilaan, joka seisoi rehevän, väriloistaisen puutarhan keskellä vähäisen matkan päässä kaupungista, meren äärellä. Tästä hiljaisesta, vanhasta huvilasta tuli tänä aikana kummallisten kuvittelujen keskus. Päivät kulkivat siellä oudosti hajalla. Poika eli elämänsä toisaalla, vanha nainen toisaalla, ja kumpikin seurasi väsyneenä toisensa askeleita äänettömässä huvilatalossa.

Yöt olivat pahimmat.

Timo vietti päivänsä ulkona — missä lienee viettänyt — palaten sisälle vain joskus syöntiaikoina. Mutta ehtoon kajasteessa, jolloin taivaalla jo viileästi paloi kuu, hän ilmestyi merimiespapin entiseen huoneeseen, tomuttuneiden kirjojen keskelle. Siellä hän kohta vaipui syvään horrostilaan, jota kesti

aamuun saakka. Mutta vanha nainen huvilan toisessa päässä oli aina silloin herkästi valveilla ajatusten kiertäessä omaa, kummallista rataansa. Kun hän sitten kesken kuvitelmiensa hetkeksi hervahti uneen, se oli katkeilevaa ja unikuvien tiuhasti saartamaa. Hän katsoi niihin avonaisin silmäterin, jäsenet jäykkinä, kunnes havahtui todellisuuteen, joka oli öistä hämyä ja elokuisen kuun ohutta kimallusta täynnä. Raollaan olevasta ikkunasta huokui puutarhasta sisälle huoneeseen hitaasti mätänevien kasvien lemua. Tuntui kuin koko huone olisi ollut sitä täynnä . . . mädänneen tuoksua, alkusyksyn pakahduttavaa hengitystä, kalman hajua . . .

Silloin Emilia saattoi nousta vuoteestaan ja lähteä hiljaa, kuin jonkin salaisen voiman työntämänä, kuolleen Kristianin huoneeseen, jossa nyt nukkui muuan pieni olento, Timo. Hän seisahtui ovelle valkeassa yöpaidassaan. Ilma oli huoneessa ummeh-tunutta, ja aavemaisessa kuunsäteilyssä tanssivat tomuhiukkaset. Mutta hän näki muutakin, näki valjut pojankasvot, joilla väikkyi nukkuessa ihmeen ohut, vanha hymy. Emilia katsoi ovelta noihin kalpeisiin, syvälle uneen uponneisiin kasvoihin kuin lumottuna, katsoi, kunnes hänen silmänsä tulivat kuumaa itkua täyteen, ja hän lähti laahaavin askelin pois.

Yön syvyydestä kantautui meren raskas huokailu. Huvila hukkui arvoitukselliseen hiljaisuuteen, joka nieli paljaiden jalkojen äänen . . . Puutarhassa odottivat kukat pelokkaina syksyn kuurasormien kosketusta.

Päivät kuluivat, syksyn tuntu vahveni, puutarhassa hehkuivat alastomina ja räikeinä syksyn helakat värit. Emilia käveli kuihtuvassa puutarhassa, ja avaruus hänen yllään oli keltainen, kylmä ja synkästi liekehtivä. Ensi kerran elämässään hän nyt syvemmin tunsu epätoivon jäistä huumausta. Hän pysähteli kulussaan ja nojaili ruumistaan lehdettömiin puihin, tuntien maailman tyhjäksi ja elämän tarkoituksettomaksi.

Pitkä tavarajuna vieru kumisten ohitse. Musta, välkähtelevä veturi viskasi ohuen savukiehkuran huvilan puutarhan ylitse kuin harmaan haamukäsivarren. Silloin Emilia meni sisälle, sulkeutuen huoneeseen. Ja hänen ympärillään oli kaikki kummallisesti vaiti. Kuin lyöty haahka hän kyyristeli huoneessaan, ja kuohuva kärsimättömyys sai hänet vääntelemään käsiään helmassansa. Hän näki niiden muuttuneen kovin harmaiksi, verettömiksi ja kuihtuneiksi; ne natisivat kuolleesti nivelissään.

Hän muisti sillä hetkellä Kristianin hyvin selvästi ja läheisesti, jollakin tavoin aineellisesti, muisti myös vuosien takaisen rakkautensa häneen. Kuinka hän olikaan silloin janonnut hänen rakkauttaan! Hän muisti janonneensa Kristianin ruumistakin ja sen läheisyyttä, eikä hän hävennyt muistaessaan tämän. Mutta Kristian oli elänyt ankarassa yksinäisyydessään, lukenut tutkien kirjojaan, hoitanut merimiesasemaansa, ja maailmankaupunki oli kohisut äärettömänä, tylynä ja vieraana heidän ympärillään . . . joka puolella minne katsoikin. Ja vuosia

myöhemmin hän oli askarrellut huvilansa puutarhassa kaiket kesät ja palvonut kukkiensa kauneutta. Kristian oli lähestynyt häntä aina etäältä, jos oli lähestynyt. Kuinka hän olikaan siitä kärsinyt! Mutta vuodet olivat syöksyneet pois ja niiden mukana hänen rakkautensa intohimo pisara pisaralta. He olivat vanhentuneet, heidän kasvonsa olivat tulleet uurteita täyteen, ja he olivat käyneet vieraksi toisilleen. Jokainen uusi vuosi oli tavannut heidät entistä vanhempina, väsyneempinä, nöyrempinä. Heidän ylitseen oli kerran vyörynyt inhimillisen vääryyden aalto, joka oli ollut hukuttamaisillaan heidät. Lontoon merimiesasemasta, jota Kristian oli monia vuosia uskollisesti hoitanut, oli muodostunut hänelle suuren kärsimyksen lähtökohta. Hänen uransa merimiespappina oli väkivaltaisesti katkaistu, häneltä oli riistetty kunnia, vieläpä suurin osa hänen maallisesta omaisuudestaan. Häntä oli syytetty epärehellisyydestä, johon hän ei koskaan ollut eksynyt. Monet hänen työovereistaan olivat lyöneet häntä. Tämä katkera kokemus oli ollut pohjana sille syvälle ja jyrkälle eristäytymiselle, joka oli leimaa-antava Kristianin myöhemmälle elämälle. Kristian oli joutunut kulkemaan kristityn tavallista tietä, kärsimyksen ja nöyrytymisen tietä, ja Emilia oli etäältä seurannut häntä. Heidän silmänsä olivat alkaneet katsoa oudosti pois, kuin olisivat ne jo pyrkineet katsomaan ulkopuolelle ihmisten maailman. Niin he päivien katoavassa virrassa olivat tunteneet vähitellen siirtyvänsä ikuista liki.

Kristian oli jo lähtenyt pois, ja hän olisi lähtevä kohta jäljessä.

Taas hän tunsi sielussaan tuon suuren autiuden vihlaisun, joka äsken puutarhassa oli painautunut kylmänä hänen läheisyyteensä. Mutta tällä kertaa siihen liittyi tietoista mullan ikävöintiä, kaipausta päästä pois maailmasta, missä hänellä ei ollut enää mitään tehtävää. Hän istui yhä samalla paikalla liikkumatta; vanhalla sohvalla hän oli kyyristellyt siitä asti, kun hän oli palannut syksyisestä puutarhasta. Varjot heittäytyivät jo joka puolelta vanhan, kumaraisten naisen ylitse. Hän näki niiden lävitse maailman tulevan täyteen auringon säteilevää, ehtoista kajastusta, näki vielä puutarhan edessään himmenevän niinkuin unessa ja kuuli Timon tulevan kotiin meren rannalta. Taas oli edessä yö ja unimaailman rannaton tasanko, missä sysimustat hevot hirnuvat ja ravaavat vauhkoina kaikkiin tuuliin, kantaen selässään muodottomia olentoja ja missä oudot kukat kohottavat raukeita latvojaan ja linnut kirkuvat tuntemattomia unihuutojaan vaeltajalle . . .

Mutta seuraavana päivänä, kohta aamulla, Emilia kutsui Timon luokseen huoneeseensa. Tämä ei ollut vielä ennättänyt lähteä ulos, ja niinpä hän siis tuli hiljaisena ja vieroksuvana. Emilia katsoi eteensä seisahduneeseen lapseen ja ajatteli hiukan katkerana, ettei hän ollut löytänyt tuossa pienessä, mer-

killisessä olennessa mitään kosketuskohtaa. Jurosti ja sekavasti tämä vastasi hänen kysymyksiinsä ja tuli melkein iloiseksi, kun Emilia hänet vihdoin lähetti pois.

Ja koko sen päivän Emilia oli kovin liikkumaton, niin liikkumaton, että hänen vanha palvelijattarensa säikähti katsoessaan emäntäänsä kasvoihin. Jostakin hyvin kaukaa hän oli kuulevinaan Kristianin toistuvan, uupuneen äänen sanovan:

— Emilia, Emilia, rakasta häntä, ota hänet lapsaksesi, pese hänen jalkansa . . .!

Mutta hän vaikeroi käsiään väännellen:

— En voi enempää kuin olen tehnyt, en voi!

Jolloinkin iltajunan lähtöaikaan hän sitten meni ulos. Hämäryys painautui häntä vasten tiheänä ja aineettomana. Avaruudessa vaelsivat pilvet. Kuuta ei näkynyt. Hän kumartui koskettamaan molemmin käsin maata ja kukkien suloisia, väistyviä latvoja, mutta hänen sormiensa lomitse kulki vain joitakin märkiä, kulottuneita korsia. Silloin hän naurahti äkkiä koleasti ja meni takaisin sisään.

Mutta Kristianin huoneen suljetun oven takana hän pysähtyi, kuvitellen kuolleen miehensä keskustelemaan siellä Timon kanssa. Tämä ajatus kosketti häntä niin voimakkaasti, että hän tahtomattaan avasi oven katsoakseen, oliko Kristian huoneessaan. Se oli kuitenkin tyhjä. Tomuisten, vanhain kirjain omituisen kuiva tuoksu hulvahti häntä vastaan. Mutta silloin, kun hän vähiten aavisti, hiipi pimeästä nurkasta ikkunan sumeaan valojuovaan pieni olento. Sairaista kasvoista katsoivat loistettomat silmät

odottavina ja vihamielisinä häntä kohti. Emilia uskoi nähneensä näyn ja sulki parkaisten oven. Huvilan ulko-ovi oli auki, ja hän näki kappaleen mustaa merta ja sen yllä kulkevia pilviä.

Yöllä hän näki tällaisen unen.

Hän tappoi kirveellä Timon ja silpoi hänen pienen ruumiinsa kappaleiksi, jotka hän kätki vähäiseen arkkuun. Kaikkea tätä tehdessään hän tunsi outoa, melkein aistillista nautintoa. Julma, kuuma hurmio ikäänkuin valui hänen ruumiinsa jokaiseen jäseneseen. Pienen arkun hän vei puutarhaan ja kaivoi siellä sitä varten kuopan erään vanhan omenapuun alle. — Olen kuin lapsensa tappanut äiti, ajatteli hän hautaa kaivaessaan. — Tämä ajatus herätti hänessä mielenvikaisen hilpeyden myrskyn. Hornamainen nauru vapisutti hänen vaimonruumistaan kiireestä kantapäähän Omenapuun syksyn koskettamat lehdet paloivat räikeällä punalla hänen yllään.

Ehtoo oli jo silloin syvästi himmeä, kun hän sai kuopan täytetyksi mullalla, himmeä, mutta hohtava kajastusta täynnä. Se oli kuin ylösnousemuksen kaukaista, autereista valohämyä, jota tällä hetkellä häilyi tulvien maailman yllä. Ja sormiensa ollessa vielä syvällä kosteassa mullassa hän näki Kristuksen seisovan edessään.

Tämä sanoi hänelle surullisena:

— Totisesti minä sanon sinulle: kaiken, minkä olet jättänyt tekemättä yhdelle näistä pienimmistä, sen olet jättänyt tekemättä minulle . . .

Ja Kristus kosketti häntä naulanreikäisellä kädelään; hän tunsi kuolevansa, mutta niin oudolla tavalla, että hän selvästi, paljastavassa kirkkaudessa näki, mitä hänen ympärillään tapahtui. Näki senkin, että hänen kätensä olivat yhä syvällä mullassa, sen viileään jäähmyteen uponneina, eikä hän saanut tuskaisista ponnistuksistaan huolimatta niitä siitä irroitetuiksi. Kristian kulki hänen ohitseensa mitään puhumatta. Katsoessaan vaimoonsa hänen silmissään oli oudosti pettynyt, katkera ja synkkä välke.

Mutta sillä hetkellä Emilia näki Kristuksen sanansa voimalla avanneen uudelleen haudan ja sen pohjalla olevan arkun kannen. Timon silvotut jäsenet olivat verisinä hänen edessään. Vapahtaja kosketti niitä hiljaa ja hellävaroen, niinkuin kosketaan kärsimystä. Ja jäsenet liittyivät toisiinsa, niihin virtasi elämä kuin toukokuun kukkaan. Timon ruumis ponnahti ylös mullasta, ja hän näki sen yht'äkkiä tulleen kauniiksi ja terveeksi. Hehkuvista pojankasvoista katsoivat silmät rohkeina ja ikuisuusraikkaina. Kristus otti häntä kädestä, ja he lähtivät yhdessä kulkemaan puutarhan takaa hohtavaa valoa kohti Kristianin seuratessa heitä. Niin he hävisivät autereen onnellisiin liekkeihin. Hän jäi yksin, molemmat kädet mullan vankina.

Emilia heräsi omaan itkuunsa ja katsoi säikähtyneenä yön lävitse laihoja, puutuneita käsiään. Taanoinen uni painoi vielä raskaasti häntä.

Maailman täytti suuri kohina. Oli tuulta, sadetta ja myrskyä. Kuulosti siltä kuin olisivat mahtavat,

maanalaiset jättiläisjunat lakkaamatta jylisten kulkeneet kumeasti kaikuvien betonikaupunkien alla . . . Syyskuun sade piiskasi raivokkaasti ikkunaruutuja. Valtava kohina vavahdutti vanhan merenranta-huvilan seiniä. Myrsky.

Emilia nousi ja laapusti hitaasti ikkunan eteen. Kaukana häilyi kaupungin valoja, haaleina ja epätodellisina. Meri, rannaton vesierämaa, liikehti levottomasti, vihertävät aallot nousivat ja laskivat syöksyen myrskyn ajamina kauaksi yöviileälle hietikolle. Sade taukosi vähitellen, pilvet hajaantuivat. Emilia seisoi ikkunan takana äänettömänä ja katsele. Hänessä paloi halu syöksyä syvälle tuohon mitattomaan, kosteaan maailmaan. Mutta hän seisoi kuitenkin liikahtamatta ja voimattomana paikoillaan, verettömät huulet omituisesti eteenpäin työntyneinä. Hän katsoi yhä öisen huoneensa ahtaudesta avaruuden huikaisevaa kehää ja väljää merta, jonka mustansiniseen, rauhattomaan pintaan ikäänkuin heijastuivat ikuisuuden tummat värit.

Ensimmäisten aamujunien riipovat valot tapasivat hänet vielä siinä. Ne katosivat rannikon usvaan ulkosataman suuntaan, mutta hän jäi yhä seisomaan ikkunan eteen kuin odottaen jotakin . . .

Päivä oli taas alkanut, uusi päivä tyyntyneenä ja hiukan kylmänä; ihanan sinisenä ja avarana se oli alkanut. Niin, yhtä aikaa nuorena ja väkevänä, vanhana ja kärsivänä se oli alkanut, kunnes yö sen jälleen ristiinnaulitsisi iltaruskon kylmiin liekkiin . . .

K o l m a s l u k u.

J A A K O B I N P A I N I A.

Yksinäinen merenrantahuvila puutarhansa keskellä upposi vähitellen kokonaan illan tiheneviin varjoihin. Mutta kaupungissa syttyivät huojahtelevat lyhtyvalot, punaiset kuin peikonsilmät. Päivä oli ollut kylmä ja tuulinen, ontosti kaikuva. Ja aurinko oli meren yllä ollut kuin siteestään auennut, palava lyhde, joka oli vitkaan sammunut jääkylmässä iltaruskossa... Pohjatuulen huokauksessa lensi lintujen äänetön joukko avaruuden poikki kadoten etelän hämyyn. Rannikkotaloissa siellä täällä tuikki tulia.

Tänä iltana kutsui vanhassa huvilassa asuva rouva uudelleen luokseen huoneensa surulliseen hämärään hiljaisen kasvattinsa. Kynttilä paloi pöydänkulmalla keltaisella, liekehtivällä valolla. Emilia oli usein näinä pimeinä iltoina turvautunut kynttilään, sen haaleaan valoon, sähkövalon alaston räikeys kun toisinaan häiritsi häntä, vaikuttaen omituisesti hänen kiusaantuneeseen hermoelämäänsä.

— Tule vain lähemmäksi, pyysi rouva Kalmelus, hymyillen samalla muikeasti, melkein velhomaisesti. — Tule lähemmäksi.

Timo ei liikahtanutkaan.

— Etkö kuule, vai pelkäätkö minua? Tiedäthän, ettei minua tarvitse pelätä.

Ja Emilia tuli kankein, kummallisen väsynein ja jäykin jaloin lähemmäksi. Hän otti Timon pienen pään käsiensä väliin ja veti sen liki itseään. Kuuma säikähdys valtasi Timon, ja hän repi itseänsä irti. Mutta vanhan naisen kädet olivat takertuneet kouristuksenomaisesti hänen kasvoihinsa. Pöydänkulmalla palava kynttilä loi aavemaista heijastusta huoneen seinille. He kamppailivat sen kelmeässä hohteessa.

— Miksi pyristelet . . . pelkäätkö? mutisi Emilia läähättäen. — En tee sinulle mitään pahaa. Hyväilen vain, lapseni . . . Kristianin jäähyväismuisto . . .

Hän säikähti omaa nauruaan, joka oli omituisen katkonaista ja kuin syvältä jostakin toisesta maailmasta noussutta. Hänen ikenensä olivat työntyneet punaisina ja alastomina näkyville. Hän havaitsi itsekin tulleen äkkiä kovin rumaksi ja inhoitavaksi. Levottomuus ja pelko hiipivät hänen mieleensä. Ja hänestä tuntui kuin hän ei kamppailisikaan heikon pojan kanssa, vaan jonkin hämärän, peloittavan voiman, voiman, joka oli häntä monta kertaa väkevämpi. Taas tuo hiljainen lapsi äkillisesti, luonnottomasti kasvoi hänen edessään, ja hän näki tuon kasvun tapahtuvan ikäänkuin ruumiilli-

sesti. Ja hänen eteensä loimahti vihreältä kuultava ikkuna, jonka lävitse hän näki Kristianin ja pienen tuntemattoman tulon puutarhan läpi... Sitten hänen kätensä kirposivat kuin itsestään Timon kasvoista. Huomatessaan päässeensä vapaaksi Timo syöksyi pimenevään iltaan, mutta Emilia heittäytyi voihkaisten vuoteeseensa. Siellä hän makasi liikkumattomana, puutunein jäsenen, katsoen ääneti ikkunaan. Hän kuuli huvilan ulko-oven käyvän, mutta hänen ajatuksensa olivat sameat, eikä hän voinut itselleen selittää, mitä tuo myöhäinen ovenavaus merkitsi. Kaikki oli taas hiljaa.

Jonakin yön vaikenevana hetkenä sammui sitten kynttilä loppuun palaneena raukeasti sihisten. Huone tuli pimeäksi.

Kuultuaan aamulla vanhalta, puolikuurolta palvelijattareltaan, Martta Hulvilta, Timon yöllä kadonneen huvilasta, Emilia nauroi ontosti. Mutta sulkeuduttuaan kohta tämän jälkeen huoneeseensa hänet valtasi sisäinen hätä. Mitä hän olikaan illalla tehnyt pojalle! Pidellyt hänen kuihtuneita kasvojaan, upottanut sormensa niihin. Palvelijakin oli äsken eteisessä katsonut häneen niin kummallisesti, ikäänkuin vaanien. Varmasti hänkin tiesi jotakin. Oli ehkä kuullut ääntä ja kolinaa hänen huoneestaan illalla kuuroudestaan huolimatta. Mikä saikaan hänet sillä tavalla menettelemään! Mutta hän oli kaiken aikaa ollut kuin unessa, kuin riivattu. Ei hän ollut lähes-

kään tiennyt, mitä teki; kädet olivat toimineet itse-tiedottomasti kuin kuumeheureissa. Oliko hän sillä hetkellä vihannut Timoa? Ei, vihannut hän ei ollut, tuntenut ehkä vain vastenmielisyyttä. Mutta hän oli öisiä uniansa säikkyen tahtonut hyvittää jollakin tavoin Timolle, laiminlyödylle, yksinäiselle pojalle osoittamansa kylmyyden, pakottaa itsensä hyväilemään häntä, päästä hänen lähelleen kuten Kristian oli päässyt. Kun hän sitten oli käsin koskettanut noita kasvoja, tuntenut lähellään tuon olennon, joka oli hermostuttanut häntä Kristianin kuolemasta asti, silloin hänet olikin äkkiä vallannut usvainen raivo ja lempeyden varjolla hän oli luisevilla sormillaan painanut Timon lihat pojankasvot vakoihin. Ja nyt hän oli karkoittanut huvilasta lopullisesti tuon pienen tuntemattoman . . .

Joskus muulloin tämä tieto ehkä olisi tuottanut Emilialle sameaa iloa, mutta nyt se saattoi hänet, omituista kyllä, karttuvan synkkämielisyyden valtaan. Se osoitti hänelle niinkuin sokaisevassa leimahduksessa, kuinka suuressa määrin hän itse oli menettänyt elämänkelpoisuutensa. Rakkautta hän oli koettanut itsessään tekemällä tehdä, tietämättä rakkauden olevan kaiken pakon yläpuolella. Siksipä se ei ollutkaan hänessä elänyt ja kasvanut, hän oli tullut hedelmättömäksi puuksi, joka odotti vain kirvestä juurelleen . . . Hän ei ollut jaksanut kietoa luonaan asunutta lasta edes myötätunnon verhoon, ja siksi oli kaikki muuttunut tyhjäksi ja kylmäksi niinkuin marraskuun virta, jonka alastomilla, kuu-

raisilla rannoilla ei enää mikään kuki eikä kasva. Hän tunsu menettäneensä viimeisenkin siteen, mikä hänet vielä oli yhdistänyt Kristianiin. Tämän lempeästi syyttävät, murheelliset uneksijansilmät tuntuivat katsovan alati häneen kuoleman hämärästä. Poishakattava puu hän oli — tyhjä, vähäpätöinen, toukansyömä hotelo, jonka maahan kaatuminenkaan ei synnyttäisi ääntä, vaan kaikki tapahtuisi hiljaa, kenenkään sitä erikoisesti merkillepanematta. Joku ehkä seudulla vain sanoisi: »Sekin kuuluu kuolleen . . .» Sitten kaikki hänen ympärillään olisi vaikeva syksyisen mullan kohmeeseen. Mutta jos hän olisi pysyttänyt Timon luonaan, kytkenyt hänet itseensä myötätunnon sitein, niin olisi varmaankin edes pieni ajatus, pieni valoisa muisto jäänyt hänestä elämään omaa kirkasta, aineetonta elämäänsä yhden eloonjääneen ihmisen sieluun tänne maan päälle.

Ja yht'äkkiä Emilia tunsu syvästi kaipaavansa tuota pientä, myötätuntoista, maanpäällistä ihmisajatusta, joka pyyteettömänä hänet kerran saattaisi ikuisuuden ovelle. Mutta se ajatus oli lähtenyt hänen luotaan viime yönä pienen, surullisen olennon muodossa. Jotakin kallisarvoista ja katoamatonta oli sillä hetkellä etäännyntä hänestä. Hän tunsu tämän aivan puuduttavan katkerasti, ja kipeä sekaannus valtasi hänen mielensä.

Vihdoin Emilia kutsui palvelijan luokseen ja käski hänen lähteä ulos katsomaan, näkyisikö Timoa missään. Martta lähti linkkaavin askelin, mutta palasi tunnin kuluttua ilmoittaen, ettei pojasta

näkyntä jälkeäkään. Hän oli käynyt kaupungissa asti, katsonut pitkin merenrantaakin kauas pohjoiseen ja etelään: ei vilahdustakaan. Emilia katsoi kuuroon Marttaan, niinkuin hän ei olisi oikein nähnyt tätä, vaikka he seisoivat molemmat samassa huoneessa, lähellä ikkunaa. Vihdoin hän sanoi:

— Jätä yöksi ulko-ovi auki; hän voi vielä palata.

— No, kolkuttakoon sitten, murisi vanha, itsepäinen palvelija, joka oli tottunut sanomaan ajatuksensa julki. — Kolkuttakoon, sillä ovea ei hänen vuokseen voi jättää avoimeksi. Tulisi vielä varkaita . . .

Mutta Emilian kasvot tulivat sillä hetkellä harmaiksi, ja hän sanoi kiihtyneesti, moittien:

— Hän ei kolkuta. Hän on niin arka; se sinun pitäisi tietää. Jätä siis ovi auki, että hän pääsisi sisään. Älä väännä sitä lukkoon.

Martta lähti huoneesta päättään pudistellen. Hänestä tuntui, että hänen emäntänsä alkoi vanhettessaan tulla yhä omituisemmaksi.

Huvilassa oli aivan äänetöntä.

Illalla Martta piti ulko-ovea auki emäntänsä nukkumaan menoon asti. Hän sai odottaa sitä kauan, ja hän tuli lopulta kovin kärsimättömäksi. Uni oli toisinaan jo lähellä, mutta häntä piti valveilla pelko, että huvilan ulko-ovi jäisi sulkematta ja he olisivat näin alttiina kaikelle sille nimettömälle uhkalle, jota huokui yöstä ja pimeydestä. Vihdoin hän raollaan olevasta ovesta näki emäntänsä sammuttavan valon ja menevän vuoteeseensa. Miksi lienee niin kauan

valvonut? Odotettuaan vielä hetken vanhan rouvan nukkumista Martta nousi vuoteestaan ja hiipi hiljaa sulkemaan eteisen ovea.

Yö oli hyvin musta. Oudon avara, syvä hiljaisuus oli ottanut kaiken: ihminen ei kulkenut, koira ei haukkunut, meri ei aaltoillut . . . Musta hiljaisuus vain, liikkumaton jätti, rannaton kuin valtameri.

Neljä s luku.

EMILIA ODOTTAA.

Timo ei ollut palannut yöllä, ei myöskään seuraavina päivinä ja öinä. Hän oli ja pysyi poissa. Yö, joka oli hänet ahmaissut helmaansa, piti saaliinsa. Mutta joka aamu kysyi rouva Karmelus palvelijaltaan:

— Onko hän palannut?

Ja joka aamu vastasi Martta:

— Ei ole palannut.

— Oliko ulko-ovi avoinna? kysyi Emilia sitten.

— Avoinna oli kuin syntisen suu, mutisi piika jurosti sulkien puolittain silmänsä.

Heidän keskustelunsa päättyi nyt tähän. Mutta se toistui samansävyyisenä seuraavana aamuna — ja niin aina joka aamu. Emilia odotti yhä yksinäisyydessään. Tähän odotukseen liittyi myöhemmin hätä: oliko Timo kuollut ja oliko hänestä tullut tämän kuoleman aiheuttaja. Taannoin näkemänsä kauhuunen muisto humautti hänen tajuunsa ahdistavan läheisenä. Ja hän alkoi entistä kiihkeämmin odottaa pienen tuntemattoman paluuta.

Mutta Timoa ei kuulunut sinne enää palaavaksi. Tuo sulkeutuneisuudessaan salaperäinen olento pysyi jatkuvasti poissa. Sen sijaan huvilan murheellisesti auki leksottava ulko-ovi ahmaisi eräänä mustana iltana sisäänsä laihan kulkukissan, joka varjon tavoin syöksyi oviaukosta eteisen liikkumattomaan, seinämäiseen pimeyteen. Se oli hyvin surkea, laiha ja väsynyt; väriltään se oli yhtä musta kuin oli ilta, jonka avarasta, kuolemanviilestä helmasta se oli tullut. Ja se alkoi elää omaa hiljaista kissanelämäänsä yksinäisessä merenrantahuvilassa, eikä sitä ajettu sieltä pois. Päinvastoin näytti kuin sen ilmestymisestä olisi oltu jollakin tavoin iloisia, sillä hiiret olivat huvilassa lisääntyneet suuresti, jopa pieniksi laumoiksi saakka. Ne olivat tulleet hyvin rohkeiksi, kun niitä ei millään tavoin ahdistettu. Pimeässä ne loikkivat jo julkeasti huoneisiin ja synnyttivät kaikialle haurasta, sihisevää ääntä, mieltäpainostavaa, aavemaista kuisketta. Hiirenlannankin kuiva, kirpeä tuoksu tunkeutui usein öisin sieraimiin. Mutta laihan kulkukissan ilmestyminen huvilaan oli niille peloittava tapaus. Se oli hyvin raivoisa, sillä nälkä huusi sen jokaisessa jäsenessä. Kohta eteisessä se tappoi kaksi hiirtä, ja kun Martta, puolikuuro palvelija, tuli kompuroiden sulkemaan ulko-ovea tavaliseen tapaansa rouva Kalmeluksen käytyä levolle, liukui musta kissa äänettömänä varjona huoneeseen, jossa se jatkoi veristä leikkiänsä syvässä pimeydessä. Se ori peloittava teurastaja.

Mutta aamulla vanha palvelija parkaisi nähdes-

sään mustan kulkukissan vuoteensa jalkapuolessa. Sen vatsa oli öisen syömäjuhlan aikana kovasti pullistunut. Nyt se katsoi raukeasti heräävää ihmistä edessään, katsoi raollaan olevin silmäviiruin ja raaputti kynsillään väsyneesti peitettä.

Sinä aamuna oli Martalla kerrottavana emännälleen pieni tapaus. He päättivät antaa kissan olla huvilassa, koska siitä saattaisi ollakin pelkkää hyötyä. Se jäi siis, ja yhtä laiha kuin se oli ollut tullessaan, yhtä lihava se oli vähän myöhemmin. Ajan mittaan se tuli yhä lihavammaksi. Kissan liikkussa huvilassa vanhasta, hiukan ummehtuneesta huoneesta toiseen, sen vatsa viisti lattiaa. Niin lihava se oli. Mutta pahinta oli se, että eläimen oli hankala liikkua ja että sen silmät melkein kokonaan peittyivät lihavien poskien varjoon. Punertavat viirusilmät kiilsivät vain laimeina ja loisteettomina mustien karvojen alta. Sen oli varsin työlästä erottaa enää hiirtä, etenkin pimeässä. Ylensyöminen oli tehnyt sen vaarattomaksi hiirien valtakunnalle. Niihin kahteen ihmiseen, jotka elivät sen lähellä huvilassa, se suhtautui hiljaisella, pidättyvällä halveksunnalla. Kerran se purikin Emiliaa käteen.

Mustan kissan ilmestymisessä huvilaan Emilia näki jonkinlaisen enteën. — Se on kuoleman airut, ajatteli hän. Ja hän alkoi omituisesti suosia tuota eläintä, kutsuen sitä monenlaisilla lempinimillä, ikäänkuin siten lepyttääkseen jo edeltäkäs suurta, mustaa vierastaan. Mutta eläin torjui salaisella äkäisyydellä kaikki lähentymisyriytykset. Niin kat-

kesi sekin alkuunsa, ja Emilia painui jälleen omaan yksinäisyyteensä, jolla ei tuntunut pohjaa olevan.

Toisinaan viimeksi kuluneet vuodet ikäänkuin väistyivät kummallisesti pois, ja hän oli kulkevinaan Kristianin rinnalla Thamesin rannalla Lontoossa. Ja virralta välkkyivät sumusta venheiden lyhdyt... Mutta jossakin maanalaisen junan täyteen ahtautuneessa vaunussa hän oli äkkiä näkevinään Timon tai jonkun hänen kärsimysveljensä. Se oli vähäinen, repaleinen poika ja ilmeisesti hyvin nälkäinen; hänen kasvojensa sanaton syytös tunki sieluun asti. Emilia nojautui Kristianiin, sillä häntä huimasi eikä ollut istuinsijaa, mihin laskeutua. Kaikki olivat täynnä, vaunun käytävälläkin tungeskeli ihmisiä, vieraita olentoja, joiden kasvot näyttivät maanalaisen junan oudossa valossa kuolemankeltaisilta, aivan kuin balsamoiduilta. — Mihin me menemme? kysyi hän kuin unessa Kristianilta. — Merimiessairaalaan, vastasi Kristian oudolla äänellä. Ja he hukkuivat taukoamattomaan pauhuun, ahdistavaan pimeyteen. Se oli kuin ikuisuuden juna, jonka lävitse suhisi vaunusta vaunuun kaukainen valo. Juna pysähtyi. He nousivat äänettöminä kadulle olemuksissaan surullinen viileys. Sumua, sumua, sumua... Miljoonia valoja. Katujen ääretön, pauhaava sekasorto. Thamesia ei näy, ei valaistuja venheitä sumussa... Merimiessairaalassa kuumehoureinen haaksirikkounut, joka saa sakramentin ja kuolee...

Irtautuminen näistä valhehetkistä täyteen tietoisuuteen muodostui aina tuskalliseksi ja katkeraksi. Olevaisuus tuntui ympäröivän kaikilta tahoilta tylynä, ja elämä kääriytyi niinkuin saita, viluinen vanhus vaatteisiinsa . . . Hänet täytti tällöin sisäisen kapinan villi huumaus, ja hän tunsi hämäävä katkeruutta Jumalaa kohtaan, joka oli jättänyt ihmisen tänne maan päälle oman onnensa nojaan. Ihminen kiertää taakkoineen päivien kehässä, kukin omassa noitapiirissään, mutta kukaan ei häntä auta, sillä itse Kolmiyhteyskin pysyttelee kirkkaudessaan etäällä ja saavuttamattomissa ihmisten inhasta maailmasta. Paljon, paljon aikaa oli kulunut siitä, kun muuan suuri Opettaja otettiin alas ristiltä Golgatalla. Sen jälkeen oli ristiinnaulittu monta, monta oli myös poltettu ja kuoliaaksi kidutettu, monta ammuttu ja monen kulmille kohotettu pistelevä orjantappurakruunu . . . Mitä tästä kaikesta oli ollut hyötyä? . . . Kaikki oli ollut turhaa ja on vastakin sitä oleva. Niin, turhaa, turhaa . . . Maailma ei muutu, eivätkä ihmiset ja kansat ota mistään opikseen, eivät suurimmistakaan onnettomuuksista ja kärsimyksistä. Turhaan oli pystytetty ristinpuita ihmisuvun vapahtamiseksi, turhaan marttyyrit kärsineet polttokuoleman; turhaan oli laava virrannut Messinaan, yhtä turhaan riehunut Verdunin helvetti! . . .

Mutta kuitenkin, kaikitenkin, ihmisessä asuu toivo ja kaipaus tähtiä päin. Niinpä hänkin jälleen turvautui tähän, se otti häntä kuin kädestä ja johdatti pois — jonnekin syvälle ja loitolle . . . Kai-

kesta huolimatta hän tunsi silmiensä vähitellen avautuvan iäisyydelle, kuten Kristianin silmät olivat avautuneet sitä ennen, mutta toisella tapaa. Kristian oli koko elämänsä ajan ollutkin iäisyysihminen, jopa siinä määrin, että itse elämä ja sen muodot olivat jo varhain käyneet hänelle vieraisiksi. Ja sitä mukaa kun aika vei Emiliaa yhä etäämmäksi Kristianin kuolemasta, sitä mukaa tämän muisto muuttui hänelle yhä aineettommaksi ja ylimaallisemmaksi, mutta sellaisena hän nyt rakasti sitä.

Huvila oli vajonnut syvälle lumien maailmaan, viileään valkeuteen. Näytti kuin se olisi kutistunut ja muuttunut yhä äännettömämmäksi. Musta, ylen lihava kissa hiipi siellä raukeasti huoneesta toiseen, kierteli kyyristellen kahta yksinäistä naista ja katsoi heihin viistoin, vihamielisin silmin. Pientä tunteematonta ei näkynyt eikä kuulunut. Hän näytti kokonaan häipyneen seudulta. Joka päivä Emilia katsoi kuolleen, kuurassa kimaltelevan ja säkenöivän puutarhan halki odottaen tielle. Se oli kuitenkin aina yhtä tyhjä ja harmaa. Joskus siellä vain kulki maalaisten juhtia sekä joitakin yksinäisiä kulkijoita.

Tänä aikana, jolloin äännettömyys ja yksinäisyys vanhassa merenrantahuvilassa oli entistä syvempää, painui Emilia pieneksi ja avuttomaksi. Hän oli kuin lapsi jälleen, tutiseva, omiin askeliinsa kompas-televa lapsi. Ja hän oli alkanut uskoa Timon olevan vielä huvilassa, mutta jostakin syystä kujeilevan

hänen kanssaan, kun hän oli niin levoton, vanha ja avuton. Tämä omituinen usko valtasi hänen mielensä väliin kokonaan. Hän oli hyväilevinään suojaavin käsin kodittoman Timon pientä ruumista, ja silloin hän aina suloisesti aavisti Kristianin kiitollisen katseen ja hymyn jostakin hyvin kaukaa . . . Hänen oli silloin ihmeellisen hyvä ja autuas olla, ja hänen sieluntilansa saattoi väliin näinä hetkinä saavuttaa huikaisevan syvän unohduksen asteen. Outo, ennentuntematon hellyys ikäänkuin valui suloisena puutumuksena hänen kuihtuviin käsivarsiinsa.

Mutta silloin hänen tajuntaansa jälleen yht'äkkiä riipaisten kosketti ympäröivän todellisuuden jylhä kylmyys, ja hän näki itsensä yksinäisenä, elämänsä tuhoon tuomittuna. Ei edes hänen kuolemassa häipyvää sieluansa olisi seuraava maanpäällinen myötätunto. Taas häntä lähenei tuo kohmeinen hätä, joka oli pitänyt hallussaan hänen tuhkakksi hajoavaa olemustaan viimeksi kuluneet ajat. Mutta kun ilta tuli, vanhus kuuhkaili jälleen kummallisesti irrallaan todellisuuden maailmasta.

Seuraavina aamuina Emilia taas kiihkeästi kyseli palvelijalta, oliko Timo palannut, ja saatuaan entisen vastauksen hän painui tavalliseen liikkumattomuuteensa. Martta oli useammin kuin kerran kehoittanut emäntäänsä ilmoittamaan pojan kummallisesta katoamisesta kaupungin poliisikonttoriin, mutta tämä ei ollut tahtonut siitä kuulla puhuttavankaan. Hän tulee itse, ajatteli Emilia, vapaaehtoisesti; jos

hän kerran haluaa palata, niin kyllä hän sen myös tekee ennemmin tai myöhemmin. Ellei hän taas sitä halua tehdä, ei häntä saa siihen millään tavoin pakottaakaan.

Musta kissakin saattoi pysytellä hänen näkyvis-
tään poissa päivän tai kaksi, mutta oli sitten jonakin
aamuna jälleen hänen vuoteensa jalkapuolessa kat-
soen häneen punertavilla, vihamielisillä silmillään.
Noistakin pienistä silmistä, himmeistä, viirumaisista
näkökalvoista, tuntui liekehtivän sitä epämääräistä
kovuutta, jota hän tunsu ja oli aina tuntenut elä-
mästä vastaansa liekehtivän.

Ruokkiakseen edes jollakin ajatuksiaan, noita
hämäriä, väsähtäneitä ajatuksiaan, Emilia painautui
etäisen nuoruutensa kysymyksiin, kuvitellen niiden
olevan muka edelleen ajankohtaisia. Niinpä hän eli
uudelleen myrskyisen naisemansipaation ajan ja kiih-
keän Nora-taistelun, nuhdellen samalla naiivisti
ajatuksissaan julkeata Strindbergiä, joka oli kutsu-
nut Ibseniä »vanhaksi ukoksi», »mursuksi» ja herra
ties' miksi. Monta muutakin vanhaa kiistakysymystä
sukeltautui tällöin hänen ajatuksiinsa, kunnes hän
sitten äkisti havahtuen huomasi kehityksen kulke-
neen jo kauaksi niistä. Maailmansota lukematto-
mine risteineen oli erottavan seinän tavoin tuon ajan
ja nykyhetken välissä. Ja hän tunsu tämän johdosta
usein tuskallista hämmennystä.

Kaikkea tätä huumaantuneena ajatellessaan hän
taas jysähti tuohon katkeraan, kohtalonomaiseen
odotuksen tunnelmaan, joka tänä aikana itsepintai-

sesti hallitsi hänen sielunmaailmaansa. Kuoleman tuuli tuntui huminoivan tuon odotuksen lävitse. Alituinen kuume riuhtoi hänen ruumistaan, jossa sielun karvas pettymys yhtyi ruumiin pettymykseen. Rakastaja Kuolema oli jo ikäänkuin ottanut hänet valtaansa, leikki hänellä ja taivutti öisin outoon, hedelmättömään hekumaan. Se tuntui väliin laskeutuvan ahdistavalla painollaan hänen ylleen, pitkien käsien samalla kiertyessä hänen olemuksensa ympärille niinkuin tarun linnun harmaat siivet; hänen hengityksensä salpautui ja ruumiin lävitse kulki kuin kirpaiseva, halkileikkaava tuskan oas... Se oli maisen pelon, epätoivon ja kuoleman yhtymystä, ylimaallista huumaa, joka värisytti häntä vielä aamullakin auringon kohotessa jääkylmälle, ohuesti siniselle taivaalle. Musta kissakin kasvoi hänen silmissään joka päivä peloittavasti, se takertui toisiinsa kiinni lattiaan ja voihki kuin ruumiillistunut suru yksinäisessä merenrantahuvilassa, jonka täytti vanhuuden ja syvän kuihtumuksen lemu...

Mitä hän oikeastaan odotti? Pientä Timoa ja ehkäpä jotain muuta vielä lisäksi. Lapsen hän oli itse karkoittanut luotaan; hän ei ansainnut saada häntä enää takaisin. Tämän hän kipeästi tajusi, mutta odotti siitä huolimatta, koska hän nyt vasta, kadotettuaan hänet, ymmärsi tuon pienen olennon arvon tyhjälle, tarkoituksettomalle elämälleen. Timon mahdolliseen ja kuviteltuun paluuseen kohdistuvan odotuksensa lisäksi eli hänen tajunnassaan tänä aikana jonkinlainen hämärä, paisuva aavistus

jostain tapahtumasta, joka nimenomaan juuri häntä varten kasvoi ihmisaistimin tajuttavaan, murskaavaan ja ratkaisevaan muotoonsa. Tuo tapaus läheni häntä jo nousuveden kiihkoisalla pauhulla. Hän odotti sitäkin . . .

Oli jouluaatto. Martta oli ostanut joulupuun, pienen, pöydällä pidettävän kuusen, ja kantanut sen huvilaan. Sen latvaan hän kiinnitti kauniin tähden ja oksille kimaltelevia hopealankoja ja kynttilöitä, jotka paloivat loppuun jouluyön hiljaisuudessa. Kun Emilia jonakin yön kohtana astui ulos portaille, hän havaitsi koko avaruuden olevan tähtiä täynnä; ne olivat tarttuneet, niin hänestä sillä hetkellä näytti, ikäänkuin toistensa käsiin, ja näin muodostui valtava, riemuitseva piiri, säihkyvä kehä, joka kaikuen pyöri vaikenevan maailman yllä. Kaukaisen tallin tapaus kosketti häntäkin, ja hän seisoi siinä kauan kuunnellen iäisten tähtisarjojen soittoa . . .

HIRVIÖT

Me etsimme onnea ja löydämme vain kurjuutta . . . mutta kurjuutemme on suuruutemme seuraus ja suuruutemme on kurjuutemme seuraus . . . sillä ihminen tietää, että hän on kurja. Hän on kurja, koska hän sen tietää; mutta hän on suuri, koska hän tietää, että hän on kurja. Mikä mielikuvituksellinen olio tämä ihminen onkaan!

Pascal.

Ensimmäinen luku.

SAARNAAJA.

Se mies, jonka Timon isä, Jokelan Svante, oli kerran kapinakeväänä tavannut autioksi jätetyn talon vaiheilla jokirannassa ja joka oli kehoittanut häntä liittymään Kristuksen sotajoukkoihin, se mies oli sittemmin kadonnut kuin kivi veteen. Ei tiedetty, minne hän oli joutunut. Jotkut arvelivat hänen joutuneen uudelleen vankilaan ja nytkin yhtä salaperäisellä tavalla kuin edellisellä kerralla. Mutta näin ei kuitenkaan ollut asian laita. Hän eli kyllä seudulla, mutta tällä kertaa pääasiassa kaupungin etukylissä tai syvemmällä rantamaailmassa. Vankilasta paluunsa jälkeen tämä mies, jota näillä main yhä edelleen kutsuttiin Saarnaajaksi, oli muuttanut kummallisen hiljaiseksi. Saarnaajatoimensa hän oli jättänyt, mutta sen sijaan hän oli heittäytynyt kerjäläiseksi ja irtolaiseksi. Hänen ruumiinsa oli tullut täyteen kerjäläisen tekohaavoja, takin toinen hiha oli roikkunut petollisen tyhjänä, ja hänen kurkkunsa oli kitissyt kuin tuuliviiri vilppaitten

tuulien pyörteissä. Hän ansaitsi leipänsä ojentamalla haavaista kättään porttikäytävissä ja syrjäkujien laidoilla. Ja hänessä asui yhtä aikaa Lasaruksen nöyryys ja Juudaksen julkeus, eikä hän enää puhunut niinkuin ennen. Mutta kaikesta tästä huolimatta monet kuitenkin tunsivat hänet vankilasta palanneeksi Saarnaajaksi. Lopulta hän taukosi ammattimaisesti kerjäämästäkin, hankkien tämän jälkeen leipänsä milloin milläkin tavoin, jopa väliin entiseen sepänammattiinsakin palaten.

Saarnaaja oli omalla tavallaan yhä uskonnollinen, jopa kiihkomielisyyteen asti; samalla hän kuitenkin saattoi toisinaan puhua sellaista, joka oli irvokkaasti ristiriidassa hänen uskonnollisuutensa kanssa. Hänellä oli kuin kahdet kasvot, toisilleen vastakkaiset. Hänen puhuessaan ihmisistä ja elämästä huokui koko hänen olemuksensa synkkää ironiaa, johon jokainen hänen ajatuksensa hukkui. Mutta puhuipa hän mistä tahansa, hänen äänensä oli kaiken aikaa hiljainen, lempeä ja nöyrä — maallikko-saarnaajan ääni . . .

Ankaran kiihkon oli ontuva seppä kerran synnyttänyt useissa jokivarren kylissä. Hänen ympärilleen oli vähitellen muodostunut lahkko, eriskummallinen joukko ihmisiä, miehiä ja vaimoja, jotka iltaisin kokoontuivat yhteen eri kylissä. Oppinsa seppä johti ihmisruumiista, joka taisi siittää ja synnyttää, kärsiä, luoda ja nauttia, vieläpä maailmanlopussa kohota ylösnousemuksen outoon ja korkeaan hurmioon. Henki huokui omaa elämäänsä ruumiin

syvyydessä ja oli sen yhteyteen kytketty. Nämä ihmiset, jotka päivät raatoivat pelloilla tai pitelivät riihiluvuissa varstan notkuvaa vartta illoin vaipuakseen kuolemanraskaaseen uneen, monet näistä ihmisistä omaksuivat kummallisen sepän opit. Ruumis merkitsi heille elämää, sen nykyisyyttä, jatkumista ja tulevaisuutta. Kun ruumis kitui tautien kourissa, elämäkin meni vinoon. Kun ruumis oli terve, kukki peltojen multakin, työnsi humisten välkkyvää laihoa raskain tähkin. Kaikki vertauskohdat heiltä puutuivat — paitsi luonto, multa ja ruumis, jotka sulautuivat yhteen . . . Kristuksen ruumiin osaa näissä kokouksissa näytteli kova, rukiinen leipä, joka kierteli kädestä toiseen. Sitä suudeltiin ja purtiin. Louhittuna ja muodottomana se viimein vietiin takaisin Saarnaajalle, joka oli pannut sen liikkeelle. Kaiken tämän keskeltä kohosi tuo väkevä seppä ilmestyksen tavoin, nyrkit roikkuen raskaina alas niinkuin moukarit.

Se aika oli hänen elämänsä vahvinta aikaa. Maailmansodan aikana tälle vähäpätöiselle maalaissepälle selvisi oma syvälinen julistajantehtävänsä, hänen eteensä avautui huikaisevia etäisyyksiä. Ja kun Jumala kaikkivaltiudessaan sääti, että hänen tuli moukarilla jalkansa murskata ja tuntea suusaan kasvoiltansa valuneen veren maun loukatessaan myöskin päänsä, ei hänelle jäänyt enää epäselväksi se, mitä hänen tuli tehdä. Kauas jokivarren kyliin hän lähti saarnaamaan, ja hurmiossaan hän tunsii olevansa uusi Kristus, joka vaelsi Jerusalemiin.

Hänen tiensä koristettiin koivun lehdillä, ja vaimot levittivät sille vaatteita. Mutta kuinka hänelle lopuksi kävi? Golgata aukesi hänenkin eteensä. Hänet raastettiin vankilaan, ja olo ja elämä siellä myrkytti hänet kummallisesti. Siitä asti hän tunsi sielunsa olevan niinkuin madoissa, inha tyytymys ja haluttomuus valtasi kaiken. Hän ei pystynyt enää muuhun kuin kerjäämään. Mutta olisiko hänen tarvinnut vankilaa säikkyä? Ketäpä profeetoista eivät isämme vainonneet? Ja tässä juuri piilikin hänen tyytymättömyytensä ydin. Hänen olisi pitänyt jatkaa samalla tiellä. Mutta sen sijaan hän olikin muuttunut kovin hiljaiseksi, ja sitä hiljaisemmaksi hän tuli, kuta loitommalle aika vei häntä ympäröivästä elämästä, todellisuudesta. Hänen silmissään kyti usein oudostuttava, askeettinen hehku. Uskonnollinen kiihko valtasi yhä enemmän hänen sielunsa aloja. Se oli kuin rautainen, kuuma puristus sielun ympärillä. Mutta samalla häntä hallitsi eräänlainen usvainen katkeruus, katkeruus sen johdosta, että hän tunsi elämänsä valuneen niinkuin hiekkaan. Ja mitä hän olikaan siitä kuvitellut vuosia sitten seppänä ollessaan, moukarin raskaassa paukkeessa, säkenien ympäröimänä . . . !

Oikeastaan elämä oli ilveillyt hänen kustannuksellaan. Hän oli näytellyt Kristusta ikäänkuin nähdäkseen, mitä Hänelle tänä aikana tehtäisiin, jos Hän nyt maailmaan ilmestyisi. Ja hänet oli suljettu vankilaan murhamiesten, irtolaisten ja taskuvarkaitten joukkoon . . . Niin oli hänelle tehty. Mutta

maantie ja vankila — olivatko ne hänen paikkojaan, olinsijojaan? Eikö hänen paikkansa päinvastoin ollut suurilla puhujalavoilla, osoittamassa ihmisille uutta tietä, ohjaamassa heitä todellista vapautta kohti? Eikö hänen tehtävänsä ollut julistaa uuden elämän sanomaa, vangeille vapautusta ja sokeille näkönsä saamista, lohduttaa köyhiä ja sairaita, asettaa riivattuja ja koskettaa kädellään spitaalisia . . ? Eikö tämä kaikki kuulunut hänen tehtäviinsä? Kuului. Omasta apostolisesta tehtävästään hän oli yhä vieläkin järkähtämättömästi vakuutettu. Mutta hän tunsii jollakin tavoin aikansa jo menneen ohi; hän ei olisi saava enää ääntään kuuluville. Aika oli muuttunut sellaiseksi, että jos halusi saada äänensä toisten kuultavaksi, täytyi huutaa niinkuin markkinoilla, raa'asti ja karkeasti . . . Ja hänen äänensä oli jo käheä, vanha ja kulunut — se tuskin herättäisi enää muuta kuin sääliä, pilkkaa ja nau-rua . . .

Näin tuo entinen seppä, jota kylissä sanottiin Saarnaajaksi, näki elämänkehän kohdallaan menevän jo auttamattomasti umpeen. Joskus hänen sekavaa, ajatusmaailmaansa riipaisi ikäänkuin taivainen salama, ja hän näki itsensä sen häikäisevässä valossa pienenä ja alastomana, kerjäläistä köyhem-pänä. — Sen tähdenkö tänne maailmaan synnyin, että tämä seikka minulle vihdoinkin valkenisi? ajatteli hän usein katkerasti. Kuinka väistämättömän tyhjältä, hyödyttömältä ja tarkoituksettomalta hänestä tuntuikaan ihmisen elämä! Pahempaa helvettiä

kuin se ei voi olla olemassa, missään eivät saatanaalisemmat liekit polta, muuta ja runtele ihmisen kasvoja pahemmin kuin juuri täällä, jota sanotaan maailmaksi, elämäksi. Kaikki täällä on sattumanvaraista, vain erilaisten viettien ristiaallokkoa. Sanot mitä sanot, huudat mitä huudat, se ei kuitenkaan kannu yli melun, yli elämän markkinarähinän . . .

Mutta sattui sitten tapaus, josta puhuttiin paljon eri kylissä ja joka taas saattoi Saarnaajan ilmoille ja ihmisten hampaisiin. Hän sai vähäisen perinnön. Muuan vanha nainen jokivarrella, Saarnaajan entisiä uskonsisaria ja etäinen sukulainen, kuoli ja oli pikkuvarakkaana testamentannut osan rahallisesta omaisuudestaan ontuvalle sepälle, Saarnaajalle. Tätä ihmeteltiin ja useat epäilivät, että Saarnaaja oli uhkailuilla saanut puolittain sekapäisen kuolevan hellittämään osan rahoistaan. Hän oli muka uhanut naista helvetillä, sanonut tehneensä paholaisen kanssa kontrahdin, jolla hän luovuttaisi eukon tälle siinä tapauksessa, ellei rahoja tulisi, muutenkin manaillettu ja noitunut. Tämän tästä Saarnaajan oli nähty menevän kuolevan luokse hänen viimeisinä päivinään. Olipa hän saanut tuon perinnön sitten haltuunsa miten tahansa, rahaa hänellä joka tapauksessa nyt joksikin aikaa oli, eikä sitä voitu ottaa häneltä poiskaan.

Ja nyt tapahtui toinenkin kumma. Jokivarrella, vähän matkan päässä kaupungista sisämaahan päin, kohosi rannan töyräällä autioksi jätetty, rappeutunut ja lahoava oluttehdas eli olutpöykki, joksi sitä seudulla

tavallisesti kutsuttiin. Menneen ajan haikeana vertauskuvana se siinä seiso, vanhojen haapojen ja koivujen keskellä. Mutta eli vielä niitä, jotka muistivat tuon oluttehtaan olleen käynnissä. Siitä oli jo vuosikymmeniä vierähtänyt. Hiljaista ja rauhallista oli silloin ollut aika. Prykin kyläksi sanottiin oluttehtaan mukaan yhä vielä sitä vanhaa jokivarsikylää, jossa se sijaitsi. Se oli kolmikerroksinen, puusta rakennettu ja haalistunein värein maalattu. Monet sen ikkunoista olivat rikkonaiset ja ovet rempallaan. Lukemattomat yölepakot, nuo maailman salaperäisimmät imettäväiset, pitivät hyljättyä oluttehdasta tähän aikaan kotinaan, liikkuivat siellä haurain siivin yön tummina hetkinä ja pakenivat jälleen piilopaikkoihinsa esiin laukkaavan, häikäisevän päivän tieltä. Mutta talvisin ne roikkuivat aivan hiljaisina jaloistaan oluttehtaan pimeimmissä ja ikivanhoissa loukoissa, roikkuivat ja heiluivat äänettömästi siellä niinkuin hirtetyt merirosvot raakapuun nokassa... Jotkut lähiseudun irtolaisista ja kulkureista viettivät myös sen suojissa silloin tällöin öitään.

Tähän taloon Saarnaaja siirtyi asumaan, vuokraten oluttehtaan konttorihuoneen itseään varten eräältä kauppiaalta. Tämä oli talon takavuosina ostanut, aikoen rakentaa paikalle kauppakartanonsa, mutta sen rakentaminen oli siirtynyt vuodesta toiseen. Saarnaaja osti jostakin huutokaupasta muutamia huonekaluja, pöydän, pari tuolia ja sängyn, jotka hän kaikki kuljetutti oluttehtaalle, sen tomui-

seen konttorihuoneeseen kannettaviksi. Ja sinne hän ne kantoikin, sitä ennen sanottavasti huonetta siivoamatta. Muutaman kerran vain veti luudan-kynällä riipaisten yli rakoisen lattian ja heitti roskat ulos ikkunasta. Sitten hän alkoi siellä asua. Se oli kylissä uusi ihmettelyn aihe, uusi kumma. Muuttaa noin vain asumaan ammoin hyljättyyn olut-psykiin ja asettua siellä taloksi. Moista ei oltu ennen nähty eikä kuultu.

Tämän tapahtuessa oli kesä, joskin jo syksyyn kallistumassa. Elopelloilla oltiin aamusta iltaan, mullan kuumassa tuoksussa ja viljan kahinassa. Taivaanlaella tuikkivat illoin jo tähdet, ensin pieninä, himmeinä ja kevyinä niinkuin kultahaituvat, sitten ilta illalta yhä suuremmiksi ja raskaammiksi tullen. Vihdoin tuli näkyviin kuukin, ilmestyen hengästyneenä tummansiniselle taivaalle, punaisena ja paisuneena, raskaana olevan vaimon tavoin se laahusti yli kylien ja hedelmällisten viljapeltojen, yli joen, johon se upotti huojuvan paalun, siirtyäkseen sitten jälleen pois... Ontuva seppä tilkitsi hataraa huonettaan vanhassa olutpsykissä ja kokoili puita talven varalle. Monia vuosia lämmittämättä olleen kaakelimuurinkin hän korjautti, että se olisi lämmityskunnossa kylmien ilmojen tultua. Mutta päivän loputtua hän aina istui oluttehtaan entisessä konttorihuoneessa ja kuunteli ehtoon ääniä, puiden lehtien suhinaa, kaivonvinttien kitinää, koirien haukuntaa kylistä ja lehmien suuriäänistä ammunista. Joskus vavahdutti ilmaa sonnin katkonainen, aalto-

leva mylvintä, joka kumeana ja kaikuen kiiri pitkin taivaanrantoja. Se oli kuin jokin valtaisa alkuhärkä, tarujen jättihärkä, jonka selkä hipoi pilviä... Kuunnellessaan noita ikuisesti muuttumattomia, alkukantaisia maaseudun ääniä tuntuivat ne Saarnaajasta tulevan kaukaa aikojen takaa jostakin toisesta ympäristöstä ja toisesta ajasta. Ja hän itsekin tunsu kuuluvansa ikäänkuin johonkin toiseen aikaan, näkijöiden, profeettojen, taikurien ja noitien aikaan...

Syksy tuli. Koivut vanhan olutpöydän ympärillä hohtivat kullan tavoin, ja haavat kylpivät niinkuin veressä. Taivaan peitti kylmä sinisyys. Muuttolinnut tekivät jo lähtöä; suurissa parvissa ne lensivät kylien ja vastakäännettyjen peltojen yllä jättäen hyvästejään. Lehmät ammuivat pelloilla ja rannoilla ja kahmivat levottomina töyräillä paisunein utarein ja savisin sorkin. Illoin syttyivät kylissä tulet, jotka välkähtelivät kahden puolen jokea kuin helmiketju tytön kaulassa... Aution ja hyljätyn oluttehtaan erästä toisen kerroksen ikkunasta hohti tuli muiden mukana mustaan iltaan. Ja joskus nähtiin häilähtelevässä valovirrassa tumma, pitkä varjo, joka liikkui ontuen edestakaisin. Olisi luullut siellä kummittelevan.

Ehtoot muuttuivat yhä salaperäisemmiksi ja pimeämmiksi. Taloissa tytöt kertoivat toisilleen kummitusjuttuja, ja kulkiessaan yli säkkipimeiden

pihojen akat huokailivat ja vetivät päällinansa tiukasti tuhkanharmaitten hiuksiensa peitoksi. Oli tullut noitien ja aaveitten aika, jolloin pimeältä maantieltä joskus kantautuva kärryjen loskekin sai oudon, enteellisen kaiun. Jossakin jokivarren talossa suven jälkeen juuri navettaan tuotu lehmä saattoi yht'äkkiä, ilman silminnähtävää syytä, luhistua hämärässä parressa polvilleen, hetken siinä korista silmät nurin päässä ja sitten kuolla. Toisessa talossa taas kukko lentää räpisteli hulluna ja hirveästi kotkotellen päin seiniä, näkemättä mitään, kunnes heitti henkensä. Sanoivat jotkut pilkkakirveet, että kukko tappoi itsensä, kun sillä ei ollut enää muutakaan tekemistä; kanat olivat valmiiksi poljettuja, poikaset tehtyjä ja talvi vastassa . . . Mutta vanhat, totiset akat sanoivat, että taikuutta se oli semmoinen, selvää noituutta. Ja he katsoivat epäillen vanhasta olutprykistä paistavaa tulta. Ei ollut oikein, että hyljättyssä oluttehtaassa alettiin asua ja entisen sepän tapainen hyypiö, synkeä kansanvillitsijä, jonka musta partakuontalo hohti kauas kuin korpin siipi, ryhtyi siellä kummittelemaan. Noituutta hän siellä harjoitti, taikoi tauteja ihmisiin ja eläimiin, nostatti kaikki helvetin vallat pitämään pimeyden suojassa peliään. Oli kuitenkin myös niitä, jotka olivat vielä Saarnaajan vaikutuksen alaisina ja puolustivat häntä.

Mutta kaikkesta tästä tietämättömänä Saarnaaja asuskeli olutprykissä, sen rähjäisessä konttorihuoneessa, jonka hän oli laittanut kamarikseen. Samasta

huutokaupasta, josta hän oli ostanut vähäiset huonekalunsakin, hän oli huutanut myös vanhan puukantisen raamatun. Sitä hän nyt lueskeli ja tutki, käänteli verkkaan sen kellastuneita lehtiä. Ja näinä syksyn hiukenevina iltoina, jolloin pimeys kasaantui kuin raskas paino koko maanpiirin ylle ja jolloin puut ojentelivat niinkuin vereen tahraantuneita, haavaisia lehtiään ikkunoiden valopiirissä, näinä pitkinä iltoina syttyi vähitellen uusi toivo entisen sepän mielessä, leimahti tuleen kuin liekki. Hän alkoi ajatella, ettei hänen aikansa vielä ollutkaan mennyt, vaan että hän nyt yksinäisyyteen vetäytyneenä kasvaisi uusia tehtäviä ja uusia hengen voittoja varten. Niinkuin Johannes Kastaja vetäytyi korpeen valmistuakseen suureen edelläkävijän tehtävänsä, niin hänkin vetäytyi tuohon ikivanhaan röttelöön, jota kaikki kammosivat uskoen siellä muka kummittelevan, ja jossa sen tähden mitä syvin yksinäisyys oli ehdoton ja taattu asia. Kukaan ei taloon eksynyt. Yksin hän sai siellä olla, yksin kävellä pihassa alastomiksi riisuutuneiden puiden alla, kahlata maahan pudonneiden lehtien kahisevassa sohjossa, josta tarttui hänen kenkiinsä ikäänkuin syksyä ja kuolemaa. Niin, tästä yksinäisestä, hyljeksitystä talosta hän olisi lähtevä ulos maailmaan, olisi huutavana äänenä korvessa ja valmistaisi Herran tietä. Kaikki laaksot hän täyttäisi, kaikki vuoret ja mäet alentaishi, väärät ojentaisi ja koliat tasaiseksi tieksi tekisi . . .

Näin hänet tapasi uusi innostuksen myrsky, vähän saman tapainen kuin kerran hänen seppänä

ollessaan, silloin, kun hän murskasi moukarilla jalkansa ja tunsu väkevän veren maun suussaan. Mutta hän ei kuitenkaan vielä lähtenyt maailmalle, vaan jäi toistaiseksi odottamaan. Ja sillä välin hän muuttui ruumiiltaan yhä laihemmaksi, yhä kummitusmaisemmaksi, ollen kohta kuin luukasa, jonka ympärille oli kaikessa kiireessä kiedottu kappale karvaista, auringon sitkeäksi korventamaa nahkaa. Ruumis oli lisäksi köyryinen, ja silmät loistivat syvältä pään sisältä, niinkuin jostakin notkon pohjalta saattaa kuulua pari yksinäistä lamparettia tai synkkää lähteensilmää . . .

Oli totta, ettei taloon, tuohon entiseen olutprikaan, kukaan muu milloinkaan eksynyt kuin joku kulkuri, joka ei muualta ollut yösijaa saanut. Mutta talvi sinne tuli lopulta, peitti sen katon valkoiseen vaippaan, käväisi pihassa ja tuiskutti sisään niihin huoneisiin, joista oli ikkunat rikki. Tuuli puhalsi, riuhtoi puita ja ulisi valittaen olutprikaanin savutorvissa. Nurkissa ryskyi ja paukkui; koko iänikuinen rakennus natisi liitoksissaan. Olisi luullut sen hajoavan, luhistuvan paikoilleen. Mutta se pysyi koossa kuin onnen kaupalla. Yölepakot, jotka elokuun pimenevinä iltoina ja öinä olivat Saarnaajaa häirineet nahkeitten siipiensä oudon kuivalla kahinalla, olivat jo vetäytyneet oluttehtaan pimeisiin nurkkiin nukkumaan talviuntaan. Ja sitten jälleen taukosi myrskykin, tulivat pakkaset ja joki vetäytyi

kireään, kirkkaaseen jäähän, joka vuorostaan pian peittyi lumeen. Rauha valtasi jokilaakson, talven rauha, ja punertavina kohosivat savupatsaat kylistä suoraan taivasta kohti.

Saarnaajalle oli tällä välin sattunut jotain merkittävää; hän oli saanut seurakseen toverin, pienen ihmisen. Ja tämä toveri oli Timo, joka eräänä marraskuun iltana oli lähtenyt pois yksinäisestä merenrantahuvilasta, rouva Kalmeluksen luota. Pian tämän jälkeen Saarnaaja oli jonakin iltana, ennen lumentuloa, tavannut Timon talsimasta pitkin jokivartta ohi hyljätyn ja äänettömän olutpöydän. Hän oli menossa vanhalle kotipaikalleen vietettyään sitä ennen kaksi yötä, rouva Kalmeluksen tietämättä, huvilan puutarhamajassa. Muistaen Timon vanhaan ja kuultuaan, kuinka hänelle oli käynyt, Saarnaaja otti pojan luokseen. Ja seuraavana päivänä ruuanhakupäivällä tuo kuvatus jo julisti kylällä, että hän oli ottanut kasvatin. Hänen puheilleen vain naureskeltiin.

Näin joutui Jokelan Timokin, sotaorpo, vanhan olutpöydän asukiksi. Hänen hävinneeseen kotiinsa, nahkuri Grönqvistin entiseen taloon, oli oluttehtaalta vain kivenheiton matka.

Toinen luku.

HIRVIÖT.

Timon varhaisin kosketus Saarnaajan kanssa liittyi siihen kuumaan kesään, jolloin joessa oli kalaurutto. He olivat silloin istuneet jokirannan pehmeässä iltahämyssä, ja Saarnaaja oli lopuksi taluttanut hänet kotiin. Koko tuossa pienessä tapauksessa, joka oli ikäänkuin häipynyt mätänevien kalojen tuoksuun ja illan salaperäiseen hohtoon, oli jo sinänsä ollut jotain enteellistä. Se oli aivan kuin viitannut eteenpäin, siihen aikaan, jolloin he jälleen kohtaisivat toisensa. Tästä keskenkasvuisesta pojasta, jota ahdistivat sairaus ja eräänlaiset kohtaukset ja jonka koulunkäynti oli sen vuoksi jäänyt kesken, tästä pojasta tuli nyt todella entisen sepän kasvatti. Heti heidän ensimmäisenä yhteisenä iltanaan tuo kummallinen, ontuva mies puhui hänelle paljon vanhan oluttehtaan konttorihuoneessa. Hiljaisella, lempeällä äänellä hän puhui, ja Timo kuunteli häntä. Vähitellen hän omituisesti turtui kaikelle muulle; hän ei kuullut enää muuta kuin tuon hiljaisen äänen,

joka puhui hänelle. Ja yht'äkkiä hänestä tuntui, että hän oli kuullut tuon syvän nöyryyden äänen koko elämänsä ajan — niin, syntymästään asti aina näihin päiviin saakka, jolloin hän taas oli aivan avuton, vieraitten armoilla. Hän antautui kokonaan tuon äänen vietäväksi, uiden sen sameassa virrassa. Saarnaaja ikäänkuin otti Timon pienen, kärsivän elämän omiin käsiinsä.

Tätä iltaa seurasi salaperäinen yö oluttehtaan konttorihuoneessa, jossa paikalleen lahoavan vanhan puurakennuksen aavemainen tuoksu ympäröi heitä joka puolelta. Huone oli tämän sortuvan talon huoneista pienin. Heillä oli kynttilä, jonka himmeässä valossa he näkivät toisensa — Timo ja Saarnaaja. Sepän parta hohti mustana kynttilän valossa, hänen silmänsä hehkuivat hiljaa kytevien kekäleiden tavoin, ja hänen moukarin murskaama jalkansa lepäsi suoraksi ojentuneena sängynlaidalla terveen jalan roikkuessa alas lattialle. Timo oli jostain löytänyt ammoin kuolleen pöllön. Katsellessaan raatoa kynttilänvalossa hän huomasi sen olevan puoleksi rottien repimän. Silloin hän viskasi sen käsistään pois pimeään käytävään.

Saarnaaja kehoitti Timoa paneutumaan maata sänkyyn, itse hän tulisi myös sinne... samaan sänkyyn. Tämä seikka arvelutti Timoa jostakin syystä; häntä peloitti maata tuon miehen vieressä, jonka silmät hohtivat syvältä päästä häntä kohti niinkuin kekäleet sammuvasta tuhkasta. Mutta muutakaan neuvoa ei ollut, ja arasti hän hiipi nur-

kassa olevaan resuiseen vuoteeseen. Saarnaaja sammutti kynttilän ja paneutui huokaisten hänen viereensä. Oli kylmää ja pimeää. Tähdet tuikkivat. He torkkuivat siinä toistensa läheisyydessä. Timosta tuntui kuin hän olisi maannut ruumiin vieressä paa-reilla, ja häntä puistatti. Mutta kesken kaiken Timo uupui väsymykseensä. Hän näki unessa vanhan merimiespapin seisovan jossakin lähettyvillä ja suojaavan häntä. Tällä oli niinkuin Kristuksen ääni . . . ja Kristuksen kädetkin — hellät, siunaavat, naulanreikäiset . . . Timo katsoi lumoutuneena noita ihmeellisiä käsiä, kunnes ne upposivat pimeyteen, ja koko hänen olemuksensa lävitse kulki unen väreilevä virta.

Timo alkoi käydä Saarnaajan mukana kylässä ruuanhakumatkoilla. Heille naureskeltiin takana-päin . . . näille hyljätyin olutpörykin asukeille. Saarnaaja oli aina totinen, melkein jylhä, mutta Timo hymyili vastaan noille naurajille. Ja hänet nähdes-sään monet vaikenivat; hänen ohut, mieleenpainuva hymynsä oli kuin häivähdys jostain toisesta maailmasta. Kummallisena pidettiin tuota paria ja heidän yhteistä, salamyhkäistä elämäänsä autiossa, kummitusmaisessa hökkelitalossa, entisessä oluttehtaassa. Muutamat olivat taipuvaisia näkemään tässä kai-keessa jotain hirvittävääkin, irvokasta ja hirvittävää. Heitä alettiinkin jokivarren lähikyliässä kutsua hir-viöiksi . . . — Tuolla ne hirviöt taas tulevat, sanot-tiin, kun ikkunasta nähtiin heidän lähestyvän. Että tämä nimitys olikin, ainakin mitä Saarnaajaan tulee, peloittavan satuttava, se pian saatiin nähdä. Mutta

kenenkään mieleen ei edes juolahtanut auttaa Timoa millään tavoin. No, antoihan sentään joku emäntä hänelle toisinaan vastaleivotun leivän tai nokareen voita — se oli kyllä totta.

Paljon ei Saarnaajalla ja hänen kasvatillaan yhteistä ollut. Timolla olivat omat kuvitelmansa, Saarnaajalla taas omansa. Mutta niinkuin Timon isä oli toivonut pojastaan kerran tulevan suuren köyhälistön johtajan, samoin ontuva seppä alkoi nyt vuorostaan kuvitella, että hänen kasvatistaan kerran olisi tuleva suuri saarnamies ja apostoli, voimallinen Herran viinimäen työmies. Tätä ajatellen hän alkoi Timoa kasvattaa ja vetää omaan suuntaansa. Joskus hän näki pojan omituisten kohtausten uhrina, kohtausten, joiden laatua ja luonnetta hän ei oikein tajunnut, mutta jotka hän otaksui kaatumatauti-kohtauksiksi. Silloin hänelle näyttäytyi yhä ilmeisempänä kasvattinsa poikkeuksellinen ja suuri tulevaisuus. Olivathan monet profeetoista ja apostoli Paavalikin sairastaneet tätä pyhää tautia ja nähneet sen aikana näkyjään; tulevaiset ajat, taivas ja helvetti olivat heille näinä hetkinä paljastuneet . . . Ei voinut muuta kuin uskoa, että tästä pojasta, jonka hän oli ottanut luokseen, aikaa myöten kasvaisi jotain merkillistä. Näkijä hänestä olisi tuleva ja profeetta. Mitä siis siitä, vaikka häntä nyt ympäröisivätkin hyljätyn oluttehtaan lahoavat seinät, kun hän kerran olisi saava nähdä taivaan koko mittaanomattomassa loistossaan . . . Hän, Saarnaaja, johdattaisi pojan maailmaan, kun aika olisi tullut. Yhdessä he

aloittaisivat työnsä. Ja Herran viinimäki olisi silloin kaikuva heidän äänistään.

Ajan pitkään Saarnaajassa alkoi näkyä kummallisia ylpeyden piirteitä kuin hän jo olisi se, joksi hän kuvitteli kerran tulevansa. Nekin kuvitelmat, jotka hän vähää aikaisemmin oli liittänyt pieneen kasvat-tiinsa, hän nyt kylmäverisesti siirsi oman itsensä yhteyteen, kuvitellen kohta olevansa näkijä, profeetta ja uuden uskonnon perustaja. Kaiken tämän hän todella uskoi mahdolliseksi. Hän tosin tiesi olevansa hengessä köyhä ja vaivainen, eikä maan tomukaan ollut hänestä kaukana, mutta juuri tällaiset usein olivatkin vaikuttaneet mullistavasti, ja heillä oli ollut kyky nähdä näkyjä ja syvälle tulevaisiin aikoihin. Näin suuruuden hulluus ajoi hänen päähänsä toinen toistaan eriskummallisempia ajatuksia. Samalla hänessä alkoi tapahtua jonkinlainen sielullinen hajoaminen, lopullinen sortuminen. Mutta niinkuin sammuvassa tuhkassa saattaa vielä leimahtaa liekki hereille, samoin leimahti ajoit-taisin tässä merkillisessä sepässä valveille todella polttava ajatus, syövyttävä kiihko ja voima. Silloin hänen rintansa paisui, silmät hehkuivat ja kädet hapuilivat tyhjää ilmaa. Tämä kaikki oli kuin häivähdystä entisestä voimasta, nääntyvän hengen iltaista ruskotusta, josta ei kuitenkaan puut-tunut tiettyä loistoa.

Tänä aikana hän turvautui usein viinaan, jota hän ei ollut käyttänyt sitten kun joskus seppänä ollessaan, ja siitä oli jo monta vuotta kulunut. Hän

saattoi juoda useita päiviä yhteen menoon, välillä vain härskiintynyttä silliä harvoilla hampaillaan pureskellen. Mutta päissänsäkään hän ei koskaan alkanut reuhata eikä puhua kovaäänisesti, päinvas-toin hän silloin muuttui jollakin tavoin tärkeäm-mäksi, samalla kun häneen ilmaantui lisää arvok-kuutta ja teennäistä vaikutuksen tavoittelua. Näinä pitkinä hetkinä hänen päässään humisi kokonainen mielikuvien metsä, jolla ei ollut äärtä eikä määrää. Vanha oluttehdaskin muuttui väliin kummallisesti hänen silmissään joksikin aivan toiseksi; se muuttui kuin kirkoksi, jossa hän saarnasi. Mutta kirkko oli aivan tyhjä, ja sen käytävässä oli kahden puolen ovia kuin matkustajakodissa. Se oli lopulta kuin jonkinlainen haamujen hotelli, jonka katolla oli kuitenkin kullassa hehkuvia sipulitorneja . . . Hän ei tiennyt, mitä olisi oikein ajatellut tästä. Kuun paikalla hän näki eräänä yönä taivaalla villin hevo-sen, jonka harja oli kuin liekeissä. Ilman ratsastajaa se ravasi pitkin taivaankantta kaikuvasti hirnuen ja huimien hännällään tähtiä kasvoihin . . . Toisella kertaa taas hän näki alhaalla panimohuoneessa suunnattoman avaran mäskitiinin reunalla istuvan tuhannen pirua, jotka heiluttelivat surumielisinä karvaisia kinttujaan tietämättä mitä tehdä. Silloin hän luki niiden ylitse jonkin rukouksen, ja ne pake-nivat kauhistuneina.

Enimmäkseen Saarnaaja tällaisina päivinä vain makaili. Sänky hänen allaan oli väliin niinkuin vaap-puva paatti, väliin taas kuin vaunut, jotka kuljetti-

vat hänet syvälle hornaan, sen liekehtivään hämärään. Siellä kaikuivat vaivattujen huudot, pauhasi syntinen soitto ja perkele-juhlien villi meno, jolla ei ollut mitään rajoja. Toisinaan sänky muuttui kuin taikamatoksi, joka humisten kiidätti hänet avaruuteen, keskelle äärettömän hiljaisia tähtikenttiä. Mutta ne haihtuivat äkisti hänen silmistään, ja hän havaitsi taas makaavansa sängyssä olutpöydän entisessä konttorihuoneessa. Äänettömyyden helmasta hän kuuli niinkuin hirttonuoran narinaa, joka piinasi korvia. Joskus hänen ruumiinsa lävitse kulki odottamatta vahva mainen tunne, tuima lihallinen häivähähdys, kirpeä kajastus nuoruuden etäisiltä päiviltä. Se kuumotti kuin tulinen aurinko, kihelmöi lihassa ...

Kun Saarnaaja näistä harhanäyistään selvisi, hän ei tarttunut pulloon moneen päivään. Tuntui kuin vanha oluttedas juuri olisikin johdattanut hänen mieleensä viinan ja lopulta kietonut hänet hetkeksi sen pauloihin. Raskas turtumus kuvastui hänen kasvoistaan, ja kävellessään hän ontui entistä enemmän, siltä todellakin näytti. Timoa, joka liukuskeli talossa kuin varjo, hän usein tarkasteli mietteisään. Ja tässä hämärässä välitilassa nousi alitajunnan haudoista entisen sepän mieleen joitakin merkillisiä muistumia ja ajatusriekaleita, joita hän alkoi kehitellä. Ne koskivat Timoa ja hänen oleskeluaan Kalmeluksen huvilassa, jonne vanha merimiespappi oli hänet vienyt vähäistä ennen kuolemaansa. Saarnaaja oli Timon puheista saanut selville, että leski, joka tähän aikaan asui palvelijatta-

rensa kanssa kahden huvilassa, oli kohtalaisen varakas, mutta muuten aivan yksinäinen. Hän ei silloin ollut kiinnittänyt noihin puheisiin suurtakaan huomiota, mutta nyt palautuivat pojan kertomukset hyvin selvinä hänen mieleensä, varsinkin kaikki, mikä koski yksinäistä papinleskeä. Ja hän palasi yhä uudelleen ja uudelleen tähän, kysyen Timolta hyvin tarkkaan niitä olosuhteita, joissa vanhus eli. Saarnaaja pani tällöin merkille sen voimattoman katkeruuden, joka aina ilmeni tuossa vähäisessä, kituliassa olennessa hänen puhuessaan vanhasta rouva Kalmeluksesta, kun taas keskustelun siirtyessä kuolleeseen merimiespappiin hänen kasvonsa oudosti kirkastuivat. Silloin hän näytti muuttuvan melkein onnelliseksi; hän oli kahlailevinaan jälleen ihanassa auringonvalossa, kukkien keskellä. Ja omituista oli, että entisessä sepässäkin kohta alunperin vuorottelivat — yksinäisestä huvilanväestä puhuttaessa — vastenmielisyys ja myötätunto, riippuen siitä, kummasta oli kulloinkin kysymys: kuolleesta merimiespapista vaiko hänen vaimostaan.

Ei ole kuitenkaan varmaa, jäikö Saarnaajan tajuun jo tässä vaiheessa jotain itämään, mutta varmaa taas toisaalta joka tapauksessa oli, että huvilassa elävän vanhuksen kohtalo oli tällöin ikäänkuin päätetty hänen synkissä, alitajuisissa mielteissään. Kohta ne kypsyisivät tietoisiksi ajatuksiksi ja teoiksi. Kaiken aikaa polttivat hävittävät ajatukset hänen päätään, nuolivat aivojen seinämiä tulisten lieskojen tavoin. Hän oli muuttunut oudon rauhatto-

maksi, alati mietteissään olevaksi, ja hänen kasvonsa olivat syviä uurteita täynnä. Samalla hänen koko olemuksessaan oli jotain hämää, salaperäistä ja uhkaavaa. Tuo jännittynyt uhka näytti ulottuvan hänen vialliseen jalkaansakin, joka töröttöi jäykkänä sivulle kuin väärä petäjänoksa. Toisinaan hän kierteli alakerroksessa olevaa suurta keittosammiota aivan kuin hänellä olisi siinä ollut olutkeitos valmistumassa, kierteli sitä ja katsoi huolestuneena sen mustuneita, lahoavia laitoja. Sitten hän taas nousi toiseen kerrokseen ja löntysti konttorihuoneeseen, jonne hän jäi pitkäksi aikaa. Ehkä hänen pitäisi jotain tehdä, ajatteli hän tällöin, ehkä hänen jo pitäisi lähteä ulos maailmaan — saarnaamaan, parantamaan sairaita ja ontuvia, koskettelemaan kädellään spitaalisia, julistamaan vangeille vapautuksen sanaa ja sokeille näkönsä saamista. Kaikkea tätä hänen pitäisi kohta ryhtyä tekemään. Mutta ikäänkuin tämän suuren tehtävän edessä kajasti eräs toinen, pienempi tehtävä, joka olisi suoritettava sitä ennen. Se tehtävä kuvastui hänen mielessään omituisena, jollakin tavoin tarunomaisena, niinkuin jylhänä legendana, joka tunki näkymättömiä juuriaan hänen sieluunsa saakka. Ja tämän tehtävän tapahtumapaikkana tulisi olemaan se yksinäinen merenrantahuvila, jonka Timo oli hänen mieleensä tuonut.

Monet päivät Saarnaaja kulki näissä mietteissä, ja vähitellen hänelle paljastui tehtävän oikea luonne. Hänen tuli valaista äkillisellä valolla rouva Kalme-luksen sielun perimmäiset sopukat, osoittaa hänelle

hänen yksinäisyytensä ja eristäytyneisyytensä koko järjettömyys, sillä ihmisen tuli elää myös toisia varten, hän ei ollut maailmassa yksin. Jättämällä tekemättä yhdelle niistä pienimmistä sen, minkä Kristus vaati, oli tämä nainen tehnyt suuren rikoksen, josta hän ansaitsisi tulla rangaistuksi. Mutta millä tavoin häntä olisi rangaistava, sitä Saarnaaja tahtoi vielä harkita. Joka tapauksessa hän tunsu saaneensa Jumalalta tämän tehtävän, ja hän olisi suorittava sen loppuun. Saattaakseen naisen kylmän ja ynseän sydämen vapisemaan ja antaakseen yleensäkin tapahtumalle ulkonaista ja salattua syvyyttä hän olisi lähtevä kasvattinsa kanssa merenrantahuvilaan keskiyöllä, jolloin maailma oli tumma tai aivan pimeä ja jolloin iäiset tähdet saattoivat tuikkia vanhalla taivaalla. Hän olisi silloin nautitseva tuon naisen hänen oman kylmyytensä, armahtamattomuutensa ja yksinäisyytensä ristiin, käyttäen nauloina hänen omia tekojaan. Ja vanha, hyödytön vaimo olisi vaipuva hänen jalkoihinsa niinkuin lankavyyhti... Sillä hetkellä, jolloin tämä tapahtuisi, alkaisi hänen tehtävänsä loppujakso. Helvetin seitsemän tulivirtaa saisivat silloin kohista vanhan naisen ylitse, nuolla hänen ruumistaan liekehtivillä laineillaan, saattaa hänet taipuisaksi, nöyräksi ja katuvaksi. Kun rouva Kalmelus sitten olisi antanut hänelle rahaa omaksi sovitukseseen ja hyljeksimänsä lapsen puolesta, lunastanut elämän ja kuoleman panttinsa, silloin olisi taivaskin oleva lähellä ja Vapahtajan helma, jonne hän, Saarnaaja, olisi joh-

tava tämän paljon rikkoneen olennon. Tuossa kaikessa, mikä eli ja liikkui Saarnaajan tajunnassa, oli pohjalla jotain mielenvikaista ja synkästi haaveellista, jota hän ei itsekään täysin ymmärtänyt. Kuin puu se kasvoi hänen olemuksensa uumenissa, sielun pohjamudassa, käyden päivä päivältä yhä muodottomammaksi, yhä vääristyneemmäksi.

Timo vietti aikaansa yksin. Hän harhaili usein vielä joen rannoilla, mutta tuossa määrättömässä vaelluksessa ei ollut enää samaa viehätystä kuin ennen. Jotakin oli muuttunut, häipynyt pois. Jokin oli nyt kuollut ja jäinen, rannat lumisia. Jossakin kaukana yhtyi taivaan loputon, harmaa lakeus meren harmauteen. Mutta eläessään vanhassa olutprykissä Saarnaajan kasvattina Timo oli suostutellut jokikylien monilukuiset, nälkiintyneet kulukissat ystävikseen. Kimmeltävinä kuutamoiltoina hän saattoi houkutella nuo kodittomat eläinrukat perässään jokirantakopeille. Siellä jokilaakson syvässä äänettömyydessä hän seurusteli näiden mustien, valkeitten ja harmaitten ystäviensä kanssa, puheli, hyväili ja antoi niille ruokaa, jota vaivoin oli hankkinut kylistä. Ja kissarukat, kääpäliänsä lumesta nostellen, ympäröivät hänet joka puolelta, ne luottivat häneen, kapusivat polville ja katsoivat pitkään pienillä tähtisilmillään. Kuu loisti taivaan sinisessä katossa, lumi välkähteli, mutta mustien, kallellaan olevien rantakoppien luona jatkui suloinen leikki — kodittomien yhteinen kuutamoleikki . . . Ja loppujen lopuksi joitakin kissoja kulkeutui Timon mukana

myös olutprykiin, yöpyen sinne. Paitsi Saarnaajaa, ja Timoa asui vanhassa oluttehtaassa tästä puolin kulkukissojakin, joilla ei ollut kotia eikä emäntää. Saarnaaja ei näistä uusista asukkaista oikein pitänyt, mutta antoi niiden kuitenkin olla.

Tänä aikana palautui rouva Kalmelus vain harvoin Timon mieleen. Hänelle ei yleensä ollut jäänyt mitään selvää kuvaa oleskelustaan yksinäisessä merenrantahuvilassa. Ainoat, jotka siltä ajalta olivat jaksaneet hänessä kasvaa ihmeellisen kirkkkaiksi ja väkeviksi muistikuviksi, olivat merimiespappi ja puutarha loistavine kukkineen. Puutarhan hiljaista, tuoksuvaa elämää Timo tunsu joskus syvästi kaipaavansa, samoin vanhaa merimiespappia, hänen hiltettyä puhettaan ja hänen miettiviä kasvojaan, joista paistoi viisus ja hyvyys. Toisinaan hän toivoi vielä kerran pääsevänsä tuon huvilan puutarhaan edes hetkeksi, mutta silloin viilsi häntä liian katkerana muisto rouva Kalmeluksen ynseydestä ja salaisesta vihasta. Erikoisen selvästi Timo muisti sen kummallisen illan, jolloin hän oli sitten lähtenyt pois vanhuksen luota äänettömästi huvilasta. Ei hän sinne enää palaisi.

Mutta kerran jonakin iltana Timo kuitenkin kulki Saarnaajan seurassa huvilan ohitse jokikyliin päin kantaen olkapäällään yhtä monista nelijalkaisista ystävistään. Timo näki Kalmeluksen ulko-oven olevan vielä auki. — Ketähän näin myöhään odottavat, ajatteli hän. — Hän pysähtyi ja jäi miettimään vanhahtavat pojankasvot ohuissa rypyissä. Saarnaaja

silmäili sillä välin pitkin katsein huvilaa, niinkuin hän olisi jotain arvioinut. Silloin Timo otti yht'äkkiä kissan olkapäältään, kumarsi ja työnsi sen lempeästi huvilan ovesta sisään. Hän ei itsekään tiennyt, miksi näin teki, mutta hän oli jostakin syystä kovin kiihtynyt ja oudon villi tunne puistatti hänen ruumistaan. Musta kissa ei tullut takaisin ulos. — Kunpa pitäisivät sen, ruokkisivat, ajatteli Timo. Se oli hyvin kurja, resuinen ja laiha. — Ilta oli säkki-pimeä. Saarnaaja hapuili ovea, mutta vetäytyikin sitten takaisin. Seisottuaan hetken pihassa kuin kummitus Saarnaaja lähti jatkamaan matkaa, ja Timo seurasi häntä.

Eräänä iltana, kun ilmassa ja taivaanrannoilla oli jo kevään väkevä, himmertävä välke ja auringonlasku oli ihmeellisen raju ja hehkuva, ikäänkuin lännen taivasta aukova, Saarnaaja ja Timo — molemmat hirviöt — palasivat jokikylistä vanhaan olutprykiin. Jokilaakson lumi punersi auringonlaskussa. Saarnaaja kulki edellä lumisten haapain ja huurteisten koivujen alla, Timo hänen jäljessään. Oli aivan hiljaista. Kun he tulivat oluttehtaalalle ja Saarnaaja avasi retkottavan ja saranoillaan kitisevän oven, livahti sisältä heitä vastaan viisi tai kuusi kissaa, toiset mustia, toiset harmaita ja valkeita. Laihoina ja pörhökarvaisina ne katosivat heidän näkyvistään niinkuin varjot. Silloin Saarnaaja sanoi Timolle, että he lähtisivät vielä tänään,

vähäistä ennen keskiyötä, rouva Kalmeluksen huvi-
laan. Timo vavahti eikä tiennyt mitä tästä aja-
tella.

He kiersivät pimeässä suuren keittosammion,
josta tuntui vielä nousevan aivan kuin oluen makea
tuoksu, tapasivat lahonneet portaat ja alkoivat
kompuroiden nousta niitä ylös. Saarnaaja raapaisi
valkean tulitikkuun, ja hetken häilyi pieni, surkea
valo heidän edessään, valaisten rottien kalvamia por-
taita ylen niukasti. Vihdoin he pääsivät toisen ker-
roksen käytävään ja sitä tietä konttorihuoneeseen.
Saarnaaja sytytti kynttilän. Toisen kynttilän, jota
hän ei vielä sytyttänyt, hän asetti vanhaan, tomui-
seen myrskylyhtyyn ja laski sen sitten ovensuuhun
lattialle. Sen jälkeen hän riisui harmaan takkinsa
ja veti ylleen mustan, tosin hihoistaan kuluneen
takin, jota hän oli entisinä vuosina käyttänyt saarna-
matkoillaan. Se antoi hänelle eräänlaista haalistu-
nutta juhlavuutta. Vaihdettuaan näin takit hän
istuutui ja syventyi lukemaan raamattua, puukan-
tista, Välkkilän mummon huutokaupasta ostettua.
Hän aivan kuin valmistautui johonkin tehtävään,
eikä Timo uskaltanut häntä häiritä. Näin kului
tunti, toistakin.

Vihdoin raamatun raskaat puukannet sulkeutui-
vat, ja Saarnaaja nousi. Hän meni ikkunan luokse
ja tirkisteli ulos. Omituinen, houremainen synkeys
kuvastui hänen kasvoistaan, synkeys, tyhjiys ja
karvas pettymys. Mutta sitten niihin ilmestyi jotain
uhkaavaakin ja raskasta päättäväisyyttä katseen

pysyessä kuitenkin harhailevana. Sepän äänikin oli karmea ja outo, kun hän sanoi:

— Tämä tuli täällä sisällä tekee minusta vielä perkeleen.

Hän koputti nyrkillä rintaansa, ja hänen silmänsä liekehtivät syvällä kuopissaan. Surkean hullunkurisesti tuo kuvatus alkoi terveen jalkansa varassa hypähdellä lattialla. Ellei Timo olisi ollut niin peloisaan kuin hän oli, olisi hän varmaan nauranut tälle näylle. Mutta nyt hän sen sijaan kääntyi seinään päin ja oli vähällä purskahtaa itkuun. Jokin muodon ja tuntematon hipaisi häntä; hän tunsu hirveätä pelkoa. Saarnaaja tanssi huoneessa kuin noita-tanssia. Kynttilä lepatti pöydällä, seinillä häilähtelivät varjot. Lopulta seppä laski moukarin murskaaman jalkansakin lattialle ja pysähtyi. Kaikki oli hetken aivan hiljaista. Sitten Timo kysyi sopertaen, minkä vuoksi he lähtevät Kalmeluksen huvilaan. Hän ei enää haluaisi sinne palata, hänhän pelkäsi sitä paikkaa, kaihtoi tästä puolin kaikin tavoin. Mutta Saarnaaja vastasi heidän lähtevän muistuttamaan Timon entistä kasvatusäitiä kristityn velvollisuuksista, osoittamaan hänelle uutta tietä ja tarvittaessa myös häntä rankaisemaan, vetämään hänet koville, jos hän ei vähällä taipuisi ja nöyrytyisi. Hän, Saarnaaja, olisi aloittava uuden herätystyönsä juuri tästä naisesta, sen hän oli nyt saanut päähänsä. Entistä rajumpi ja entistä kuumempi herätysalto olisi hänestä saava alkunsa ja lähtevä liikkeelle ajautuakseen jossakin kumeasti pauhaten ihmis-

kunnan tummaan, villiin rantaan. Hän olisi oleva se merkkipaalu, se tiennäyttävä, johon tultaisiin katsomaan ja jota kohti vaimot kohottaisivat lapsiaan siunattaviksi. Tällainen hän oli, Saarnaaja, entinen seppä, jota jokikylissä haukuttiin hirviöksi ja joka oli niin laiha, että hän näytti ristiltä levittäessään sivuille molemmat luisevat kätensä... Pitkin ja poikin hän siinä puhui näistä kaikista aivan kuin Timo olisi niistä jotain ymmärtänyt, mutta hän ei toki maininnut mitään niistä jäisistä pohjatunnoista, jotka hitaasti liikkuvat jossakin hänen olemuksensa syvyydessä. Sanaakaan hän ei niistä hiiskunut, vaan salaisesta vaistosta vaikenä. Hän oli kypsymäisillään peloittavaan varmuuteen jostakin, joka synkästi huimasi ja häikäisi häntä.

Myöhemmin illalla Saarnaaja johdatti peitetyllä viekkauksella keskustelun jälleen rouva Kalmelukseen ja tämän elämäntapoihin. Mutta Timo vastaili jurosti ja vältellen; hän ei halunnut siitä enää puhua. Hän tunsu itsensä syvästi uupuneeksi ja hän tahtoi unohtaa vanhuksen ja hänen puutarhansa kukkineen. Sitä paitsi hän oli jonkinlaisella hämärällä, alitajuisella tavalla näkevinään Saarnaajan jatkuvissa kyselyissä eräänlaista tuimaa tarkoituksellisuutta, joka aavistuksen painolla tunkeutui niinkuin kylmä viima hänen olemuksensa lävitse.

Ehtoon hiljaisuus kasvoi yhä. Vanhaa olutpöytä ympäröi himmeässä, keväisessä tähtivalossa kuuluttava äänetön maailma. Jostakin jokilaakson syvyydestä, hyvin loitolta, kantautui ajoittain salaperäisiä,

väkeviä ääniä. Siellä kevät teki työtään ratkoen joen jääpeitettä kuin timantilla leikaten. Ihmeellisiä hetkiä syntyi, kasvoi ja tuhoutui kaikkialla heidän ympärillään. Aavistelevaa suhinaa taivaassa ja maan päällä. Sininen ilta ikäänkuin vavahteli ja kumahteli avaruuteen saakka. Jokikylät peittyivät salaperäiseen hämyyn, joka sakeni kuin savu hetki hetkeltä. Tähdet tulivat selvemmiksi ja suuremmiksi, toiset mieltä hämmäntävän kirkkaiksi. Linnunrata alkoi väreillä ja särehtiä, aivan kuin soida. Viiltävässä kaipuussaan suunnattomana se syöksyi halki taivaan, kadoten viimein etäisesti hehkuvaan tähti-usvaan.

Mutta Saarnaaja oli vaipunut kokonaan raskaaseen ajatusmaailmaansa, uppoutuen siihen kuin suon mustaan silmäkkeeseen. Tyhjiys nousi kuin seinä joka puolelta, lainehtiva tyhjiys. Sen lävitse kajasti maailma merkillisenä unennäkönä, jonka piiristä nousi esiin ihmisiä, huojuvia puita, kallistelevia siltoja, taloja, kokonaisia kyliä, missä eläimet ääntelivät ja kumisuttivat tannerta . . . Hän itse oli kulkevinaan suurta puuristiä kantaen peltojen multameressä, ja kasvatti oli hänen seurassaan, kulki jäljessä varjon tavoin. Mutta sitten hän havahtui yht'äkkiä syvästi valveille, ja edessä oleva tehtävä palautui hänen mieleensä ihmeen suurena ja täynnä sisäistä voimaa ja salamyhkäisyyttä. Tänä yönä hän olisi aloittava uuden vaiheen elämässään, tänä maailmanhetkenä hän olisi sytyttävä palamaan merkkitulensa, hehkuvan soihtunsa, joka saattaisi kylät

hämmennyksen valtaan. Tässä innostuksen puuskassa, joka läheni jonkinlaista huumausta, hän nousi ja meni jälleen ikkunan ääreen. Nyt vallitsi täydellinen ja pakahduttava hiljaisuus niinkuin suurien noitapyhien aattoina. Ei kuulunut hiiskahdustakaan. Yö oli tullut. Sen kaikkisyhteisyydessä he tällä hetkellä olivat — houraileva saarnamies ja keskenkasvuinen, alkuunsa kuihtunut poika. He tunsivat sisimmässään yön hallitsevan äänettömyyden ja uhkan. Omalla erikoisella, toisistaan poikkeavalla tavalla heidän ajatuksensa tänä kohtalokkaana yönä koskettivat tuota yksinäisessä merenrantahuvilassa elävää vanhusta, joka tosin tällä hetkellä oli vielä hämyisessä huoneessaan, vailla välitöntä kosketusta tähän ajattomaan yöhön, mutta jonka vähän myöhemmin himmeä tähtivalo, kuulemansa äänet ja omituinen, ennakoiva tunne kutsuivat ulos . . .

Timolle itselleen jäi tästä illasta ja yöstä vain muutamia säröisiä muistikuvia sieltä täältä. Mutta eräitä ydinhetkiä, keskeisiä tapahtumia hän muisti jälkeensäkin järkyttävän selvästi ja alastomasti. Tällaisia tapahtumia oli muun ohessa heidän lähtönsä vanhasta oluttehtaasta sekä se, mitä sattui Kalmeluksen öisessä huvilassa. Jonakin alkuyön hetkenä Saarnaaja otti lattialta myrskylyhdyn, painoi hatun päähänsä ja kehoitti Timoa seuraamaan häntä. Timo tunsu kummallista alakuloisuutta ja hämää pelkoa, mutta lähti kuitenkin vastahakoisesti seuraamaan Saarnaajaa. He laskeutuivat hitaasti portaita alas pohjakerrokseen, kiersivät jälleen suuren keitto-

sammion ja tulivat ulko-ovelle. Heidän takanaan kuului hiljaista tassutusta. Ne olivat kulkukissoja, jotka olivat heidän säikyttäminään lähteneet liikkeelle ja hiiviskelivät nurkissa. Vanha olutpryki jäi äänettömänä töröttämään rantatöyräälle kuin hyljätty kummitustalo.

He kulkivat yli paukahtelevan kevätjään; joen yli kulki sillä kohdalla kapea, tallattu polku, joka nyt kevään tullen oli noussut koholle ympäröivästä jään pinnasta. Vastarannalla oli joitakin kallellaan olevia vajoja ja varastosuojia, joissa oli mustat valeikkunat. Timo oli aina omituisesti kammonnut noita valeikkunoita tietämättä oikein syytä siihen. Mutta tällä kertaa ne töintuskin erottuivat ulkoseinistä himmeässä yövalossa. Luminen kuja kulki näiden vajojen vieritse; kujan toisella puolen oli vanhoja rantatönöjä, vajojen puolella taas huojahteleva lankkuaita, joka kuitenkin päättyi pian. Heidän edessään oli valtatie monipolvinen nauha, etäisiin maakyliin johtava. Mutta tämä eriskummallinen pari kääntyi kulkemaan merelle päin. Lumi oli tieltä jo paikoin poissa; se oli ohutta ja mustunutta, kevätlunta. Taivas heidän yläpuolellaan oli tähtiä täynnä. Mieltäriipaiseva hiljaisuus kaikkialla. Jostakin etäältä kantautui vain yöjunan kiireinen kohu, mutta sekin loittoni pian kuulumattomiin.

Saarnaaja kulki huokaillen ja otsa rypyssä, katse suunnattuna niihin harvoihin kaupungin valoihin, joita hän näki vasemmalta, joen toiselta puolen, ja jotka vähitellen häipyivät kauaksi heidän taakseen,

Hänen oikeassa kädessään roikkui lyhty, sytyttämätön, vanha myrskylyhty. Timo katsoi älyttömästi siihen . . . himmeäruutuiseen lyhtyyn, joka vaappui tuon hurjan kuvatuksen kädessä. Hän hieroi silmiään kuvitellen näkevänsä unta, painajaisunta. Seppä ikäänkuin kasvoi suunnattomasti Timon edessä, lyhtykin hänen kädessään oli hetkittäin niinkuin talo. Se huojahteli kuin tuulessa saarnamiehen onnahdusten mukaan ja välkähteli tummasti Timon silmissä sinne tänne. Matkaa Kalmeluksen huvilaan meren äärelle oli useita kilometrejä, mutta koko aikana he eivät puhuneet mitään. Timo oli väsynyt ja ikäänkuin jotain taakkaa kantaen hän laahusti saarnamiehen jäljessä eteenpäin merkillisessä äänettömyydessä.

Saarnaaja ja Timo — nuo molemmat hirviöt — olivat jo silloin eteisessä, syvässä hämärässä, kun vanhus seiso i ulko-ovensä kynnyksellä tarkkaillen Linnunradan juovaa taivaalla. Saarnamiehen kädessä huoju i yhä sytyttämätön myrskylyhty, johon hän kuitenkin kohta olisi sytyttävä levottoman, keltaisen liekin . . . Timo seiso i hänen rinnallaan pienenä ja avuttomana, epämääräisen pelon jäykistämänä. Hänestä tuntui, ettei hän saisi ääntä suustaan, jos hänen pitäisi tällä hetkellä jotain sanoa tai huutaa. Hän oli kuin sidottu hiljaisuuteen, jonka uhka lisääntyi hetki hetkeltä. Saarnaajakin tuns i jonkinlaista ahdistusta, ja hänen ruumiissaan humisi

niinkuin myrskyinen puu, kiihkon outoja, veriruskeita lehtiä oksissaan kantava. Hänen teki mieli huutaa yöhön: Ota minulta pois tämä kalkki! Mutta hän tunsu kaiken olevan jo jollakin tavoin myöhäistä. Uusi, kauhea voima pyrki hänestä ulos kuin vereen tahraantunut, käsiään ojenteleva lapsi, tuhon ja hävityksen eriskummallinen sikiö . . . Ja yht'äkkiä Saarnaaja tunsu hämäänyttävää, peloittavaa katkeruutta kaikkea kohtaan. Hetket kulkivat hänen ohitse sen niinkuin harmaa, hajallaan oleva rosvojoukko: jokainen hetki riisti mukaansa osan hänen hermovoimaansa. Mielelön haaveilu ja villi, repaleinen uskonnollinen kuvittelu kamppailivat entisessä sepässä yhtäaikaan. Häntä huimasi. Hän nojautui seinään ja teki itsensä pieneksi. Vanhus laahusti heidän ohitse sen, kadoten sisään. Hän ei ollut heitä nähnyt.

Ja Saarnaaja sytytti lyhtynsä . . .

Rouva Kalmelus oli kahlannut sen päivän lävitse niinkuin hauraassa unessa ja ilman syvempää kosketusta hetkien menoon. Hänen väsynyt henkensä oli kimmonnut ikäänkuin irti ruumiista, jota lyhyet, hoipertelevat jalat kannattivat. Kun ilta jo syöksyi yli yön tumman, arvoituksellisen rajan, vanhus lähti vielä huojahdellen huvilan eteiseen, joka oli kevät-talvisten tähtien särkynyttä valoa täynnä. Hän oli ollut kuulevinaan melua eteisestä, kuin askelten kaikkua, ja ajatus Timon, kadonneen kasvattinsa,

paluusta lennähti iloisen vaisuna hänen aivojensa halki. Mutta eteiseen tultuaan hän havaitsi kaiken äänettömäksi, kuoleman tyhjäksi ja ulko-oven mustana auki ammottavaksi. Kumaraan vääntynyt pieni nainen kuunteli hetken ovella, katsoi tähtipilkettä ja Linnunradan kaarta. Tietoinen ja pohjaton kodittomuuden tunne kulki yht'äkkiä riipaisten hänen sielunsa usvan halki. Sitten hän käännähti ja lähti sisälle laahaavin, lyhyin askelin, kantaen sielunsa pohjalla tuota vahveneavaa maanpäällisen kodittomuuden tuntoa, niinkuin nainen kantaa helmassaan kapaloihin käärittyä lasta... Tämä lyhyt paluumatka ulko-ovelta takaisin huoneeseen oli hänelle kovin raskas. Samalla se ihmeellisesti heijasti kuoleman jylhää, synkän ihanaa valoa. Martta, joka oli valvoen odottanut emäntänsä levolle menoa sulkeakseen salaa huvilan ulko-oven, oli nukahtanut. Unen musta vaippa oli humahtanut hänen kuuroutensa yli. Merenrantahuvila oli yöhiljainen.

Mutta kun Emilia oli jälleen huoneessaan ja makuulle hankkiutumassa, hän oli uudelleen kuulevinaan vaimeaa melua ja hiljaisia askeleita. Tällä kertaa tuohon ääneen liittyi jonkin putoavan esineen kolahdus. Hän kuuli kaiken aivan selvästi, omituisen alastomasti, mutta kuitenkin kuin ohuen, verkko-maisen kalvon lävitse. Äänet jatkuivat, mutta hiljaisempina, kuin varoen. Aavisteleva, ennakoiva tunne häivähti vanhan naisen tajuun. Hän palasi pimeyden halki takaisin ovelle. Siellä häneen lankesi

äiheisen lyhdyn keltainen heijastus, vaisu hohto, joka sulki koko hänen olemuksensa piiriinsä. Se oli kuin ikuisuuden aurinko, joka äkisti syttyi loistamaan suoraan hänen kasvoihinsa. Mutta sitten hän näki lyhdyn takaa häivähdyksen kolkosta, mustasta miehestä, villistä, luisevasta olennosta. Valepukuinen kuolema! Kuuma säikähdys virtasi hänen ruumiinsa lävitse kiireestä kantaan, hänen suunsa eteen painui kuin läppä ja sydän seisahtui jysähtäen. Hän kaatui lattialle, lähelle huoneen kynnyspanna. Jalat koukussa hän jäi makaamaan, kasvot lattiaan päin kääntyneinä. Siinä maatessaan hän oli kuin hangelle jäänyt lintu . . .

Saarnaaja laski hämmästyksen lyömänä lyhtynsä lattialle. Hetkeen hän ei ollut selvillä siitä, mitä todella oli tapahtunut. Hän oli vain nähnyt naisen laahastuvan eteensä lattialle, kaatuvan suulleen vaivalloisesti ja kuivasti kolisten niinkuin vanha, viallinen tuoli . . . Naisen kasvoja ei näkynyt, näkyi vain takaraivo ja harmaita hiuksia. Seppä kumartui lyhtynsä valossa katsomaan vanhuksen ruumista. Siinä kumarruksissa seisoessaan vilahti hänen päähänsä omituinen ajatus, että tämä kaikki oli vain veristä harhaa, jolla ei ollut eikä voinut olla mitään liittymäkohtaa todellisuuteen. Mutta kun hän ojensi hapuillen kätensä, kiertyi hänen pitkien sormiensa ympärille joitakin hiuksia, kahisevia, harmaita jouhia, jotka hajallaan riippuivat lattialle kepertyneen

vanhuksen päässä. Ja ikäänkuin pitkäisen leimahduksessa hänelle selvisi kauhea totuus. Rouva Kalmelus oli kuollut.

Timo, saarnamiehen kasvatti, joka tähän asti oli seisonut taempana, työntyi nyt äkkiä esiin, ja nähdessään lyhdyn valopiirissä lattialla makaavan rouva Kalmeluksen hän päästi vihlovan kirkkaisun. Silloin Saarnaaja havahtui ja kohotti varoittaen kätensä. Timo mykistyi kohta ja vetäytyi takaisin ovelle. Hänen ruumiinsa vavahteli kauttaaltaan. Syvä ruumiillinen ja henkinen voimattomuus oli saanut hänet valtaansa, pääkin painoi kovin. Koko hänen ruumiinsa uiskenteli kuin virrassa veden painaessa joka puolelta. Hän näki Saarnaajan liikkuvan lyhty kädessä haamun tavoin huoneessa, näki hänen askartelevan jotain nurkassa olevan piirongin edessä ja viimein vetävän jonkin sen laatikoista auki. Siellä hän penkoi hetken, mutta sulki sen pian ja veti auki toisen laatikon. Lopulta hän työnsi taskuihinsa jotakin, ehkä rahaa. Mutta Timo ei voinut paikaltaan liikahtaa. Hän tunsu hirvittävää pelkoa. Outo, unenomainen tunne virtasi hänen olemuksensa lävitse niinkuin vesi.

Sillä välin Saarnaaja kulki tarkastellen ympäri huonetta. Hänen lyhtynsä valo sattui milloin mihinkin, häilähteli seinissä, lattiassa, pöydänkannessa, tuoleissa. Pöydällä hän näki Uuden Testamentin ja virsikirjan, ahtaen nekin taskuunsa. Vihdoin hän palasi lattialla viruvan ruumiin luokse ja katsoi sitä hyvän aikaa. Loppujen lopuksi hän käänsi sen seläl-

leen, kasvot ylöspäin. Rouva Kalmeluksen kasvot näyttivät valjuilta ja kauhun vääntämiltä lyhdyn valossa. Saarnaajan silmät paloivat synkällä liekillä ja hengitys kävi puuskittain. Äkkiä hän otti liivintaskusta linkkuveitsensä, veti sen terän auki ja piirsi sillä sitten läpi kankaan vainajan rintaan syvän ristinmerkin, jotta kaikki tietäisivät Herran palvelijan olleen viimeisellä hetkellä huoneessa läsnä, kuten hän sillä hetkellä ajatteli. Ja samassa hänestä haihtui kaikki hämmennys, epävarmuus ja säikähähdys, minkä rouva Kalmeluksen äkillinen kuolema oli hänessä herättänyt, ja sijalle tuli nyt jotakin suunnattoman arvokasta, apostolimaista. Näin juuri täytyikin käydä, hänen silmiensä tulen, profeetan läpituokevan katseen, täytyi polttaa poroksi tuon naisen, joka oli niin pahasti lyönyt laimin velvollisuutensa kristittynä; Jumala oli käyttänyt häntä välikappaleenaan, työaseenaan. Mitä siis siitä, vaikka hänen suunnitelmansa rouva Kalmeluksen rankaisemisesta ja käännättämisestä ajautuivatkin karille, kun kerran täytyivät korkeammat suunnitelmat ja aivoitukset. Hänen äsken vainajan piironginlaatikosta ottamansa rahat tulisivat käytettäväksi uuden perustettavan seurakunnan hyväksi. Sillä olihan Kristuksen opetuslapsillakin ollut keskuudessaan yhteinen rahastonsa, jota tosin oli hoitanut Juudas Iskariot.

Millä tavoin he pääsivät samana yönä takaisin rotteloiseen olutpöykkiin, siitä jäi Timolle vain epäselvä käsitys, sekasortoinen muistikuvasarja, jolla ei ollut alkua eikä loppua. Villikissatkin olivat hyljä-

tyssä oluttehtaassa tänä yönä tavallista rauhattomampia. Ne juoksivat sinne tänne, vikisivät ja maukuivat, väliin pysähtyivät pimeässä tuijottamaan välkkyvillä kultasilmillään, sitten taas alkoivat juoksennella ympäri taloa. Saarnaaja lojui pitkälään sängyssä niinkuin kuollut. Hän ei liikahtanutkaan. Mutta hänen päänsä oli polttavan kuuma, ja hänen ajatuksensa temmelsivät hurjina. Timo makasi penkillä kuin pieni mytty. Lyhtyä ei näkynyt missään; sen vipajavan valokeilan ärsyttämänä seppä oli heittänyt sen paluumatkalla sirpaleiksi tiehen.

Mutta kaukaa ja korkealta, taivaanrantojen syvyydestä, kantautui ihmeellistä huminaa: lähes tyvä kevät . . . Timo kuuli tuon humun, ja hänen teki mieli upota kuumaan itkuun. Hänen kuumeinen ruumiinsa oli oudosti jännittynyt, kuunteleva, pelkoa täynnä. Sitten tuon jäykistyneen olennon lävitse kävi humahdus niinkuin puiden oksistoissa vinhan tuulen kulkiessa niiden ylitse. Hän vaipui levottomaan uneen, putosi siihen kuin mustaan kaivoon.

Rouva Kalmeluksen kasvot olivat jo saaneet tuon tutunomaisen, jylhän ilmeen, joka sinänsä kuuluu kuoleman olomuotoon ja joka vitkaan sulkee elämän pois itsestään, olipa tuo elämä sitten ollut minkälaista tahansa. Jämeä, kiristynyt ilme ihmisen kasvoilla yhä vain vahvistuu, kuta kauemmaksi hän etääntyy siitä jylhästä hetkestä, jolloin elämän sammuminen hänessä tapahtui.

Kenet oli rouva Kalmelus kohdannut yöllä huoneensa ovella? Se kysymys kierteli hämäränä seudulla, kun kuultiin, että hänet oli tavattu kuolleena ja veitsellä viilletty ristinmerkki rinnassa ja että hänen yksinäisessä huvilassa olleet rahansa, joka-päiväiset käyttövaransa, oli ryöstetty. Hänen kuolemansa aiheuttajaksi todettiin piankin sydänhalvaus — mutta ristinmerkki, kuinka se oli hänen rintaansa ilmestynyt, kuka sen oli viiltänyt? Kuta enemmän tapausta pohdittiin, sitä synkempään hämärään se näytti peittyvän. Palvelijatar, kuuro Hulvin Martta, ei tiennyt kertoa siitä mitään; hän oli nukkunut koko yön. Sen sijaan hän tiesi kertoa yhtä ja toista merkillistä itse emännästään, rouva Kalmeluksesta; hän kertoi siitäkin, kuinka kiihkeästi tämä oli kasvattinsa kadottua aina joka ilta pyytänyt häntä jättämään huvilan ulko-oven avoimeksi pojan paluun varalta, vaikka ei erikoisemmin ollut Timosta pitänytkään. Mutta hän, Martta, oli aina salaa sulkenut oven myöhemmin yön rajalla — paitsi yhtenä yönä, jolloin hänen emäntänsä oli pysytellyt poikkeuksellisen kauan valveilla niinkuin jotain odottaen; hän oli vihdoin nukkunut, ja silloin oli kummallinen, ristinmerkkejä viiltelevä varas astunut sisälle huvilan auki leksottavasta ovesta . . . Tämä kaikki tuntui kovin oudolta ja hämärältä. Hulvin Martta, tuo vähäpätöinen, paljosta osattomaksi jäänyt nainen, kohosi nyt yhdellä iskulla ylös unohduksen katkerasta alhosta ihmisten tietoisuuteen. Hän tunsu yht'äkkiä olevansa tärkeä henkilö tapausten virrassa, ja auliisti

hän jakoi uteliaille naapureille omituisen emäntänsä salaisuuksia, jotka ikäänkuin väreilivät vielä tämän elottoman ruumiin ympärillä. Vanhan palvelijattaren kuurouskaan ei tällä kertaa estänyt keskustelua; uteliaiden kärsivällisyydellä ei ollut rajoja, vaan useita kertoja peräkkäin he saattoivat saman kysymyksensä toistaa, huutaa hoilottaa tuon tylsän olennon korviin. Mutta kuinka mieletöntä tämä jatkuva uteleminen oli ja kuinka vähän se kykeni itse asiassa valaisemaan kuolleen naisen arvoitusta ja hänen sisintä olemustaan, sitä ei kukaan tullut ajatelleksi, ja tätä halpamaista ilveilyä, panettelua ja juoruilemista jatkettiin yhä. Myös Timo, rouva Kalmeluksen entinen kasvatti, pääsi tästä painostavasta huomiosta osalliseksi; hyväntekeväisyyden varjolla etsiskelivät monet omaan lihavuuteensa läikähtyvistä huvila-alueen rouvista tuota köyhää, hyljättyä olentoa käsiinsä saadakseen häneltä, jos se osoittautuisi mahdolliseksi, lisätietoja kuolleesta papinleskestä. Mutta häntä ei löydetty. Sillä muut kuin läheisten jokikylien asukkaat eivät tienneet hänen asustelevan vanhan saarnamiehen kanssa autiossa olutpöydässä.

Poliiseita liikuskeleli yksinäisessä, rappeutuneessa merenrantahuvilassa nuuskien jälkiä, mutta mitään selvyyttä ei toistaiseksi saatu. Tottapa totuus kuitenkin kerran paljastuisi hämärän takaa, siihen luotettiin. Ja se paljastuikin, mutta toisella tavalla kuin oli odotettu. Sitä ennen liikkui seudulla tapauksen johdosta monenlaisia huhuja. Puhuttiin jos mitä. Eräsikin nainen sanoi uskovansa, että ristinmerkki oli

voinut ihmeellisen heijastuksen tavoin ilmestyä rouva Kalmeluksen rintaan, samoin kuin ristiinnaulitun naulanreiät saattoivat ilmestyä ihmisen käsiin ja jalkoihin; hän sanoi tällaisista tapauksista joskus lukeneensa. Mutta tämä kiihkoisan uskonnollisuuden värittäjä, mielikuvituksellinen selitys ei läheskään kaikkia tyydyttänyt. Joku oli ristinmerkin vartavasten veitsellä tehnyt vainajan rintaan; näin karkeaan ja kovaan ratkaisuun uskoivat useimmat. Kaiken tämän lisäksi yritettiin myös ruumista tutkimalla löytää tämän salaisuuden ratkaisu. Sulkeutunutta elämää viettäneen rouva Kalmeluksen äkillinen ja odottamaton maine seikkailu, joka oli alkanut tuntemattoman, mustan miehen kohtaamisella öisessä huvilassa, jatkui nyt ruumishuoneessa. Siellä hänen lopullisesti todettiin kuolleen sydänhalvaukseen, jonka taas oli aiheuttanut jokin ankara säikähähdys, kuten otaksuttiin. Voitiin myös havaita, että paljon keskustelua herättänyt ristinmerkki vainajan rinnassa oli kuoleman jälkeen veitsellä viilletty. Loppujen lopuksi tuossa kuolleessa ihmisrauniossa ei ollut enää mitään tarkastettavaa ja se voitiin haudata.

Rouva Kalmeluksen vanha palvelija saapui kohta ruumiinavauksen jälkeen heränneen itsetuntonsa kannustamana merenrantahuvilasta kaupunkiin. Hulvin Martta oli pukeutunut haalistuneeseen, mustaan pukuun, jonka papinleski oli hänelle kerran

antanut, ja hänen kuuroissa korvissaan heiluivat ohuet, kullalla silatut korvarenkaat. Hän meni suoraan Vallin ruumisarkkuliikkeeseen, joka sijaitsi vanhassa puutalossa. Talon toisessa päässä työskenteli neljä puuseppää, jotka valmistsivat arkut ja maalasivat ne. Myöskin siellä oli kaksi naista, toinen vanhempi, toinen nuori tyttö, jotka taas puolestaan verhosivat kirstut mustilla tai valkeilla kankailla ja väliaikoina neuloivat selättömiä ruumis-paitoja. He olivat kuin kuolemaan vihkiytyneet papittaret, nuo kaksi naista. Toisessa päässä taloa tapahtui ruumisarkkujen myynti, ja siellä oli arkkukauppias itse. Koko talossa elettiin kuoleman merkeissä; kaikki se työ, mitä siellä tehtiin, tehtiin kuolleita varten, ei eläviä.

Sinä aamuna, jolloin ruumisarkkuliikkeeseen ilmestyi rouva Kalmelus-vainajan mustiin pukeutunut palvelija, keskusteli kauppias konttorihuoneessaan vuokralaisensa suutari Västin kanssa eräästä tapauksesta, joka juuri silloin oli sattunut rantamaailmassa. Tapaus oli se, että kaupungissa oli edellisenä iltana joutunut poliisin käsiin muuan mies, oikea kehveli, joka pidemmän aikaa oli lähitienoilla ja edempänä jokikylissä kaupitellut valurautaisia hautaristejä. Risteissä oli kuitenkin nimet tehty perin kömpelösti ja näkyi, että niissä oli jolloinkin aikaisemmin ollut aivan toinen nimi. Tämä seikka herätti monessa epäilyksiä ja vihdoin siitä ilmoitettiin viranomaisille. Selville kävi, että kysymyksessä oli kuin olikin rikos; ristit oli otettu hautakummuilta, maalattu uudestaan

ja sitten hakattu niihin uudet nimet. Useilta lähi-seudun hautausmailta olikin kadonnut ristejä ja nimilaattoja. Epäilykset kohdistuivat nyt tähän ristejä kaupittelevaan mieheen, Viitalan Oskariin, ja tunnustihan hän lopulta ruman tekonsa, kun koville pantiin. Kun hän oli monista muistakin kolttosistaan tunnettu, epäiltiin nyt lisäksi, että hän oli käynyt säikyttelemässä rouva Kalmeluksen kuoliaaksi, viiltänyt veitsellä hänen rintaansa ristinmerkin ja ryöstänyt hänen kotona olleet rahansa. Tätä ei kumminkaan saatu näytetyksi toteen, Viitalan Oskari itsekin kielsi kaiken ja joutui tästä viimeisestä syytöksestä aivan pois tolalta. Mutta oli niitä, jotka siihen päivään asti, jolloin kaikki tuli ilmi, uskoivat Viitalan Oskarin tässäkin suhteessa syylliseksi. — Tätäpä tapausta arkkukauppias pohdiskeli kovaäänisesti suutarin kanssa juuri sillä hetkellä, kun ovikello liikkeen puolella kilahti.

Sen kutsumana arkkukauppias kompuroi liikkeeseensä, koettaen loihtia naamaansa edes jonkinlaista vakavuutta, surun ja osanoton ilmettä. Suutari, jota sanottiin myös ruumisarkkukauppiaan hovinarriksi, seurasi tätä kaupan puolelle. Ovensuuhun oli pysähtynyt haalistunut, mustapukuinen olento, jota kauppias verkkaan ja kumarrellen ruumisarkkurivien välistä lähestyi kasvot tehdyn osanoton vastenmielisessä väänteessä. Suutari tunsii asiakkaan oitis, ja hän sanoikin puoliääneen vuokraisännälleen:

— Et taida tietääkään, että tuo on nyt sen rouva Kalmeluksen palvelijatar . . . sen papinlesken, joka

kuoli ja jonka rintaan oli piirretty ristinmerkki . . . Huuda tuolle piialle korvaan. Se on perhanan kuuro. Pirukin sen kanssa puhuessaan läkähtyisi.

Ruumisarkkukauppias hätkähti hiukan, mutta rauhoittui sitten ja muutti ilmeensä nopeasti arvokkaaksi, samalla alentuvaksi. Eihän tässä ollutkaan tällä kertaa kysymys asiakkaan henkilökohtaisesta surusta, vaan paljaasta velvollisuusostosta, kylmästä arkun hankinnasta. Ja niin alkoi kovaääninen kaupankäynti ruumisarkkurivien välissä, jossa aina valitsi viileä ja raskas hämärä. Nähdäkseen yksityiskohtaisesti arkut ja voidakseen tehdä niiden välillä vertailuja, oli tarpeellista toisinaan sydänpäivälläkin ottaa huoneeseen valo. Sähkön kylmässä, paljastavassa valossa näyttäytyi odottavien arkkurivien koko järkyttävä surullisuus ja monet ostajat purskahtivat äänekkääseen itkuun lopullisesti masennettuina. Mutta tällä kertaa ei kuulunut itkua sähkövalon leimahtaessa palamaan . . . Arkkukauppias oli nyt valinnut hieman meluavan myyntitavan monista muista, sillä hän tahtoi hämätä tuon kuuron ja tylsän olennon ostamaan rouvavainajalleen mahdollisimman kalliin arkun. Siinä sivussa yritti kauppias udella myös vähäisen kuolleesta rouva Kalmeluksesta ja hänen rintaan viilletystä ristinmerkistään, hyötymättä kuitenkaan näistä tiedusteluista paljon mitään. Suutari poistui omalle puolelleen, ja arkkukauppias keskitti tämän jälkeen kaiken huomionsa tuon kalliin arkun myyntiin. Tämä onnistuikin häneltä yli odotusten. Ruumisarkku, jonka

Martta osti emännälleen, oli todella kallis, hyvin kallis, ja sen laidat olivat mustemmat mustinta unta, mutta jaloissa, molemmissa päissä ja kansikoristeissa kiilsi hopeaväri hohtaen kuin talven lumi . . .

Se oli kuihtunut, keltainen möhkäle, joka nyt ruumishuoneessa asetettiin arkkuun. Ja se haudattiin vanhaan merenrantakalmistoon, samaan paikkaan, johon jo aikaisemmin oli haudattu muuan vanha merimiespappi — Kristian Kalmelus. Hautapaikan oli Kristian eläessään heille molemmille rahalla lunastanut. — Saattajia ei ollut; kuuro, mustapukainen palvelijatar vain ypöyksin siinä lähellä kuuhkaili kasvoillaan tylsä, ajatukseton liikkumattomuus. Haudankaivaja seisoi lapioonsa nojaten hiukan loitommalla, samoin joitakin lähipaikan ihmisiä; he olivat tulleet katsomaan sen naisen hautaamista, jonka rinnassa oli veitsellä viilletty ristinmerkki . . . Papin sanat hukkuivat tuon tuosta kiihtyvän kevät-tuulen kohinaan. Kalmiston vanhat, vielä lehdettömät koivut huojuivat tummina ja valkeina kuin aaveet. Kaukaa mereltä kantautui yhtämittäinen mahtava kohu, äärettömyyteen ulottuva. Kuolema ja ylösnousemus! Ja kuitenkin: mikä syvä äänettömyys heitä tällä hetkellä ympäröi! Se oli hautausmaan juhlallista hiljaisuutta, kaameaa, ahdistavaa rauhaa.

Kerran syksyn tullen . . . tähtien syttyessä . . . oli merimiespappi vienyt Timon tälle samalle hautaus-

maalle meren äärelle. Kristian Kalmeluksessa oli tällöin, kuten ainakin, jotain nöyrää, hänen äänensä hiljeni, ja hän ikäänkuin vapisi sen rauhan keskellä, joka kohosi nurmettuneista hautakummuista ja hukkuu tähtiin. Hän kertoi kasvatilleen, että samat tähdet, jotka loistivat tämän hautausmaan yllä, loistivat kaikkien maailman hautojen yllä kaikissa maanosissa ja kaikkien merien rannoilla . . . Ja Timo nojasi päätään vanhan merenrantakalmiston tummiin puihin heidän pysähdellessään milloin siellä, milloin täällä. Hän katsoi ihmetellen tähtiin.

Merenrantahuvila tuli nyt melkein autioksi. Tuossa uudelleen ränstyneessä talossa oleskelivat enää vain iäkäs, puolikuuro palvelija ja musta, ylen lihava kissa, joka oli muuttunut entistä ylimielisemmäksi. Se tuntui omalla tavallaan hallitsevan yksinjänyttä, huvilasta pois hankkiutuvaa umpimielistä ihmistäkin.

Mutta eräänä iltana, jolloin kevät jo loi avaraa, väkevästi hulmuilevaa kajastustaan kaikkialle, katosi kissakin mustan varjon lailla autioituvasta talosta. Varmaan sen muodottomaksi lihonneessa olemuksessa oli alkanut jotain kuohua; se oli alkanut jälleen kaivata salaperäistä, raisua kulkurielämää ja nälän kuumeista kiihkoa. Sitä paitsi toisten kissojen vihlovat kutsuhuudot kantautuivat jo ehtoisin kujilta, pihoilta ja aidoilta . . . Oli miten oli, mutta jäljettömiin se vain oli kadonnut. Huvilaan oli jäänyt pai-

kalleen lahoava ihminen yksin, vaitelias nainen, jonka sekaviin puheisiin eivät viranomaisetkaan sanottavaa merkitystä panneet, kun häntä kuulustelivat huvilassa sattuneen merkillisen tapauksen johdosta.

Paria päivää myöhemmin kerrottiin erään liuhupartaisen ukon hirttäneen hyvin lihavan mustan kissan vanhaan raitaan omassa pihassaan. Hirtetyn kissan ruumis heilui tuon raidan oksassa siksi, kunnes tylyt ihmiskädet kiskoivat sen sieltä alas ja heittivät tunkiolle. Tapaus tietenkin sinänsä oli varsin vähäpätöinen eikä ollut tietoa siitä, oliko kulkukissa sama, joka varkain tulleena oli aikansa maleksinut rouva Kalmelus-vainajan luona huvilassa. Tuollaisia kodittomia, naukuvia eläimiä harhaili joki- ja merikylissä lukemattomia. Mahdotonta niistä oli ottaa selkoa, eikä kukaan sitä olisi halunnutkaan tehdä.

K o l m a s l u k u .

R I S T I I N N A U L I T S E M I N E N .

Muutamia päiviä ja öitä oli jo kulunut siitä yöstä, jolloin Saarnaaja ja Timo olivat tehneet merkillisen, kohtalokkaan vierailunsa rouva Kalmeluksen luokse yksinäiseen merenrantahuvilaan. Nuo päivät olivat muodostaneet yhden ainoan pyörteisen kaaoksen. Saarnaajalle itselleenkään ei jäänyt niistä mitään selväpiirteistä muistikuvasarjaa, järjellistä tuntoa, saati sitten hänen kasvatilleen. Suurimman osan tuosta sisäisestä hämäräajasta he olivat viettäneet vanhassa olutpöydässä, Saarnaaja enimmäkseen maan ja Timo harhaillen oluttehtaan typötyhjissä huoneissa tai alhaalla jokirannassa aikaansa viettäen. Kylään he kulkeutuivat vain ruokaa hakiessaan. Mutta siellä heitä katsottiin epäillen. Kukaan ei uskonut entistä seppää siksi uudeksi Messiaaksi, joksi hän itseään kuvitteli. Päinvastoin tuossa luurankolaihassa miehessä nähtiin jotain kummitusmaista, haamumaista, jolla säikyteltiin kiukuttelevia lapsia. Tämän miehen ja todellisuuden välillä hulmuili alati kuin musta verho. Kuumeiset, myrskyiset sielun-

tilat seurasivat toinen toistaan. Hän katsoi elämää ja maailmaa kuin savustetun lasin lävitse. Tai-vaalla hän näki auringon varjon, ja aurinko oli verhoutunut niinkuin karvasäkkiin — se oli musta kuin tuomiopäivänä. Kuu oli valunut verenä pilviin, jotka vyöryivät sakeina ja purppuranpunaisina äänettömien kylien ja peltojen yllä . . .

Välillä hän taas kohosi kuin aallonharjalle, todellisuuden jylhään tuntoon, ja hän näki itsensä kevään huikaisevassa valossa ikäänkuin paljaaksi riistettynä, alastomana, hengessä köyhänä. Mutta aina tuokioittain syttyi hänen aivoissaan palamaan muuan muistikuva: hän rouva Kalmeluksen ruumiin yli kumartuneena viiltämässä ristinmerkkiä tämän ruumiiseen. Tuosta öisestä tapauksesta levisi salaperäistä valoa koko hänen silloisen olotilansa ylle. Siinä valossa hän näki uuden tiensä kajastavan, näki uuden elämänsä ja tehtävänsä salatut perusteet.

Kerran Saarnaaja pesi kasvojaan olutpöykin pihassa. Timo istui maassa jossakin hänen lähellään. Vanhan, osittain murtuneen vinttikaivon sivussa oli juhtien juomaruuhi, ja siinä entinen seppä virutteli vedellä harmaita, valjuja kasvojaan. Hän tunsu kuivissa huulissaan niinkuin veren ellottavan maun. Kylmä vesi selvensi tuokioksi jonkin verran hänen ajatuksiaan, mutta vain tuokioksi. Jossakin taivaan äärettömässä kuvussa loisti kevään uusi aurinko, joka poltti hänen korkeuteen suunnatut kasvonsa kuiviksi ja häikäistyneiksi. Silmiä kirvelsi, suussa viipyi yhä kuvottava veren maku.

Timo istui maassa ja aisti omituisen kipeästi vastapuhjenneiden silmujen tuoksun, aisti kevään, joka muodosti jyrkän vastakohtan hänen elämänsä nykyiselle sisäiselle menolle. Vetäessään kiivain henkäyksin sisäänsä kevättä ja sen nuorien silmujen tuoksua hänessä puhkesi kukkaan syvällä piillyt, varhaisvanha katkeruus. Tuo kaikki, joka häntä tällä hetkellä ympäröi, ja kylien monenlaiset äänet kuuluivat kuin johonkin toiseen maailmaan, huimavaan kaukaiseen, johon hänellä ei ollut oikeutta astua. Hän oli kuin kytketty näkymättömällä köydellä kiinni entiseen seppään, kummaan, villiintyneeseen saarnamieheen, joka nyt pesi partaisia kasvojaan juhtien juomaruuhessa. Ja jälleen hän oli näkevinään myös rouva Kalmeluksen riutuneet, peloittavan totiset, lyhdyn valaisemat kasvot. Silloin hän peitti voihkaisten silmänsä.

Mutta vähitellen Timo tuli oudosti tunnottomaksi. Hän ei ajatellut enää mitään. Hervottomana hän makasi maassa niinkuin valtaviin vankkureitten pohjalla. Koko hänen pientä olemustaan ympäröi aivan erikoinen, raskas kylmyys, joka alkoi jaloista ja jatkui niistä muualle ruumiiseen. Lahoavan puun ja mädänneitten olkien lemua tunkeutui hänen sieraimiinsa. Sitä kantautui . . . tuota karvasta lemua . . . aution oluttehtaan vaiheilta. Timo vaipui kuin uneen. Kuului vain vanhojen lehtipuiden ajaton suhina, kaivonvintin narina ja veden loiske sepän pestessä yhä kasvojaan hevosten juomaruuhessa, jonne hän oli kaatanut vettä. Hän pesi kasvoistaan

kuin vuosien likaa, jotta hän olisi silloin puhdas, kun uusi vaihe hänen elämässään alkaisi.

Se alkoikin seuraavana päivänä, mutta toisella tavalla se tapahtui kuin Saarnaaja kuvitteli. Hänen saarnamatkastaan kyliin ei tullut mitään eikä hänen uudesta apostolisesta vaiheestaan — tuo matka, jonka piti olla uusien, laajalle ulottuvien saarnamatkojen alkuna, jäi iäksi tekemättä. Hänet nautittiin kuin ristinpuuhun ja kaikki messiaaniset harhaverhot riisuttiin häneltä.

Timo oli silloin jokirannassa, olutpöydän törmän alla. Oli aamupäivä. Saarnaaja oli jäänyt sisälle olutpöydään. Hiljaista oli. Keväinen joki virtaili äänettömästi, puolittain täynnä tukkeja ja proppipuita. Rantavajojen valeikkunat paistoivat mustina joen toiselta puolen. Timo istui rannalla pää rinnalle vaipuneena ja mietteissään. Mutta äkkiä hän havahdutti. Hän oli kuulevinaan ylhäältä rantatörmältä joitakin ääniä, jotka hitaasti loittonivat oluttehtaan pihan suuntaan. Silloin hän nousi töyräälle ja näki kolme poliisia sekä joitakin kyläläisiä olutpöydän pihassa; he olivat jo sisälle menossa. Timo tuijotti hetken heidän jälkeensä aukirevähtäen silmin. Sitten hän lähti kompuroimaan tuota talorotteloa kohti omituisen järkkyneenä ja vavahtelevin olkapäin.

Vanhassa olutpöydässä oli todellakin kyläläisiä ja poliisimiehiä. He etsivät käsiinsä Saarnaajaa, entistä jokivarren seppää, ontuvaa kummitusta ja hirviötä,

joksi häntä myös kutsuttiin. Kylissä liikkui kaikenlaisia huhuja. Rouva Kalmeluksen palvelijatar oli nyt vasta jälkeinpäin havainnut, että huvilasta oli kadonnut paitsi rahaa lisäksi asuinkamarin pöydältä Uusi Testamentti ja virsikirja. Yhteen ääneen päiviteltiin tätä kummallista varasta eikä tiedetty, mitä olisi siitä ajateltu. Sitten muuan kalakauppias kertoi olleensa samana yönä, jolloin kuolleen rouva Kalmeluksen rintaan oli viilletty ristinmerkki, myöhään hevosellaan matkalla pitkin jokivartta, ja hän oli nähnyt Saarnaajan ja tämän kasvatin olevan myös liikkeellä; he olivat kulkeneet peräkanaa merelle päin. Nyt yhdistettiin nämä kaksi eri tapausta keskenään. Uskottiin, että juuri Saarnaaja eikä kukaan muu oli käynyt tuona yönä rouva Kalmeluksen luona merenrantahuvilassa, säikyttäen vanhan naisen siellä kuoliaaksi, tehden hänen rintaansa ristinmerkin ja varastaen hänen huvilassa olleet rahansa, Uuden Testamenttinsa ja virsikirjansa. Näiden huhujen johdosta viranomaiset päättivät vihdoin pidättää vanhan olutpöykin asukin kuulusteluja varten ja panettaa hänet toisen kerran vankilaan, jos se osoittautuisi välttämättömäksi.

Mutta Saarnaajaa ei löydettykään oluttehtaasta, vaikka se etsittiin läpikotaisin. Arveltiin hänen ennättäneen lähteä jonnekin jokivarrelle kuljeskelemaan. Eräs asia täällä kuitenkin täysin selvisi, se nimittäin, että Saarnaaja oli käynyt rouva Kalmeluksen luona ja tehnyt kaiken sen, mistä häntä epäiltiin. Tomuisen konttorihuoneen pöydältä löy-

dettiin Uusi Testamentti ja virsikirja, ja niissä molemmissa oli Emilia Kalmeluksen nimi. Tämä oli epäämätön todistus Saarnaajan syyllisyydestä, sillä hänpä siellä oli Timon kanssa kahden asustellut. Jokaisen mielestä hän oli nyt varas ja ruumiinhäpäisijä . . .

Kun kaikki olivat jo lähdössä pois, eräälle kyläläiselle juolahti mieleen katsoa siihen suureen sammioon, jossa olut oli entisinä aikoina keitetty. Hän tirkisteli hetken sen pohjaan ja ilmoitti sitten, että heidän etsimänsä mies oli siellä. Kaikki kokoontuivat nyt keittosammion ympärille. Huomatessaan joutuneensa satimeen Saarnaaja nousi ylös yläruumis paljaana kylkiluiden pongottaessa selvästi näkyviin. Hänen tukkansa roikkui vanukkeisena otsalle, ja musta parta oli märkä kuin veteen kastettu. Housut riippuivat löyhästi jaloissa nahkavyön varassa jättäen ison navan paljaaksi. Hän tuijotti villisti toisesta toiseen. Viimein hän näki Timonkin, joka jännittyneenä seiso i ovensuupuolella.

— Hahaa, huudahti silloin Saarnaaja ja osoitti sormellaan Timoa. — Sinä Juudas Iskariot! Olet antanut minut ilmi fariseuksille ja kirjanoppineille. No, mitäs siitä, olen valmis ristiinnaulittavaksi. Koko maailman synnit tahdon ottaa kannettavakseni ja laskeutua kuoltuani tuonelaan, jossa lopullisesti löisin saatanan ja murskaisin käärmeen pään . . . Pukekaa siis minut purppuravaippaan, vääntäkää orjantappuroista kruunu ja pankaa se päähäni. Valmis olen lähtemään Golgatalle . . .

Muutakin hän siinä puhui muuttuen hetki hetkeltä yhä sekavammaksi, yhä mielettömämmäksi. Rähjäinen olutprykikin muuttui hänen silmissään synagogaksi, jossa häntä, Herran todistajaa, piestiin ja vainottiin. Tämä Kristuksen kärsimyshistorian kylmäverinen sovittaminen viinaprännin viheliäiseen tapaukseen suututti ja hämmästytti kaikkia. He katsoivat kiukkuisina tuohon varkaaseen ja ruumiinhäpäisijään, joka seiso i siinä aamupäivän karttuvassa valossa puolittain alasti ja silmät palaen kuin hiilet päässä. Nousten esiin mustasta, lahonneesta keittosammioista niinkuin hornan kuilusta hän heilutti käsiään ja ruumistaan peikon tavoin. Kesti kotvan ennenkuin jokainen oli selvillä siitä, että hyljätyn oluttehtaan keittosammioista kohonnut mies oli päästään sekaisin, hulluksi tulemaisillaan, ellei hän jo ollut sitä. Muutaman läsnäolevan naisen valtasi äkillinen kauhu, ja he vetäytyivät varoen ovelle päin.

Mutta sillä välin eräät miehistä vetivät Saarnaajan kokonaan ulos sammioista ja löivät hänet lattiaan. Poliisi työnsi hänen ranteisiinsa käsiraudat . . . Naiset etsivät nyt Timoa, saarnamiehen kasvattia, mutta kaikkien huomion ollessa kiintyneenä hulluun sepään hän oli kadonnut, hävinnyt kuin maan alle. Häntä ei löydetty mistään. Saarnaaja yksin makasi sidottuna permannolla ruumis täynnä olutsammion pohjasta tarttunutta tomua ja törkyä.

Olutprykistä lähti ulos merkillinen kulkue, jonka etupäässä ontui Saarnaaja kahden poliisin välissä,

ja heidän jäljessään vaelsi joitakin kyläläisiä, miehiä ja naisia. He kulkivat poikki oluttehtaan pihan lehteen puhkeavien koivujen ja haapojen alla ja hävisivät vitkaan jokikyliin päin.

Muutaman päivän kuluttua tästä kierteli seudulla muuan tavallisuudesta poikkeava kulkupuhe. Kalmeluksen huvilan puutarhassa oli joku käynyt ja riipaissut kaikki ihanat kevät kukat varsistaan irti ja koonnut ne tuoksuviin, monivärisiin kasoihin. Tyhjiksi riistettyjen, hentojen kukkavarsien itku täytti nyt puutarhan. Tämä pieni, kummallinen tapaus jäi kokonaan hämärän peittoon. Rouva Kalmelus, joka oli ollut aivan yksin maailmassa, vailla ketään omaista tai sukulaista, oli testamentissaan määrännyt huvilansa, missä hän oli viettänyt niin monta yksinäistä vuotta meren ajattomassa kohinassa ja huokailussa, luovutettavaksi kaupungille. Ja sitä oli korjausten jälkeen käytettävä köyhien, kodittomien ja sairaitten lasten hoitolana. Huvilan korjauksiin tarvittavat varatkin hän oli kaupungin käytettäväksi luovuttanut. Näin sitten myöhemmin meneteltiinkin. Timo vain ei hyötynyt tästä toimenpiteestä mitään. Hän oli jo liian vanha, kohta rippikouluiässä; ei häntä voitu hevin sijoittaa lasten joukkoon. Mutta toiselta puolen taas hän oli liian pieni ja vähäpätöinen sekä kuvitelmitaan outo ja lapsenomainen eläkkeen aika-ihmistenkään maailmassa.

TAIVASPUOLELLE

*Totisesti minä sanon teille:
kaiken, minkä olette jättäneet
tekemättä yhdelle näistä pie-
nimmistä, sen olette jättäneet
tekemättä minulle.*

Matteuksen evankeliumi 25: 45.

Ensimmäinen luku.

PIENI TUNTEMATON PÄÄSEE TAIVASPUOLELLE...

Kun kesä tuli kukkineen, Timo harhaili yhä näillä merenrantatienoilla. Hänen annettiin kulkea ja kerjätä, eikä kukaan kiinnittänyt häneen mitään huomiota. Yönsä hän vietti missä milloinkin, tavallisesti ulkosalla, meren rannalla, maalle vedettyjen ja kumoon käännettyjen veneitten alla. Ja ne yöt olivat kovin ihmeellisiä, sinisiä, salaperäistä valoa hulveysillaan. Päivät kuumia, kedot täynnä kukkasilmä, mutta ilmassa häilyivät vienosti välkkyillen lintujen siivet... Rantamaan talonpojat ja kalastajat kertoivat hänestä kaupungissa kummia asioita. Jotkut olivat nähneet hänen kapuavan oksaisiin kalliomäntyihin ja ääntelevän niistä selittämättömiä sanoja taivasta kohti. Kun sitten oli kysytty, mitä hän siellä yksinään puheli, hän oli vain katsonut eteensä kummallisesti palavin silmin. Eräs vanha kalakauppias kertoi lisäksi kerran jokisatamassa nähneensä hänet alasti seisomassa meren rannan

kasteisessa heinässä. Kalakauppiaan huomattuaan oli tuo pieni, merkillinen olento kumartunut alas, niin että aamuauringossa ihanasti välkähtelevä heinä oli kokonaan peittänyt hänet näkyvistä.

Mutta sitten muutamana päivänä Timo vietiin rääsyiksi kuluneissa vaatteissaan köyhäintaloon.

Timon oli oikeastaan köyhäintalossa hyvä olla. Se oli kaupungin ulkopuolella, korkealla mäellä, pitkä, keltaisella värillä maalattu talo, kaksikerroksinen. Näin suuressa ja komeassa talossa Timo ei ollut asunut koskaan aikaisemmin. Ja siellä oli puutarhakin kukkineen, kaunis puutarha, aivan kuin kuolleen merimiespapin talossa meren rannalla. Mutta köyhäintalon puutarha oli vielä suurempi ja avarampi, vielä värikkäämpi ja tuoksuvampi kuin oli se. Puutarha oli vaivaistalon taivaspuoli; joku oli antanut sille sen nimen. Siellä havisivat vanhat puut, koivut, vaahterat, omenapuut ja tummat, suhisevat jalavat. Häilyivät kukat ja lensivät ristiin rastiin moniväriset perhoset. Timo istui tai makasi siellä tuoksuvassa ruohikossa ukko-Andreaksen kanssa. He väliin puhuivat, väliin taas pelasivat »Myly-Mattia», mutta joskus he eivät tehneet kumpaakaan. Silloin he vain makailivat ruohikossa ja antoivat hetkien humista ohitseen kukkien ja ruohonhelpeitten suhinassa, autuaassa, arasti ikuisuutta enteilevässä. Se oli köyhäintalon taivaspuoli.

Mutta kun he nousivat puutarhasta pihaan, jonka

varjostoissa ähkyivät vaivaiset tai mölyisivät sekavasti hourupäät, he tunsivat vavahtaen astuneensa takaisin surkean todellisuuden piiriin. Se oli köyhäntalon hornanpuoli — vaivaisten, hourupäisten ja kaatumatautisten helvetti . . .

Timokin tuli jakaneeksi köyhäntalon kahteen osaan: taivaspuoleen ja hornanpuoleen. Ja ukko-Andreas, vaikka hän olikin uskovainen mies ja entinen lahkolainen, hyväksyi vaisusti hymyillen tämän jaoituksen. Hän ei nähnyt mitään syntiä siinä, että Timo puutarhassa, kukkien suloisessa siinnossa, näki jo kokonaisen pienen taivaan ja että hän taas köyhäntalon synkeällä pihanpuolella, vaivaisten harmaassa joukossa, näki hornan kauhistavat, pimeät, tuskan katkeraa savua suitsevat kuilut, tosin vielä vähäpätöiset, mutta kuitenkin kipeää esimakua antavat. He kaksi viettivät nämä säteilevät suven päivät enimmäkseen taivaspuolella tai myös jokitörmän alla, sudenkorentojen hiljaisessa surinassa, notkuva ongenvapa kädessä.

Andreas-ukko, jonka Timo oli tavannut köyhäntalossa, oli tämän yhteiskunnallisen huoltolaitoksen monivuotinen hoidokki. Hän oli jo vanha ja harmaa, pieni, köyryselkäinen, tutiseva vanhus, joka oli muuttanut lapseksi jälleen. Sellainen hän oli. Andreasesta ja Timosta oli kohta tullut ystävät. Ennen Timon tuloa vaivaistaloon Andreas olikin tuntenut itsensä kovin yksinäiseksi, ja hän oli monina hetkinä jo halannut kiihkeästi kuolemaa. Kaikki oli autioitunut Andreaksen ympärillä, muuttanut muotoaan

kuin syyskuun maisema. Kukaan ei enää tahtonut kuunnella hänen puheitaan, jotka vuosi vuodelta olivat muuttuneet yhä tolkkuttomimmiksi.

Timo yksin kuunteli häntä ja oli hänen kanssaan. Poika näki kukkien siinnossa taivaan . . . Se oli vanhuksesta kovin somaa, hän saattoi vuoroin nauraa, vuoroin itkeä sille. Nauraa siksi, että heilläkin, kahdella köyhällä, vaivaisella, oli oma salainen aarteensa, joka oli kätkeytyneenä kukkien loistaviin teriin. Itkeä siksi, että inha todellisuus oli niin lähellä ja saattoi joka hetki armotta rikkoa heidän hauraan satumaailmansa. Mutta he paimensivat uskollisesti sitä. He olivat niinkuin kaksi saituria, joilla oli yhteinen aarre silmälläpidettävänä. Eivät kenellekään he sitä ilmaiseet. Vain kukat ja humisevat puut olivat heidän uskottujansa.

Oli jotakin, josta he eivät koskaan puhuneet, ja se oli kysymys siitä, mistä Timo oli tullut. Samahan se oli Andreas-ukolle, mistä Timo oli tullut, hänelle riitti, että oli saanut ystävän, joka oli hänelle hyvin kallis täällä — köyhäintalossa. Kuolleesta äidistään ja merimiespapista Timo kyllä joskus puhui Andreakselle, puhui muistelevin, onnellisin kasvoin. Eno-Viljamistakin, joka oli kaukana maailmalla, ehkä taas merillä, hän toisinaan näinä hetkinä kertoi, mutta ei mitään muuta aikaisemmasta elämästään. Oli niinkuin olisi aina noussut jonkinlainen himmeä seinä näiden pienten muistelusten eteen, kun hän joskus yritti niistä puhua. Hänelle tuotti kuitenkin helpotusta se, ettei Andreas menneitä

paljon kosketellutkaan. Ukko oli suurimmaksi osaksi menettänyt muistinsa ja näin kadottanut jokseenkin tyystin kosketuskohdat menneeseen elämään, pois syöksyneisiin vuosiin. Päivien lyhyet tuokiot yksinään muodostivat tänä aikana hänen elämänsä ja liittivät hänet hetkien rataan. Mennyt päivä oli hänelle samanlainen kuin huomina: kummastakaan hän ei mitään tiennyt.

Timo näki köyhäntalossa joitakin tuttuja ukkoja ja akkoja jokivarren kylistä. Mutta oli muuan ihminen vaivaistalossa, jonka näkeminen täällä herätti hänessä kummastusta. Tämä ihminen oli Raalan Aukusti, sama mies, jonka Timo oli monasti kuullut jokivarrella kitkuttelevan viuluun, pahoin pilalle mennyt, rappeutunut olento. Jokin aika sitten hänestäkin oli tullut vaivaistalon asukki. Aukusti oli niin sanottu hiljainen hullu ja vielä lisäksi keuhkotautinen. Hänet oli lähetetty kaupungin maalaiskunnasta köyhäntaloon, kun ei tiedetty, mitenkä hänen suhteensa voitaisiin toisinkaan menetellä. Hän piirteli nurmikolla maaten päivät päästään purjelaivoja, oudonnäköisiä, mielivaltaisia. Eris-kummallisia nimiäkin hän niille antoi, ja ne olivat milloin Jumalan, milloin taas Saatanan laivoja, jotka purjehtivat kylmien tuulien viemänä huimaavan kaukana avaruuden merellä . . .

Tämä omituinen, hiljainen kuvitteliija aiheutti kuitenkin köyhäntalossa pian Timon tulon jälkeen sarjan rettelöitä. Eräänä päivänä Aukusti yllätettiin käymälässä nuoren, heikkomielisen tytön kanssa.

Tytön hän oli houkutellut pihalta käymälän ahtautteen . . . Molemmat raastettiin nyt takaisin vaivaistalon pihamaalle eikä juuri lempeästi, tyttö vielä tämän lisäksi puolittain riisuttuna. Hän oli kalpea ja tylsä, tuuheat hiukset olivat keltaiset. Tultuaan näin häirityksi sukupuolisissa puuhailuissaan Aukusti sai odottamattoman ja huumeisen raivokohtauksen, jollaista hän ei aikaisemmin ollut saanut. Riistäytyen irti hän hyökkäsi uudelleen tytön kimppuun paljastaen laajalti hänen lihaansa, nuorta lihaansa, jonka syvyydessä vähävaloinen, mieletön sielu kituen paloi. Hän painoi tytön maahan, ja tämä vaipui tylsänä ja ääneti selälleen; hän oli kuin teuraaksi vietävä lammas, jonka silmien alistunut nöyryys viiltää oudosti mieltä.

Köyhäntalon johtaja Mikael Rosberg, jota lähi-seudun köyhien parissa tavallisesti sanottiin Kaljupää-Ruuspekiksi, menetti nyt ollessaan muutenkin jostain hermostunut kokonaan malttinsa. Aukusti vietiin väkisin pois ja sidottiin vesikääreeseen. Että hän oli keuhkotautinen, sitä he eivät tällä hetkellä muistaneet, kukaan siitä ei ainakaan mitään maininnut. Hän sai maata vesikääreessä luvattoman kauan. Kun hänet viimein päästettiin vapaaksi, hän oli rauhallinen, aivan liian rauhallinen voidakseen olla herättämättä huomiota. Hän oli sairas ja täydessä kuumeessa. Ennen yötä hän jo houraili. Ja aamun sarastaessa hän kuoli.

Tapaus tuli viranomaisten tietoon. Sen johdosta pidettiin vaivaistalossa tutkimus, jossa kävi ilmi

yhtä ja toista. Raivokohtauksen jälkeinen käsittely oli tehnyt hullusta lopun, hän kun oli keuhkotautinen ja sydämen toiminnaltaan lisäksi pitkällisen viinan juonnin heikontama. Mutta tapaus vaiennettiin, ja Mikael Rosberg sai jäädä paikalleen, sillä hänen yhteiskunnalliset ansionsa olivat merkillepantavan suuret ja monipuoliset, niin suuret, että ne oli pakko huomata muussakin yhteydessä kuin häntä varten kerran kirjoitettavassa hautapuheessa, jossa ei Raalan Aukustin kohtalosta taas mitään mainittaisikaan.

Sillä viikolla vietiin köyhäintalosta hautausmaalle kolmen hoidokin ruumiit. Yksi niistä oli Aukustin ruumis. Ja kohta oli Raalan Aukustin tarina muuttunut köyhäintalossa pelkäksi legendaksi. Hänen elämänsä oli ollutkin kaiken aikaa niinkuin harhanäky tai väärä huhu, joka hetken harhailee kylästä toiseen ja sitten raukenee omaan mahdottomuuteensa.

Toinen luku.

PERÄTUVAN NELJÄ ASUKASTA — JUMALANPALVELUS.

Köyhäintalon pitkän eteiskäytävän päässä oli viimeisenä hoidokkisuojana lavea huone, jota sanottiin perätuvaksi. Täällä Timo vietti yönsä kolmen muun hoidokin seurassa. Yksi näistä oli Andreasvanhus. Jäljelläolevasta kahdesta hoidokista oli varsinkin Job merkillinen. Hänen oikea nimensä oli Johannes Vaala; Jobiksi häntä alettiin kutsua vastaisen jälkeen, kun hän sai päähänsä, että hän, juuri hän eikä kukaan muu, oli Job, Jumalan vaivaama mies. Sitä ennen häntä sanottiin myös Entiseksi Ylioppilaaksi. Se hän todella olikin. Hän oli maailmansodan alkuvuosina joutunut köyhyyden tähden keskeyttämään lukunsa, ja hän oli palannut takaisin köyhälistön maailmaan, josta oli lähtenytkin. Sen jälkeen hän oli vaipunut kurjuuteen ja menettänyt vihdoin järkensä onnettomuuksiensa ja kummallisten mietiskelyjensä vuoksi. Silloin hänet oli tuotu köyhäintaloon, jossa hänelle myönnettiin se erikoinen kunnia, että hän sai rauhallisimpina hetkinään

pelata šakkia Kaljupään kanssa. Ja oli omituista havaita, mitenkä tämä mielettömyydessään merkillisiä ajatuksia kuohuva mies saattoi toisinaan pelata ihmeen kirkkaasti, jopa taitavasti, ikäänkuin hulluuden tunkasta puhdistunein aivoin. Kykenipä hän joskus tekemään Kaljupäästä »Matinkin», vieläpä tämän peräti häviölle saattamaan. Silloin huoltolaitoksen johtaja, jonka suuresti korostunut oman arvontunto oli näin kärsinyt huomattavan kolauksen, ei katsonut Jobia erikoisen suosiollisesti, kun taas toisessa tapauksessa hän antoi tälle usein ylimääräisen tupakka-annoksen.

Mutta sinä kauniina kesänä, jolloin Timo ilmestyi köyhäintaloon, ei Jobin juuri nähty pelaavan Kaljupään seurassa. Hän oli siihen liian rauhaton. Vanhat painajaisnäyt pimittivät jälleen hänen elämänsä, harhailivat kuin vainajien henget sinne tänne. Hän sanoi taas astuneensa kuumana riehuvan helvetin piiriin. Timo näki hänen usein öisin nousevan kävelemään lattialle laihana kuin haamu, sinertävät alushousut roikkuvina. Joskus Job valvoi ikkunanpielessä näinä valoisina, ajattomina öinä aamuun asti. Aamulla vaivaistalossa kiekuivat tui-masti kukot, lehmät ammuivat, hoidokit liikkuivat, kulkivat raahustaen ulos ja sisään, mutta Job istui yhä rahilla ikkunanpielessä. Ja taivas tuli siniseksi, aurinko kuumana hohtavaksi. Köyhäintalon puutarhassa nauroi Pikku-Liisa. Valkea kissa naukaisi. Puut hukkuivat vihreän tummina auringonvaloon. Job vain istui ikkunanpielessä ja tuijotti ruutujen

lävitse jonnekin pois. Minne? Kukapa siitä mitään tiesi. Tällaisina hetkinä Timo melkein pelkäsi Jobia, varsinkin hänen silmiensä kuolleesti loistavaa katsetta.

Toisinaan Job laahautui väsyneesti puutarhaan — taivaspuolelle, Timon ja Andreaksen luokse. Silmissä outo, harhaileva ilme hän istuutui umpimielisenä ruohikkoon vanhojen puitten alle. Saattoi kulua monta tuntia niin, ettei hän puhunut sanaakaan, ei edes liikahtanut. Puutarhassa oli hiljaista, hyvin hiljaista. Heitä ympäröi lämmin suvi, aurin-
gonvalo ja ihmeellinen ajattomuus. Mutta kerran oli heidän luonaan puutarhassa köyhäntalossa olevia lapsia, seudun tyttöjen, köyhien, hyljättyjen olentojen avioliiton ulkopuolella synnyttämiä. Heitä oli kolme: Pikku-Liisa, Lauri ja Kaaleppi. Myöhemmin tuli joukkoon vielä Sokea-Katri pitäen helmasaan köyhäntalon lumivalkoista kissaa, Täti Töpsöhäntää. He leikkivät vanhojen puiden alla. Ja Pikku-Liisa oli pistänyt Jobin käteen sinisen kukan. Job katsoi sitä ja hymyili . . . Andreas ja Timo vai-
kenivat.

Mutta kesken leikin huudahti Lauri:

— Lauletaan jotain!

— Lauletaan vaan, sanoi Kaaleppi. — Laula sinäkin, Timo. Mutta mitä lauletaan?

— Lauletaan Kiraffi-laulu, ehdotti Pikku Liisa.

Ja lapset lauloivat helein äänin köyhäntalon puutarhassa Kiraffi-laulun. Pikku-Liisa, Lauri, Kaaleppi ja Sokea-Katri lauloivat alkuun päästyään vielä

toisenkin laulun, »Enkeli taivaan lausui näin...» Job kuunteli heitä äärettömän tarkkaavasti, ja himmeää, tuskallista valoa tunkeutui hänen repaleiseen sieluunsa. Se oli kuin auringonvaloa, joka tulvii sisään vankilan ahtaasta ikkunasta... Vanhat puut humisivat heidän yllään vihrein, raskain lehdin, korret häilyivät, kukat tuoksuivat ja taivaasta tulvi läpihohtavaa valoa alas maahan... alas köyhäntalon pihaan ja puutarhaan. Timo ja Andreas olivat alkaneet pelata »Mylly-Mattia». Timo ei pelännyt nyt Jobia, ei hänen silmiensä katsetta. Koko päivä oli kuin onnellisten hetkien saatto. Taivas iltaan asti huikaisevan sininen, korkea ja kirkas.

Mutta auringon painuessa lännen liekkimereen Job synkistyi jälleen. Hän ei hymyillyt enää. Ja kun yö saapui raskain vaunuin pitkin laajaa, tummaa tietä, ei se lahjoittanut vanhalle, köyhälle ylioppilaalle unta. Timo näki taas hänen valvovan ja vääntelehtivän vuoteessaan. Yön jähmeinä hetkinä hän vaipui yhä syvemmälle sisäiseen kärsimykseensä. Katkerana hän ajatteli, että kaikkeus oli kieltänyt häneltä senkin armahtavan lahjan, jollainen uni ihmiselle on. Miksi hän ei saanut rauhaa, jota hän isosi, missä viipyi lepo? Riehuivatko hänessä hornanhenget, vai oliko aina kekseliäs Jahve luovuttanut hänet taivaallista vedonlyöntiä vastaan Saatanalle niinkuin ainakin nuhteettoman, nöyrän Jobin? Mutta hän sitä vastoin ei ollut nöyrä eikä nuhteetonkaan. Hän ei paennut pienuuteensa julmien

jumalien edessä. Hän kapinoi, hän syyti kirouksen sanoja kärsimyksensä tulessa. Tulkoot, raivotkoot, lyökööt verille, hän kuitenkin katsoo säikkymättä tyhjyyttä päin. Hän tahtoo ja hän uskaltaa sinkauttaa tuohon ihmistä ympäröivään tyhjyyteen katkeran haasteen, pettyneen ihmisen väkevän huudon.

Näin ajatteli Johannes Vaala, entinen lakitieteen ylioppilas — köyhäintalon Job, joka kiihkeästi odotti yön siunattua lepoa. Mutta tuo hämärä ajatustaistelu ikäänkuin heitti hänet etäälle unesta arvoitukselliseen todellisuuteen, jonka syvyydessä hän nyt paljaaksi riistettynä makasi niinkuin aaltojen viskaama haaksirikkoutunut jossakin oudolla rannikolla . . . Kuitenkin vähitellen, hetkien syökyessä toisiansa vastaan, alkoi häntä ympäröivän tyhjyyden pohjalla jotain liikkua. Se oli alussa hämää kuin savu, mutta sitten se vitkaan kirkastui kuin sarastuksen ihme. Hän raukeni siihen, hän tuns sen viileän kosketuksen — se oli rauha, se oli lepo, jonka syvyydessä odotti autuas lohtu. Hän vaipui siihen kokonaan, sieluineen ja ruumiineen. Mutta ulkona loputtomassa avaruudessa olivat auenneet syvyyden akkunat: siellä satoivat maahan raskaitten pilvien vedet. Koko maanpiiri kohisi.

Kun Timo aamulla heräsi, hän näki Jobin makaa-
van lattialla. Tämä oli jälleen unessa liikkunut, kom-
pastunut omiin saappaisiinsa ja kaatunut. Sarastus
lankesi huikaisten suoraan hänen kasvoilleensa. Job
heräsi. Hänen silmänsä olivat jälleen tyhjät ja autiot,

ja hän huusi äänellä, jonka ontto kaiku kantautui halki köyhäintalon, ettei hän halunnut eikä tahtonut nousta, koska vain lattian tomu oli hänelle sovelias paikka. Siihen huutoon heräsivät toisetkin, nousivat ja pukivat ylleen. Sitten Andreas kumartui huokais-
ten ja veti housut Jobin jalkoihin. Tämä antoi sen tapahtua vastustelematta kuin pieni, hyvin kasva-
tettu lapsi, jota puetaan.

Neljäs perätuvan hoidokeista oli muuan entinen kivityömies Hannu Parkkila. Hän kulki kainalo-
sauvain varassa, koska hänen oikea jalkansa oli ker-
ran työpaikalla sattuneessa onnettomuudessa pahoin
ruhjoutunut. Nyt hän oli hyvin vanha ja höperö.
Hänen ainoa surunsa elämässä oli enää vain se, ettei
hän ollut milloinkaan päässyt matkustamaan pika-
junassa, aina vain tavallisessa junassa, joka kulkee
yhden asemavälin ja sitten taas pysähtyy . . . Hän
hoki alituisen ilmoille tätä elämänsä surua, har-
hailien kainalosauvojensa varassa sinne tänne ja
rääkyen käheästi niinkuin maakylien ikäloppu varis.
Ja hänelläkin oli ollut toisenlainen aika. Hän oli
ollut kivityömies ja työläisjohtaja. Mutta vuosien
mataessa eteenpäin hän oli auttamattomasti mur-
tunut. Nyt hänellä ei enää ollut muuta surua
kuin ammuin pois häipyneiden pikajunien muisto,
pikajunien, jotka olivat hänet jättäneet otta-
matta mukaansa . . . Hänen rakkain paikkansa
köyhäintalossa oli heinäinen jokitörmä, mistä hän
saattoi seurata ohikulkevia junia, niiden tuloa ja
menoä. Niin supistuu vähitellen surujenkin piiri,

kun kaiken peittää unhoituksen vaippa, niinkuin talven tullen peittää kuura puut ja maat . . .

Andreas, Job ja Hannu muodostivat Timon läheisyydessä kummallisen kolmikön. Heistä jokaisesta hän omalla tavallaan piti, mutta rakkain ja läheisin oli hänelle kuitenkin Andreas-vanhus, jonka hän oli löytänyt köyhäintalon puutarhasta — taivaspuolelta. Timon ja Andreaksen kuunnellessa pohtivat Job ja Hannu usein pitkinä iltoina merkittäviä asioita. He turisivat salaperäisinä väliin puoleen yöhön. Ja taivas lainehti köyhäintalon yllä öisenä ja tummana. Puutarhassa oli hiljaista. Joelta kantautui ääniä jostakin ohikulkevasta lotjasta. Hanurin soittoakin, käsipelin vinhaa, poimuilevaa juoksutusta . . .

Joka toinen sunnuntai kävi kaupungista pappi köyhäintalossa pitämässä jumalanpalveluksen ja jakamassa Herran Ehtoollista sitä haluaville. Jumalanpalvelus toimitettiin tavallisesti avarassa tupahuoneessa, mutta kesäisin kauniilla ilmalla usein myös puutarhassa — taivaspuolella. Sinnepä eräänäkin sunnuntaina papin tullessa hoidokit vääntäytyivät kuihtunein, natisevin jäsenin. Kokoontui silloin köyhäintalon puutarhaan kummallinen joukko: siinä oli ikäloppuja vanhuksia, viurunaamaisia ukonlahoja ja hampaattomia, keltaisia ämmiä, jotka kuuluivat jo enemmän Manalan valtakuntaan kuin tähän maanpäälliseen elämään; oli

sairaita ja ontuvia, Lasaruksia täynnä paiseita; oli tylsämielisiä ja kaatumatautisia, sokeita, kuihtuneita ja raajarikkoja; oli näkijöitä ja tuhkastakatsojia, hourailijoita ja mitään näkemättömiä; oli suupal-
teja ja ratki mykkiä, vilu- ja rintatautisia ja verensä-
juoksuttajia. Kahden äärimmäisyyden välimailla
hoippui alati tämä harmaa joukko: elämän ja kuole-
man, unen ja toden, järjellisuuden ja järjettömyy-
den välillä. He vaappuivat kuin kuilun partaalla.
Yksi yhteinen piirre heissä oli, se nimittäin, että he
kaikki olivat köyhiä, sairaita ja vaivaisia. Ja kun
heihin itsekuhunkin sattuisi kuoleman kaivattu viilto,
enkeli veisi varmaan jokaisen Aabrahamin helmaan,
sillä rikasta miestä ei täällä ollut yhtään . . .

Nyt istua värjötteli tuo eriskummallinen joukko
köyhäintalon puutarhassa vanhojen, havisevien puit-
ten alla, odotellen jumalanpalveluksen alkamista.
Saattaisi myös Raamatun tarinaa muistellen kuvi-
tella, että he olivat niinkuin Betesdan lammikolle,
Lammasportin lähelle, kokoontunut sairaitten, vai-
vaisten, kuihtuneitten ja ontuvien joukko, joka
odotti vuodesta toiseen ihmeitä tekevän, paranta-
van veden kuohuttamista. Sääliävämpää ja mieltä
masentavampaa inhimillistä näkyä kuin oli se, joka
tällä hetkellä avautui katseltavaksi köyhäintalon
puutarhassa, on tuskin hevin löydettävissä. Tämän
kuihtuneen, kuoleman sirppiä odottavan tuleentu-
neen ihmisviljan helmasta kohosi kuitenkin kuten
kolme kukkaa autiolla arolla. Ne olivat Pikku-Liisan,
Laurin ja Kaalepin nuoret, terveet, mutta köyhät

äidit, jotka lapsiaan elättäessään kuluttivat voimiaan kaupungin maalaiskunnan omistamalla köyhäntalon pelloilla ja hoitivat sen karjaa.

Andreas, Job, Hannu ja Timo, perätuvan asukkaat, istuivat vähän erillään muista, muodostaen oman maailmansa. Taivas oli sininen, himmeä. Tuulet seisoivat. Puut olivat vaiti. Lehmät ammuivat etäällä laitumella ja lampaat söivät ruohoa läheisessä mäkirinteessä. Oli sunnuntai köyhäntalossa. Pappi ja Kaljupää tulivat puutarhaan. Odottava hoidokkijoukko kyyristeli vanhain puitten alla harmaana ja vaiteliaana. — Harmaata, tylsää, penseätä joukkoa, oli pappi sanonut kerran köyhäntalon johtajalle näistä sanankuulijoista. — Niin, sitä he ovat, oli myöntänyt Job, joka oli sattunut olemaan silloin lähellä. Mutta mitäpä tehdä? — sitä he ovat kuin ovat, muuksi he eivät muutu. Ehkä asia kuitenkin olisi autettu sillä, että pastori toisi kaupungista tänne vaivaistaloon jumalanpalveluksen ajaksi muutaman vaununlastillisen aristokratiaa, joka asetettaisiin peittäväksi verhoksi pastorin ja tämän Lasarus-joukon välille . . . — Job, joka siihen asti oli ollut pastorin erikoisessa suosiossa, oli sillä hetkellä tullut tälle vieraaksi; he eivät olleet sanaa vaihtaneet sen jälkeen.

Pappi asettui puutarhapöydän taakse, ja jumalanpalvelus alkoi. Timo vaipui kummallisen liikkumattomuuden tilaan, jota kesti koko jumalanpalveluksen ajan. Kohta alkuvirren tummat, raskaat laineet ikäänkuin tuodittivat hänet siihen. Harmaa, jylhä joukko hänen lähellä oli täynnä laimeaa

odotusta. Hampaattomat ämmät pitivät kuihtuneissa käsissään paksuja, mustakantisia kirjoja, hakasilla ja kultaisilla ristinkuvilla varustettuja.

Pappi oli alkanut puhua. Mistä hän puhui? Rikas mies ja Lasarus-aiheen hän oli jo kuluttanut loppuun. Se oli lähtemättömästi painunut näiden ihmisten mieliin raskaana totuutena. »Oli rikas mies, joka pukeutui purppuraan ja hienoihin liinavaatteisiin ja eli joka päivä ilossa komeasti. Oli myös kerjäläinen, Lasarus nimeltään, joka makasi hänen ovensa edessä täynnä paiseita ja pyysi saada ravinnokseen niitä muruja, jotka putosivat rikkaan pöydältä. Ja koirat tulivat ja nuolivat hänen haavojaan.» Köyhän kohtalo — siinä se totuus, joka jylhänä tietona oli painunut heidän sielunsa syvyyteen. Sillä totta oli, että jokainen heistä oli omalla tavallaan kokenut itsessään ja elämässään Lasarus-kohtalon. Kuinka mieletöntä onkaan ihmisen elämä, kuinka vähäinen on hänen osansa! Kun elämäntuet pettävät, takertuu ihmissielu epätoivon rajuudella tuonpuoleisiin ajattomiin maailmoihin, mutta nekin verhoutuvat läpitunkemattomaan sumuun... — Pappi puhui nöyryydestä ja ihmisen alistumisesta.

Mutta eivätkö he olleet vieläkö tarpeeksi nöyryyneet? Eikö maantomu jo ollut heidän kotonsa? Eivätkö he olleet alistuneet kohtaloonsa, eivätkö he olleet rampoja, sokeita, halpautuneita, julmien tautien kiduttamia ja täynnä paiseita, eivätkö koirat tulleet ja nuolleet heidän haavojaan, eivätkö he olleet saaneet Lesken, Orvon ja Muukalaisen tavoin

koota tähkäpäitä suurilta sänkipelloilta, jotka eivät olleet heidän omiaan? Mutta Golgatan tummalla kunnaalla seisoo vereen tahraantunut ristinpuu lunastuksen todistajana.

Joku halpautunut akka, joka oli kantamalla tuotu puutarhaan, hyrskähti yht'äkkiä itkuun. Häneen yhtyi kohta toinen. Uhman juonteet sulivat jäyhiltä, riutuneilta kasvoilta. Oli vain pohjaton lohtu ja Kristuksen naulanreikäiset kädet . . . Pappi yhä puhui, nyt lohduttaen, tuoden vapahduksen kuumaa sanomaa ja niinkuin tahtoen koko olemuksellaan sanoa: »Tulkaa, sillä kaikki on valmista!» Kuoleman sirppi suhisi näkymättömänä tuleentuneen ihmisviljan yllä. Sadonkorjuuaika olisi kohta käsillä. Taivas säteili. Sunnuntai köyhäintalossa.

Timo oli vaipunut kuin uneen. Papin sanat, itkun hyske, harmaan joukon kohu, kaikki nuo äänet tuntuivat hänestä kovin kaukaisilta. Job tuijotti kiinteästi pappiin. Hannu vaikutti tylsältä, ajatuksettomalta; kuluneet kainalosauvat olivat hänen vieressään nurmikolla. Andreas oli vaipunut syvälle itseensä. Kumminkin ukko näki ja kuuli omalla tavallaan kaiken, mitä hänen ympärillään tapahtui, vaikka se sitä mukaa unohtuikin. Merkillistä kyllä, uskovainen Andreas ei toivonut tällä hetkellä mitään muuta niin hartaasti kuin sitä, että jumalanpalvelus loppuisi ja koko se joukko, joka nyt täytti köyhäintalon puutarhan riistäen siltä sen salaperäisen, suvisen lumon, jälleen siirtyisi kuivunein jäsenenin taivaspuolelta hornanpuolelle . . . Andreas-vanhus oli itse-

käs salaisuksiensa keskellä. Hän katsahti Timoon. Tämä näytti nukkuvan. Mutta hän havahtui kummallisesti sillä hetkellä, jolloin pappi sanoi ääntään hiljentäen:

— Iankaikkisesta iankaikkiseen, amen!

Niin, niin, iankaikkisesta iankaikkiseen . . . Loppuvirren aikana sai muuan nuori tyttö-hoidokki kaatumatautikohtauksen. Hän sai niitä usein, se tiedettiin, eikä kukaan kiinnittänyt tapaukseen mitään huomiota. Korkeintaan joku katsoi häneen tylyin silmin. Tyttö makasi hetken sykkyrässä maassa ja kohoutui sitten vaahtoisin, valjuin huulin . . . Eris-kummallinen joukko hoippui silloin jo puutarhasta pois. Halpautuneita kannettiin, raajarikkoja tuettiin, sokeita talutettiin. Omin apunsakin kulkevia oli. Näin vaelsi tämä tomuun ja tuhkaan vaipuva joukko vanhojen puiden alla.

Andreaskin nousi, sillä hän halusi käydä ripillä, jota pappi jakoi köyhäintalon ala-aulassa. Timo myös kulkeutui sinne samean ihmisvirran mukana. Ja Job ja Hannu kainalosauvoineen. Timo näki Herran Ehtoollisella käyvien vanhusten kasvojen jylhyiden. Andreas oli oudon liikkumaton ja poiskatsova ottaessaan vastaan Kristuksen ruumiin ja veren.

Näin päättyi eräs sunnuntainen aamupäivä köyhäintalossa. Iltapäivällä he onkivat kaloja virrasta, joka leveänä ja suvisen kirkkaana lainehti heidän ohitseeseen mereen. Andreas-ukko ja Timo siinä vain onkivat, sillä Hannu vahtaili junia ja Job makasi ylempänä rantatöyräällä vanhojen jättihaapojen alla.

K o l m a s l u k u.

O N N E L L I N E N K E S Ä.

Timo oli jälleen tänä aikana saanut kiinni vanhasta lapsenuskostaan, jonka äiti ja myöhemmin merimiespappi olivat häneen kerran istuttaneet, mutta jonka hän hetkeksi oli kadottanut. Saattoipa hän toisinaan köyhäintalon puutarhassa tai alhaalla jokuomassa tavoittaa omituisen syvän kirkkauden asteen, jolloin hän tunsu ihmeellistä vapauden huumaa; hän tunsu ikäänkuin irtautuvansa omasta sairaasta olemuksestaan ja leijailevansa niinkuin vapaa henki ulkopuolella ruumiinsa vankilaa ihanassa tyhjyydessä, tähtiä liki. Silloin hän uskoi taivaan Jumalan puhuvan; se oli rajattoman onnellinen hetki sinisen taivaan alla, tuuheassa puutarhassa tai avarassa virranuomassa.

Timo joutui joskus surumielisen hämmennyksen valtaan muistaessaan, kuinka hän varhaislapsuuden kärsimyksissä oli saattanut kuvitella itseänsä Jeesuksen vertaiseksi ja toivoa päähänsä orjantappu-

roista punottua pistelevää kärsimyskruunua... Mutta Jumala oli varmaan silloin hymyillyt hänelle, eikä Hän myöhemminkään tulisi häntä siitä rankaisemaan. Sillä hän ei enää ajatellut niin... Hän oli lapsenomaisesti nöyrytnyt, ja sairauden ja kurjuuden syvyyksistä hän oli löytänyt uuden todellisuuden, jota ympäröi ihmeellinen, avara ilma. Hän tunsu ikäänkuin lähenevänsä lintujen suloista, unenomaista elämää, jota hän syvästi rakasti. Sininen taivas tuli hänelle kuvittelun väkevien siipien huminassa tutuksi...

Kerran Andreas ja Timo istuivat jälleen köyhäntalon puutarhassa vanhojen puitten alla. Heidä ei vaadittu töihin köyhäntalossa, koska Andreas oli jo liian vanha osallistumaan töihin pelloilla ja Timo taas liian heikko. Heidät jätettiin kahden oman onnensa nojaan hiljaiseen maailmaansa. Se olikin heille mieluisinta. Toisten hoidokkien joukossa he tänä ihanana suvena olivat vain syödessä ja nukkuessa. Ja silloinkin he olivat ikäänkuin jollakin tavoin kaiken ulkopuolella. Pitkässä yhteispöydässä köyhäntalon ruokailuhuoneessa syödessään he saattoivat salaisesti hymyilläkin toisilleen ja iskeä silmää pöydänkulmalla nuhjoittaessaan. — Kaksi hullua, sanottiin.

Nyt he istuivat rakkaaksi käyneessä pienessä taivaassaan köyhäntalon takaisessa puutarhassa. Oli sunnuntai jälleen, mutta sellainen sunnuntai, jolloin pappi ei tulisi taloon. Kirkkojen kellot olivat äsken vaienneet, ja niiden äänet olivat uponneet

aamuiseen avaruusmereen niinkuin kaukaisuuteen rukouksia kuljettavat purjeet. Läheinen kaupunki-kin oli hiljainen. Ei hälyä, ei tehtaitten savua. Ainoastaan junat liikkuivat silloin tällöin kiskoilla mustien veturien läikkyessä auringossa. Niiden pauhu kantautui köyhäintalon puutarhaan kuitenkin vain vaimeana jylynä. Täällä oli rauhaa ja hiljaisuutta, kukkien siintoa ja lehtien välkettä. Ruohikko oli sulaisen viileätä vanhain vaahterain alla. Hiukan kasteinen ruoho kiilsii heidän silmiinsä raikkaasti, sadunomaisesti. Ja lintujen siipinuolet puhkoivat somasti väreilevää sinisyyttä, vielä aamu-
sesti hulmuilevaa.

Silloin kysyi Timo yht'äkkiä vieressään istuvalta Andreakselta:

— Luuletko Jumalan olevan siitä vihoissaan, kun me sanomme tätä puutarhaa taivaaksi?

Andreas mietti hetken otsa kurtussa.

— En uskoisi, vastasi hän vihdoin huokaisten. — Luulen Jumalan vain itsekseen nauravan touhuillemme ja ottavan meidät pian luokseen sinne — oikeaan taivaaseen . . .

Oli kotvan äänetöntä, vain puut humisivat heidän yllään, suuret, vanhat puut. Linnut visersivät. Sitten kysyi Timo jälleen:

— Luuletko siellä Jumalan tykönä taivaassa olevan köyhäintaloa?

Tätä kysymystä aprikoi Andreas vielä kauemmin kuin äskeistä. Hän välillä unohtikin sen, niin että Timo sai kysyä sitä toistamiseen. Silloin

ukko heittäytyi oikein selälleen ruohikkoon miettimään.

— Ei, vastasi hän viimein varmasti, ei voi olla vaivaistaloa siellä, missä ei enää ole rikkaita eikä köyhiä. Kaikki ovat samanarvoisia Hänen edessään.

Tämä vastaus oli Timolle syvästi lohdullinen. Hänen mielestään häipyi sekin katkeruuden hiven, mikä ehkä vielä oli viipynyt sielun pohjalla. Jumala ei hänelle enää ollut ikivanha, kitsas ukko, vihastuksessaan peljättävä, vaan hyvä, kaikkialla läsnäoleva kirkkaus, jota tuli lähestyä rohkein mielin niinkuin kesän suurta aurinkoa. — Jumala on hyvä, ei häntä tarvitse pelätä, oli kerran sanonut hänelle eno-Viljami. Niin se oli. Hän oli hyvä ja läheinen. Jumala puhui hänelle kukkien suhinassa ja etäisten tähtisarjojen avaruusloimussa liki äärettömyyttä. Se huimasi ihmeellisesti.

Se oli onnellinen kesä köyhäintalossa, onnellisin, minkä Timo oli elämässään viettänyt. Hän ikäänkuin puhdistui sen aikana, sisäisesti puhdistui ja kasvoi jotain uutta ja ihmeellistä varten. Elämän kasaama kuona karisi hänestä pois, jäi ainoastaan puhdistunut ja vapaa henki, tosin vielä pieneen, mitättömään ruumiiseen sidottu. Hänen kasvonsa olivat käyneet merkillisen läpikuultaviksi, ja kun hän mereen juoksevan virran partaalla, tumman uoman syvyydessä, piteli käsissään ongenvapaa, erottuivat laihojen käsien suonet kovin selvinä ja

sinisinä. — Ei hän elä enää pitkiä aikoja, sanottiin köyhäintalossa. Kaikesta saattoi havaita, että sairas Timo valmistui kohtaamaan ennen vanhaa Andreasta suuremman ja kauniimman taivaan kuin mitä oli köyhäintalon puutarha kaikessa loistossaan ja kukkarunsaudessaan.

Andreas ei voinut estää pientä kateuden häivettä saapumasta sameaan mieleensä tämän johdosta. Ukko kuitenkin karkoitti sen kohta sieltä ja katsoi entistä rakkaammin ystäväänsä pienillä, sumuisilla silmillään. — Vai sinä, vekkuli, yrität tehdä vanhalle miehelle semmoisen kepposen. Mutta tulen sinne pian minäkin... Näin ajatteli vanhus katsolessaan hymyillen Timoa, hänen kasvojaan, ja pientä olemustaan.

Itse oli Andreas muuttunut jo aivan tuntemattomaksi, muukalaiseksi, höperyytensä ja sisäisen kodittomuutensa vuoksi. Hän kuvitteli olevansa kuningas jossakin suuressa valtakunnassa, jonka olemassaolon hän muka vain yksin tiesi. Sinne oli linnuntietäkin mitaten tuhannen peninkulmaa, kertoi hän. Huihii! Ja hän vihelsi aina päälle ilmaistuaan salaisuutena jollekin tuon mahdottoman etäisyyden. Tehostaakseen mahtiaan ukko parka punoi itselleen vielä kruununkin Timon kuolinkesän ruiskukista ja koivunvarvuista. Tuo kummallinen, hullunkurinen koristus oli Andreaksen päässä joka päivä, eikä kukaan hennonnut riistää sitä siitä pois. Illoin hän liikuttavan hellästi ja varoen aina asetti kruununsa köyhäintalon perätuvan ikkunalle. Ja kuinka hui-

maavaa olikaan sen jälkeen vaipua ylpeään kuningas-
uneen!

Kuu paloi öisin taivaanrannalla niinkuin Jumalan pensas. Mutta päivän tullen liikkivat sirpikypsyneessä, kahisevassa viljassa vainioilla. Ras-kastähkäinen vilja koottiin sitomiin ja kuhilaihin. Sadonkorjuuaika oli tullut . . .

Kuumia päiviä. Aurinko oli suuri ja loistava kuin unessa. Taivaanrannoilla ajelehti usein punertavaa savua. Kaupunki kajasti peltojen takana kuin tulinen pätsi.

Damaskon tienä säteili maantie, joka vei kaupunkiin. Sadonkorjuuaika oli tullut köyhäintaloonkin . . . Vanhukset katsoivat vuoron perään odottaen tielle, ikäänkuin odottaen tummaa leikkuumiestä, kulu-neella viikatteella varustettua merkillistä pääkallomiestä, jonka vainiona on koko maailma ja jonka vilja huojuu taivaanrannasta taivaanrantaan kaikkien vuodenaikojen ollessa hänen sadonkorjuu-ai-kaansa. Talven hankienkin yllä, kylmien tähtien säihkeessä, hän kulkee salaperäisine viikatteineen elonsa leikkuussa . . .

Job ja Kaljupää olivat alkaneet taas pitkästä aikaa pelata šakkia, tällä kertaa pyöreän pöydän ääressä köyhäintalon puutarhassa. Jobilla oli taan-noin ollut jälleen levoton vaiheensa, jolloin pelaaminen hänen kanssaan oli ollut mahdotonta. Mutta nyt hänellä oli rauhallisempi aikansa. Pohdiskelunsa hän oli toistaiseksi jättänyt — ja Kuolemalle, suu-
relle sadonkorjaajalle, hän näytti halveksien kiel-

tään... Aavemaisina kohosivat hänen sekavan tajunsa piiriin entiset ajat; hän ryhdistyi taas, oli kuin toinen mies, tosin syvästi itseään säälivä, repaleinen. Tällaisina hetkinään hän saattoi Kaljupäälle jaaritella usein pitkin ja poikin sellaisia asioita, joista tällä ei ollut aavistustakaan, niin huoltolaitoksen johtaja kuin hän olikin. Kaljupää kuuntelikin häntä joskus pelin lomassa kunnioittavasti hämmästyneenä, kuin mykkänä tämän syvän, hukkuvan tiedon ja hävittävän kärsimyksen edessä.

— Tässä nyt olen köyhäntalon hoidokkina, sanoi Job valitellen. — Ja kerran minä suunnittelin maalarin ammattia. En tavallisen lankkumaalarin, en, vaan taiteilijan uraa, sitä juuri ajattelin. Minä tiedän, mikä oli Michelangelo, tunnen Sikstiiniläiskappelin ihmeet ja Viimeisen tuomion näyt. Ja kuitenkin olen köyhäntalossa! Mikä helvetillinen hävyttömyys kohtalon puolelta! Voi sun piru ja tummanpunainen perkele kumminkin!

Job katsoi kiukkuisesti ympärilleen. Hän tunsi olevansa niinkuin van Gogh, tuo synkkä ja riivattu maalarinero. Sillä häntäkin, Jobia, olivat ohjanneet omat syvät ja rajut näkynsä; ellei näin olisi ollut asian laita, ei hän nyt, lempo soikoon, olisi köyhäntalossa pienen kaupungin liepeillä, ei totisesti olisi-kaan.

Mutta taas hän rauhoittui ja puheli kuin itseksseen:

— Katsokaahan tuonne pellolle, lehtevien puiden lomitse näkyvälle pellolle, jossa laitoksenne hoi-

dokit parhaillaan suorittavat elonleikkuuta. Ellen tietäisi, että se on yksi suomalaisista viljapelloista, saattaisin väittää sen olevan van Gogh'in »Pelto Provencessa». Samaa tummaa ankaruutta, samaa jäyhää rauhaa on molemmissa — molempien yllä henkäilee elämä ja kuolema yhtäaikaa... Karua liikettä ja lainehtivaa viljaa näen näissä maalauksellisissa kuvissa. Ja värejä... Salaperäistä valoa, jota ikäänkuin säteilee kellahtavista tähkäpäistä kumaraisten leikkaajien kasvoille... Niin, kaiken tämän näen ohuesti sinisen ilman lävitse, näen ja kuulen, mutta samalla tiedän, että paljon on minulta iäksi mennyt. Näyilleni en voi ikänä minkäänlaista muotoa antaa, en enempää kirjallista kuin maalauksellistakaan, mutta yhden seikan voin toki vielä kohdaltani toteuttaa — voin silpoa veitsellä toisen korvani, kuten van Gogh... Jumalille kiitos, että sen voin tehdä! Se ei todellakaan ole liian myöhäistä...

Ja Job otti salamannopeasti kuluneen hoitotakkinsa alta tavallisen pöytäveitsen ja kohotti sen kasvojensa tasalle. Mutta silloin oli Kaljupää hänen kimpussaan. Ja hän kaatoi puutarhapöydän koettaessaan riistää hullulta veistä pois. Tämä onnistuikin.

— Mihin me joutuisimme, sanoi Kaljupää pahasti läähättäen, jos te täällä vielä kaiken muun lisäksi ryhtyisitte neroja jäljittelemään! Piru meidät kaikki lopulta perisi, se on varma. Ruokapöydästäkö tämän veitsen puhalsit?

Job ei vastannut mitään. Hän itki. Kaljupääkin vaiken. Huoltolaitoksen johtajalla oli oma salainen heikkoutensa tämän hoidokin suhteen. Hän ei ainoastaan järjestänyt tälle säälistä kaikenlaisia pieniä etuja köyhäntalossa, vaan hän oli myös päättänyt — Jobin kerran kuoltua — hankkia omalla kustannuksellaan hänelle arkun. Ei mitään köyhäinhoitolautakunnan arkkua, vaan tyylikkään, kauniisti tumman . . .

Sirpit liikkuvat kypsyneessä, kahisevassa viljassa vainioilla. Ruis koottiin sitomiin ja kuhilaihin. Sadonkorjuuaika oli tullut . . . Viljan sanomattoman kaunis liike vienossa tuulessa taukosi vähitellen. Värit sammuiivat kuin mustassa yössä soihtujen liekit, ja pellot peittyivät sänkimaiden mykkään, kuolleesti keltaiseen hämääseen.

Neljäs luku.

PORTTI SULKEUTUU.

Timon lähtö tapahtuikin sitten syksyllä, mutta aivan toisella tavalla kuin köyhäntalossa oli odotettu. Puutarha hohti silloin jo kokonaan verikeltaisena ja taivas oli harmaampi kuin kesällä, niin kuin jollakin tavoin ankarampi. Andreas-ukon ja Timon taivaaseen köyhäntalon takana oli saapunut suru; se oli muuttunut, kutistunut, käynyt kuolleeksi ja ikäväksi. Poissa oli siitä suvinen avaruus, se oli ahdas, tukahduttava, maa punaisten, mätänevien lehtien peitossa. Siitä ei enää löytänyt lohtua. Aamunkoitot olivat kylmiä, sinisiä, kirkkaita. Ja päivien halki kulki kuolema. Auringon loisto läpi maiseman surun oli väkevän keltaista ja raakaa. Sairas Timo kulki siellä, kulki täällä, eikä näyttänyt viihtyvän missään. Hän aivan kuin odotti jotain, yhä vain odotti. Andreas katsoi häntä usein pitkän hetken ihmeissään eikä saanut hänestä selvää.

Eräänä päivänä Timo kulki ypöyksen maantiellä. Hän oli kummallisen rauhaton, mihinkään valtatie-

varrella näkemäänsä hän ei jaksanut kiinnittää huomiotaan. Silmät harhailivat kiinnekohtaa löytämättä. Andreas oli jäänyt köyhäintalon lakastuvaan puutarhaan yksin kruunu päässään. Mutta hänen oli täytynyt lähteä. Ei hän ymmärtänyt sitä oikein itsekään, mutta siltä se oli tuntunut. Oli ollut lähtiessä niin kipeä tunne sydänelässä. Timo tiesi, että Andreas-vanhus katsoi yhä vieläkin hänen jälkeensä köyhäintalon syksyisen helakasta puutarhasta, heidän pienestä maanpäällisestä taivaastaan, katsoi tuskaisin, sumein silmin . . . Niin katsoi kuin hän olisi aavistanut jotain.

Puhelinlangat humisivat jossakin korkealla Timon yläpuolella. Joen takana kiskoilla kulki pitkä, harmaa tavarajuna. Vaunut huojahtelivat, vierivät kumeasti kolisten päämääräänsä. Kaukaa tasangolta kantautui muuttolintujen ääniä; niiden siivet liehuisivat kohta korkealla maailman yllä, avaruuden laella.

Timo kulki hitaasti lähelle monitaloista, rikasta kylää, josta kohosivat syyskuun haalean siniselle taivaalle monet siantappo-savut. Köyhäintalo jäi yhä kauemmaksi. Jotakin hänen takanaan ikäänkuin sulkeutui. Mutta yht'äkkiä hän muisti, kuinka hän siellä köyhäintalon puutarhassa oli joskus halannut käsiinsä Tuhannen ja yhden yön tarinoita. Vielä kerran hän olisi silloin halunnut lukea kertomukset Aladdinista ja hänen lampustaan, Sindbad Merenkulkijasta, Ali Babasta ja neljästäkymmenestä ryöväristä. Hän ei kuitenkaan ollut saanut enää noita

tarinoita lukeakseen, ne olivat häipyneet häneltä jäljettämiin. Mutta köyhäntalon puutarha kaikessa loistossaan oli väliin ollut kuin jokin Bagdadin monista puistoista, noista tuuheista ja salaperäisistä puistoista, joissa tapahtui paljon ihmeellisiä asioita. Ja hän, Timo, oli ollut toisinaan kuin Aladdin, jolla oli kädessä taikalamppunsa. Hän oli hieraissut sitä kädessään ja heti oli Henki tullut ja kysynyt, mitä hän halusi. Väliin hän oli halunnut nähdä äitinsä, ja sillä hetkellä oli äidin kirkastunut haamu ilmestynyt köyhäntalon puutarhaan. Joskus hänen toivomuksestaan oli vanhojen, ryhmyisten puiden alle ilmestyneet merimiespappi ja eno-Viljami. Näin olivat olleet köyhäntalon puutarhassa kaikki hänen ajelehtivan, ikäänkuin kädestä toiseen siirtyneen elämänsä hyvät henget. Mutta toisinaan öisin, kun hän oli katsonut ulos ikkunasta, oli puiden alla kuljeskellut Saarnaaja, tuo kauhea, ontuva seppä, jonka musta parta oli hohtanut kuutamossa kuin korpin siipi. Ja murhattu Grönqvistin ukko oli myös ilmestynyt nahkaesiliinoineen, samoin isä-Svante vieraan naisen seurassa. Lopuksi oli paksun korenon varassa löntystänyt esiin Grönqvistin Tiina, joka kerran oli ennustanut kalaruton puhkeamisen joessa. Kaikki he olivat tulleet ja taas häipyneet niinkuin olivat elämässään tehneet. Ja samassa hän muisti sen auringonpimennyksen, jonka hän oli pienenä lapsena nähnyt, muisti mustaksi muuttuneen auringon ja kalman valon. Mutta eikö tämä musta aurinko ollut seurannut häntä halki

pienen, harhailevan, levottoman elämän, eikö valo ollut huuhtoutunut siitä ajoittain kokonaan pois?

Yht'äkkiä Timo heittäytyi ruohikkoon ja alkoi itkeä. Hän itki kauan ja katkerasti syyskuun maantien partaalla, kulottuneessa, tomuisessa heinikossa, rikkaan ja monitaloisen kylän siintäessä jossakin edessäpäin. Kun hän viimein nousi, hän näki aurin gon säihkyvän jo laskupuoellaan outona ja punaisena. Siellä oli meri, mutta siellä loitolla oli myös kaupunki. Hän lähti kulkemaan hiljaa, tuon tuostakin pysähdellen, köyhäintaloa kohti. Hän horjahteli, kerran kaatuikin, mutta nousi jälleen ylös toivoen pääsevänsä vaivaistalon puutarhaan Andreaksen luokse . . .

Mutta kuljettuaan pienen matkan hänen oli kuitenkin pakko pysähtyä ennen sitä. Hän oli kuin unessa, hänen oli paha olla. Maa vaappui. Kaikki kietoutui kuin harsopilveen: maantie, joki, rannat, läheinen kaupunki . . . Köyhäintalokin oli siirtynyt ihmeellisen etäälle. Häntä ylönannatti, huimasi. Taivaan kuperalla kannella säihkyivät keltaiset ja helakanpunaiset värisaitot, jotka vitkaan sulautuivat siniseen taustaansa; ne olivat kuin monivärisiä jättiläistähkiä, jotka huojuivat tuulessa taivaan rannattomalla pellolla . . .

Sillä hetkellä Timon ruumiiseen tarttuivat kuin mustan painajaisen kädet. Ruumis vavahteli niiden puristuksessa ja pää heilui kapeilla olkapäillä kuten syysyön tuulessa kuihtuva kukka. Rinnassa viilsi kuin puukon terä. Pää kohisi kuumana. Kosketus

todellisuuteen, hetkien menoon, taukosi väliin, väliin taas tuntui sitäkin raskaampana.

Syksy.

Kaikkialla muuttui, vaihtui, tummeni . . . Kaikki ikäänkuin kuoli pois voidakseen jälleen herätä ylösnousemuksen riemuun.

Köyhäintalo seisoj yksinäisenä maisessa, punertavassa kajastuksessa. Syysloistoisa puutarhakin oli kokonaan uponnut siihen . . .

Timo tunsi tuimaa halua painaa päänsä veteen, päänsä, joka oli kuuma ja raskas. Joki kuljetti syysvesiään syvällä uomassaan. Hän lähti hoippumaan sinne. Kaikki muu unohtui — vain vesi, kylmä syysvesi väikkyi ihmeellisenä muistituntuna himmevässä tajunnassa.

Hän astui lautalle, jossa vaivaistalon naisten oli tapana pestä pyykkiä. Nyt se oli tyhjä. Vesi syyskuun virrassa, suureen, siniseen mereen kulkevassa, oli syvän tummaa, avaruuden valkeita varjopilviä täynnä. Sekin ikäänkuin kutsui häntä vaikenneiden rantojen keskellä.

Maaailma Timon ympärillä tuli vähitellen ihmeen siniseksi. Sini ympäröi hänet joka puolelta, se ikäänkuin kantoi häntä yli lainehtivan virran . . . Ja Timo heittäytyi syvässä huumeessa lautan reunalle. Kuvuneet koiranputket suhisivat vienosti hänen takanaan töyräällä. Ylempänä huojui jokin yksinäinen, uhmaileva horsma — oikea kuningashorsma kes-

kellä syksyä ja kuolemaa. Hänen elämänsä musta, tuskallinen uni repeytyi tällä hetkellä ihmeellisesti kahtia ja kallisarvoisia muistikuvia syöksyi näkyville alitajunnan syvyydestä. — — — Äiti hymyilee ja ojentaa rakkaat kätensä . . . Onnellinen, yksinäinen päivä jossakin kaukana meren rannalla. Auringon hohtoa laineilla. Kaukaisen junan ääntä, häipyvää pauhua. Vihreitten kaislojen humina tunkeutuu tajunnan pohjaan asti.

Timo painoi nauttien kasvonsa virtaan. Kylmä, musta syysvesi, kuolleita lumpeenkukkia ja rantapuiden lehtiä kuljettava, huumasi oudosti. Siinä oli kuin hengähdys toisesta maailmasta. Äkillinen, kipeä riemu kävi koko hänen olemuksensa lävitse. Hän teki hapuilevan, puoleksi tietoisin liikkeen . . .

Musta, kimalteleva vesi sulkeutui niinkuin hauras satuportti. Lautta oli tyhjä; sen lahoavien hirsien raoissa häilyi kellahtava heinä murheellisesti syystuudessa.

Yksi päivä oli jälleen kiertänyt kehänsä umpeen. Mutta aamulla nousisi uusi aurinko valaisemaan elämän ja kuoleman yhteistä, arvoituksellista vaelusta täällä maailmassa.

The first section of the report deals with the general situation of the country and the progress of the work during the year. It mentions the various committees and the work they have done, and also the progress of the various projects. It also mentions the various reports and documents that have been prepared and the progress of the various committees.

The second section of the report deals with the progress of the various projects. It mentions the progress of the various committees and the work they have done, and also the progress of the various projects. It also mentions the various reports and documents that have been prepared and the progress of the various committees.

The third section of the report deals with the progress of the various projects. It mentions the progress of the various committees and the work they have done, and also the progress of the various projects. It also mentions the various reports and documents that have been prepared and the progress of the various committees.

Suom. lauluk. 1.

Hosia

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 102 1696

